

Edle og Mandhafte Morten Kosoed, Stads-Capit i Svanike som døde den   og hans første Zustrue Dydædle Matrone Elisabeth Augusta Muller, som døde d. 2. July 1691. Saa og hans anden Zustrue Dydædle Matrone Anna Catharina Kirsch som døde den 31te July 1705. have samptelig herunder Zvile-Stæd for deres Legemer, men deres Siæle have Zvile i Zimmelen.

En anden Liig-Steen, er meget gammel og sønderslagen, hvorpaa findes en Deel Bildhugger Arbeide, men intet er derpaa af kiende, enten Skrift eller Aarstal; Den sidste som derunder er bleven begravet, er Lieutenant Jacob Kosoed, som døde den 17. Aug. 1732.

Endnu en Liig-Steen af lige Beskaffenhed som nysonneste, hvorunder er begravet Herman Kosoed.

Paa en Steen findes denne Skrift:

Herunder hviler i ZErren, ærlig Qvinde, salig Catharina Jochumsdatter, som er Barn-fød i Colberg af ærlig ægte Forældre; Sadelren ved Navn Jochum Brandt Moderen ved Navn Catharina Jochum Brandts, som døde Ao. 1653. d. 1. Marty Gud give hende &c. &c.

Paa Kirke-Vindverne ere endeel Baabener eller Bo-merker og Navne malede i Ruderne, hos hvilke alle staaer det Aarstal 1594.

De Navne som endnu hist og her paa Ruderne kan læses ere disse:

** ind. pag. 156.
+ pag. 157.*

Madtz Knap; Pawel Simen, Peter Westen, Sander Grigge, Rödtkert, Kamer, Jochim Dreyer - - - Skiæg, Pavel Buske; Clawes Meideborg, Hans Westval, Asmus Kollebarc.

Den har sine Privilegier af Erke-Bisshop Peder i Lund dat.
Aar 1346., hvilket jeg u-agte deres Vitloftighed, her vil indføre:

Swilken man ther kober Jord i Helsingborg aff annar man tha skall
Jord skodes hiemme . . . . . tha Scall the Scoring . . . .
Wonde at kobe och vill ey holde ksb Sich bothe Sex ora for festing eller
vylie met tylthe . . . . . oc dricker ao Littob och . . . .
the holde ksb Sich tha schall han bothe III. march. Soer Wonde vether
Wonde och flytter uppo hanum . . . . . III. march eller tylther
edh. Still man om Gard eller om Zus eller . . . . . veter varie vppo
hassuer Sath met tollff arhel Wender. Tagher man aff gard vthen
. . . . . march eller varie Seg met tylther edh. Bryder man
Zus eller . . . . . aff Wonde Jord bothe III. march eller skere seg met
tollff Wender. Ingen man mo gissue bort bys Jord: vithes ther met ath
han hassuer gissuet eller Solt bys Jord bort, dyll han ath han hassuer ey
Solt eller gissuet vylie met III. tylther eller bothe XL. march. Swilken
man brytter bys fred vthen by Saa langt som bys march ganger vorther
han taget vether bothe XL. march Byen. vyll han vare Seg met III.
tylther Sao er thet och i By. Bryther nogen man i Gard eller ao gade
ehuor som thet er i Byen bothe XL. march eller varie Seg met III. tylther
om han vorther ey greben vether.

Om bymen taghe nogen vdaess man tha Scall han till tings fore
eller til mode ræth mødes dag och dømme offuer hannum effther hans
gerning tha Scall then dom stande thee ma ingen effther kære. Tagher
Wonde Syn tiwff tha mao han ey met mynde bynde hannum aed met
oring mooe och hassue Sellsuer vold till ath holde Syn tiwff till ræth
tings dag om han vill, eller fore till gelfære, tha hassue gelfær tiwff ath
holde for Poste penninge och Jule penninge. Tagher Wonde tiwff
hiemme ath Syn och skipper hannum tiwff och kommer ey met hannum
till ting bothe Konningen XL. march oc Byen XL. march. Sigher
Wonde ath tiwff slapp ey met hans vith eller velie tha Scall han varie
Seg met III. tylther eller bothe XL. march.

Then man tiwff tagher hen Scall lade tiwff till ting lede och hassue twegge manne vitne ther till at han er fuld hans tiwff oc all ath tha kaoster han hassuer ao Syn bagh tha Scall han stande tingmanne Dom huileken Dom the vele mannum gissuer; Ganger tiwff aff ting vdsmdet tha Scall all Byen gelde III. march Konningen.

Vordher tiwff hwdstrugen och herberges han Sithen aff nogher man tha bøthe han III. march, huo som tiwff herberger eller vylie met tylther edh. Om Bonde vither annen oc Siger Svo thw esth myn tiwff ao Sao manger Kaoster som iag hassuer tapt tha Scall han verie Seg met thre tylther eller bøthe Bonden XL. march och lōse Seg vether Konning Som han gyder. Vordher Bonden tiwff forgøre hōssuet Loth Syn och ey meere. Zyttes tiwffsuet vde i Zus fruens vold verie seg med thre tylther at thet var ey henis vith eller velie oc ey radt. Vordher hun vster ath eden holde vppe fulle Borth sāsom man. Sithen Bonde ao ting oc keller annen Bonde tiwff bøthe hannum tre march.

Vill han at han kelledede ey tiwff tha scall alle fyre ting bencke skære hannum for then Sag at han kelledede ey tiwff sao er och om threll eller agnebagh. Keiler Bonde annen threll eller tiwff eller agnebagh vthen ting bøthe march eller vylie met tylther edh. Vither Bonde annen oc sigher sao thw est myn vedertrecthis tiwff thw hassuer myne kaoste hieme ath then vill han vylie met tylther edh. Saller han bøthe. Tetter er om kōb ath ingen mao kōbe hest ey kō ey ope, och ey scabeth klæde oc ey sayt Sværd oc ey skefft øre, och ey hors, och ey vngt sæe vthen vitne. Om nogher kōber vitnæ lōst mōste kōb siitt och wrtiugh till. Vorthen noget vithes ath han kōpthe vitnæ lōst værie seg med tylther edh eller bøthe thre march. Alle andræ kōb ther man kōber om Dags lyws ath rætt torg kōb, værie met twegge manne vitnæ oc tylthe edh. Vithen man annen om forkōb bøthe two øræ eller værie seggh met tredie mans edh, sao och man feste kōb och vill ey holde.

Thette er rætt om Qvinne: seegge. Zvillken man ther vill feste seg kōnæ eller mō til Zusfrue tha scall han hennæ met Prest vitnæ oc andre gothe vitnæ och Qvinnæ feste sao scall hand och Guld feste seggh Zus

Zus frue till halff boo afflætt och Vasslætt. Om man eller kone hæffuer Børn tha the sammen komma tha scall gifter til halff Soweth loth uether Swend Barn Guld the festes met, dør han tha scall hun Guld hæffue; Dør hun tha scall Bondens rette Arffvinger nytte feste guld; Dør Sader eller Moder och ære Børn effter tha taghe the Arff Søn two Lodder och Soster treding; Guld gange aff Boo vstiftt, och saa stelles giff, dør Sather eller Moder och er ey Børn till, gange sellegiff aff hin dødes Loth och geld aff begges theis Lodt. Dør Sather eller Moder och ære Børn effther tage Børn fæderne och mødernæ sao vdi Jord som i annet Volsæ. Om Sader er død och er Mother effther tha scall Zus frue være i sine gangklæde the skiftes ey the beste, och ey the verste. Er guld till tha scall hwn hæffue præs guld er mynnæ taghe mynnæ end mere mao hwn ey taghe. Om Vapn ære tilltaghe them Børn hans.

Man ma ey giffue en Arffvingh mere end annen met rett Log. Giffuer Sather mere end en annen tha scall the tilføres effther Sæthers Død och ieffue rett till Skiftes eller hæffue huer som fanghet hæffuer man eller kone mao ey mere giffue end halff sin Hoffuet loth fram Arffvinge syne. Dør Sather og Mother och er Brother till tha scall hand være Børne værende nest: Er ey Brother till tha scall være Sathers Brodher værie nest: Er ey Sather Brodher till, tha scall mother Brodher være Børne værie nest: Er huerken till tha scall næste frende være væriender. Dør man eller kone oc er ey Børn til, eller Barne Barn, eller Barne Barne Barn tha scall withæ taghe Arff och thet herher gang Arff, man scall sao meghe taghe som kone och kone som modher.

Thette er Kjøpstæde rætth, ath ingen man mao steffue annen vthen By, meen han scall søghe hanaum aa Byting och ey aa Konnings ring, och ey aa Landzting. Nessin scall ey Kjøpstæd gange ifforneffin scall gange threne tylther. Zvillen man the vorder steffned til Ting och kan ey gelde two præ en tymæ och annen tymæ two præ och tredie tymæ, kommer han ey tha bøthe thre march eller vyllie met tylther edh. Vorther hand mere steffnder och kommer ey bøthe sex march oc vorther hand mere steffnder och kan ey bøthe Bonden IX. march och Konningen thre march, siten

sithen scall søges hans fred som annær vðædis mandz, om han vill ey till thett stande. Embizman mao ey søghe Bonde ao ring om høst Zellige och ey om Jule Zelge och ey om Faste Zelgur och ey om Paaste Zelgur och ey om Lærhins Zelgur, och ey mæthen Konnings Geld tages.

Embizman mao ey søghe for Handlss vode ey for nødz Horn ey for Swinæ tand och ey om nogen skar seg aff anners knyff ey for Zeste Boffh eller Zeste tand eller om nogen sker seg af annen mangz Swoerd eller for annen theslige Handlss vode, ma ey Embizman effther søge. Bither Zest man eller skar met forth, eller nød stanger met Horn tha scall Bonde bøthe two øre for slig vode.

Dør man aff slig vode, tha scall Bonden ther Sø egther bøthe III March for then Døde och mere haffuer hand ey at bøthe for sit Sø. Saar man Saar aff hannum tha scall ther fore bøthe two march for huert Saar alt til sëm øre och sithen scall ey meere bøthe for Saar, men Saar scall sees och synnes om man vorthet lyhet tha scall man bøthe lytte som gode men tyckes rätt vare. Vorthet Saar sao hugget atb been tages aff tha bøthe for huert Deen ther vdi mælig flinger øre penning alt til sëm øre bøthe och flere been scall man ey atther bøthe tha scall worte lytte och effther lyde tha schall sao som lyde er still bøthe. Vorder man dræpen aff annen tha scall han atther bøthe met xxx march penninge och offuer Dod met trettøge march och two march met thy atb man var vfarther aff dage taghen. Eller om han vill ey bøthe offuer bøther tha scall hand og giffue for offuer lod met trenne alther Thylther.

Vorthet nogle man vithet for Mandrab och drab ey tha scall han værie seg med trenne tylter. Ligger man ao morde och ganger ingen vether thed man drab tha scall effther gange Band, sithet mao vithet Banefagh hvem man vill tha man scall bøthe anner atther, tha scall bøthes vdi thre Sala i første Sall stall vithet tage om hand (o: manus) vorthet huggen aff med tha scall bøthes for hand halff mangz bøther och for tvenne halff mangz bøth och foræ bøthe hendes fulle mangz bøther. Sao er och om fetherne then sammæ rätt. Sao er och om næse fuld

fuld mæz bod; Sao er och om mænz ambuth vdi Broghen then
samme rætt.

Om nogher man gangher i anners Gard met vsyrind met sex
Solke vapn och gør Bonde thelig vrætt i syn eghen Gard thet hether
Serwercke ther fore scall man bœthe XL. March. Vill han thelige gers
ninger værie seg met threnne tylther. Ganger Bonde vdi anners mænz
Gard och byrther hannum ther vsyrind thet hether Gard gange ther
fore scall man bœthe thre march eller vylæ med thylther edh.

Tagher Bonde aff hannum Klæde eller Swærd eller annen ring
huad som thet er, bœthe thre march for Kaan eller werge segh met tyl
ther edh.

Tagher Bonde anner Datther eller Srenke och wordher greben
vether tha hassuer Bonden vold at sætte hannum vdi syæther och
holde hannum till rætte och lade komme till gode men och sighe them
aff thellige gerninger som er giorth. Vill han tha festa segh then Ko
ne til Zvesfrue tha mao hand hassue god nathæ end vill hand ey
fæste och ingen hether gøre tha hassuer Bonden vold at gisre hannem
litter ao hans Lemmer.

Vorther han ey greben vether oc gangher tha vether tha scall hand
bœthe hennæ fyre march til bod. Vill hand verge seg medtylther edh.

Om man gangher i anners mænz Gard oc vither hannum vrætt
i syn eghen Gard eller Zws verther Bonde hans offuer man och gør
noghen gerning pao then man och er ther gode mans vitnæ till at
sao er giort hassue ther for siit eghet huad som hand fanger vdi the
gange. Vorther han huggen bœthe ey en penning fore. Vorther
hand drepen bœthe ey en Penning fore.

Zverken Konning eller Biscop eller annen man om nogher efter
kerer. Ther till scall hand rætte domme gange och hans Kropp vthen
Kirche Gaard at ligge.

1346

Oc effter sao giort ath han verther sao vgilder lagder tha herer for hannum inghen man at fastæ. Om man vordher i Zor Seng taghen oc vorther ther dreben oc aff Dage taghen tha scall Dynæ oc ble till Ting føres, oc hassue rætte Dommæ till sligh gerninger oc han hassuer for giort sich Liiff for sine gerninger. oc sao scall han vthen Birthe Gard ligge och for hannum hører hverken ath bærthe eller Sæste. Er ther sao ath manen slipper vnde ther sligh gerning hassuer giort och vithes hand sichen tha scall han værie Seg met threnne tylther eller bærthe Bonden XL. march. Om Bonde ganger vdi annen manz Gard ther som thaverne Zus er ther gøres ey Gardgang om han gør ther nogen vformd vthen tha mao Bonden vithe hannum huad han vill and gargang mao thet ey hede. Om Bondens fæ ganger vdi annen Gard och vorther ther drebet for then skade thet ther gør tha scall Bonden fælle syne Granne till och lade them see then skade huor mæghen han er och lade vrde sæeth huor goth thet var och lade sighe Bonden till thet ao. Vill han sichen taghe sich fæ hiem till Segh och ieffne skaden begge vegne sao ath jessint er tha er ther vell giort. Vill han ey sao tha hassue hind Bonde fæ ther drab och legge frem sao mange pensninge som sæeth vorth vrth fore och ther till Logh at thet var ey bædre och sichen fælde pao hannum for sich skade fang. Tenne Bercke Logh her stander scressuen vnde och stathia Vii Peder met Gudz nathe Lunde Erche Biscopp och Swærigis Høffding vore kære Hymen i Nere vdi Borndholm och ther met ath theris torg scall være vppo Torsdagen her effter som the selffue hassue ombedet och till vitnesbyrd, tha er vort Indsegle tillhengt for thette Bress ther gissuet var i Lund effther vor Heris fødelse thvsende vinther thry Hvondreth vinther Syretunge vins ther, och pao thet Siectæ Nar en Daghest effther Sancti Nicolai Daghest.

Andre Byens Privilegia fra de Tider, indbefattes under følgende:

Mao ingen Kopman som icke er Borger her vdi Nere selge Øll vdi Kanderall hverken innen Zuss eller vthen.

Mao

Maas ingen Kopman fremeth sellie met Skeppe eller Aln.

Maas ingen wære paa sin egen Raost lenger end Høst merket er hwo lenger holder sin eggen Raost giør fulde Regell met Borgerne vnder forn. Neres Privilegiers Salzmaal som the indeholde.

Videre følger Commandanten **Mogens Gise** og Lands-Dommer **Peder Hansens** Meglings-Brev angaaende en Trette imellem Nære Borgere, og næste Lands-Bye, om Grendse-Stiel etc. af 1578. saaledes lydende:

Wy Eftterschreffne **Mogens Gise** til Galminstrup, Høffuidsmand paa Sammershus och Bornholm, Peder Hanssen til Simmelde Gaard Lands-Dommer; Gise for alle witterligt med dette wort obne Bress, at efterdi for os tit och offte er kommen Rierre og Klagemaal aff Nære Byemend, om nogen Trette och Wæenighed, som dennem och deris Naboe Michel Anderssen och Peder Svendsen och de som boer y Langedebye imellem var, om deris sellidz Vdmarchs Jord gistedrette i Nære Myre ochsaa om nogen Lycker, som de wdj Langed Bye indlagt hassuer saa er wij kommen der paa Grunden Anno m d lxx viij dend vij. Daug July med de xp. Mænd, som nogen Tid tilforn hassuer giort Marcheschiell imellem forn. begge Parter och grandschet och seet Leiligheden, om huis de dennem paa begge Sider hassde at beklage, saa hafuer wij dennem med begge Parternis Besgiæring och Samtsche wdj saa Maader som efterfølger emellem forhandlet och forligt, at huis dend tøressue Skjærdt Land vere belangende som Bønderne beklaget at Nære Boe paa deris sellidz Vdmarchs Jord til Wpligt her til skaarit hassde dennem til Schade paa Grefgang til deris Queg, derom hassue wij det saa for gott anset, at ingen af dennem huerchen Nære Boe, eller Bønder y Langede Bye schall hassue Magt at schiere der noget Tøressue, wdj fulde femb Aar her effter, andet end schall vere beggis deris Sædrift och naar de v. Aar ere vde, schall der til tagis trey Mænd y Nære, och trey Mænd af Bonden de schulle da udviise begge Parterne huor de schulle schiare Tøressue efftersom Marchen Land taale, och dennem selff paa baade Sider er gaansflige, saa at det Land gaar stiel

ligen til paa begge Sider, och ingen her effter at fordrifte sig till, at pante huer anden paa forn. Grund, som her till var skeed, huilchen som hassuer den anden noget at schylde, den skall talle sig til Rette med Lov och Ret; Item huiss de løcker som Michel Andersen och de andre Bønder hassuer indlagt er anrørendis, at dersom de samme Løcher ville beholde, da schall de gisre och ved Magt holde en goed Broe och en wel ferdig Mey saa at mand vden Behindring kand der fremkomme, dersom de i Nere, eller nogen anden Sanger nogen bewislig Skade paa deris Oweg, eller andet for Bøndernis Forsømmelse Skyld da schall de wdj Langede Bye dennem deris Skade igien oprette och betalle; Derimod schulle de i Nere gisre och ved fulde Magt holde en goed ferdig Broe offuer Gallie Becken, saa at mand kand Winter och Sommer, der vel offuer komme saa frombt de iche wille staa derfor til Rette. Item huad deris Fische Wand belanger i Nere Myre schal de Nere Boe her effter beholde till Nere Bye indtil ~~Sor~~^{Nor} Swemningen Osten forre, och schall de y Langede Bye intet fische eller drage Osten for ~~Sor~~^{Nor} Swemningen, men i forn. Soris Swemningen maa begge Parter drage till fellidz, och siden Westen vd for deris Gaarde, saa langt som Fische wandet tilrecher Bønderne at beholde for deris egit. Siden Westen vd for deris Gaarde, saa langt som Fische Wandet tilrecher; Dette Forschressue hassuer wi paa begge Parternis Gauffn och Beste vdi Mindelighed forhandlit, och dersom de paa enten Sider hereffter ey saa nøyes wille, maa de ydermere lade esche paa Oldinger, och der hos forhuerssue Kongl. Mayz. Bress till Rides mend som dennem videre effter Loven kand gisre ret Marcheschiel, och at Schielnet imellum til Widnisbyrd at saa i Sandhed er som forskressuit staar, hassuer wi hengt vore Indsegle her neden fore. Datum Nexa ut supra.

Og endelig **Falck Giøes** Overdragelse-Brev paa en Ager til Nere Bye, af 1590. saaledes:

Jeg Falck Giøe til Skierföe Høvidrmand paa Hammershus och Boringholm, kindis och witterlig gisr for alle med dette mit obne Bress, at hassue paa Kongl. Mayett. min Allernaadigste Herris weigne vndt och bewilget de Nerebow paa Boringholm, it Støche Vdmarchs Jord, at indlegge till
Nexa

Nexe Bye, huilken Jord strecher sig fra it Wand kaldis Soes Woemming, liggendis Nordist i en Myre, kaldis Nexe Myre och siden aff forn. Soes wemming op til en Thwe, som Peder Swendtzzen udj Boelscher Sogn, Laffue Hanssen och Jens Kragh ibd. med sambt Peder Hallandtz fabr aff Nexoe hugit Merche udj, ochsaa fra samme Thwe, ret op til den Nordeste led Stolpe, I Laffue Hanssen I Boelsche Sogn hans Gade led, och den Plaz frem til Jens Kragst nye Lycke, udj Boelschier Soegen, saa Jens Kragst nye Lycke Gierde er rett Marchestlieller imellem hannem och Byen, huilche forschr. Jord ieg paa hochbemelte Kongl. Mayz. min allernaadigste Herris weigne er forn. Nexe Bow deris frj Hiemmel och Tilstand for alle der Kand eller vill paatale; Til ydermeere Widnisbiurd troesher ieg mit Signet neden for dette mit obne Bress og med min egen Haands schriftt confirmeret och bekræftiget. Gissuit paa Hammershus d. 27. Daug Marry Aar MDXC.

Falck Gode
Liggen givet

Nexøe-Byes Kirke, har jeg paa TAB. XXIV. i Opstalt fore- TAB. XXIV. stillet; Den var saare liden og uanskelig baade i Henseende til Bygningen selv, saa og fornemmelig i Henseende til dens Ornamenter og indvortes Zirater, men den blev Aar 1730. herlig renoveret og forbedret, i det Kirkens hele Muur paa fire Allen blev forhoiet, og ellers indvortes forsynet med Pulpiturer og nye Malning; Tiden naar dette skede, og ellers andre derved foresaldne Omstaendigheder, sees af naest staaende Riin, som paa Pulpiturerne ere at laese:

Sor Byens Esterkommere
Det tegnes her til Mindelse
Hvor denne Kirke bleven er
Sorbedret meget her og der
Saldsærdige var Biellkerne
Og man for Skade gruenede
Selv Borgerstabet Brøsten saae
Men vidste ingen Raad at faae
Dog Herren selv opvagte Raad
En Mand med Forskud Hielp og Daad

Vest Borgernes Arbejd og Gliid
 Forstæffed Redning samme Tiid,
 I CHRISTIAN den Siettes Tiid
 Arbejderne man kaldte hid,
 Lands Øvrighed var Hr. Niels West
 Hans Ancker Provst og Kofod Præst
 Bye Soged Jacob Lorentzen
 Men Kirkens Værge saasom den
 Der heele Verket giordte klar
 Captainen Ole Sonne var
 Først bleve rund om Muurene
 Giort fire Allen høiere
 De Vinduer for smaae da fik
 Forandring og en bedre Skit
 Saa disse skønne Lægtere
 Med Loft af nye samt Viellkerne
 I Choret og paa hver en Stæd
 Paa Altar og dets Table med,
 Saa hele Taget oven paa
 Steen, Balk, Søm, Lægter ligesaa
 Sidst Maler Verket op og need
 Gud være Lov i Evighed.
 O Gud dit Ord lad læres her
 O! Gud vi høre een og hver.

Dette Arbejde blev Ao. MDCCXXX. begyndt, og sidst i Mæret
 MDCCXXXI. fuldendt.

Kirkens Altere er meget zirlig, og findes derpaa Høi-Salig
 Kong CHRISTIAN den Siettes og Dronning SOPHIÆ MAGDA-
 LENÆ høie Navne i Chiffre; Det er ellers med adskillige Bibelske
 Historier og Sprog prydet, og findes et Sted derpaa denne
 Inscription:

1735. Oluf Sonne og Kirsten Matthiis-Datter, haver foræret denne
 Taule, uden nogens Gaver.

Glt.

Gitter · Verket omkring Alter · Foden, er af den gamle Kirke conserveret, og er af gammeldags zirlig og net Billedhugger · Arbeide, i hvis middeiste Deel, læses disse to Navne, Jochim Kock, Elisebeth Tesmers, med Aarstal 1639.

Alterets Kalk er af Sølv, indvendig forgyldt; Paa Kanten af Foden staaer:

164 : blev denne Kalk, gjort til Nexøe Kirke paa Bornholm.

Paa Alterets Viin · Kande, som er af Sølv, sees et Vaaben, og oven over disse Bogstaver : A. B. A. M. V. G. som skal betyde Andr. Bugenhagen og Anna Margareta von Gutzow.

Paa en Ottekantet Sølv · Buddike ved Alteret findes disse Bogstaver oven paa Laaget : C. A. V. F. G. v. E. 1749., som er Charlotta Amalia v. Fischer, geb. von Eckstejn.

Her kommer den gamle Likheden, som forin af Konningens Orden og Maade: v. Eckstejn, som Likhede, og som er gift med Capet. v. Fischer paa Høiandøe.

Neden for Alteret ligger en Liig · Steen, med denne Paa skrift:

Her hviler Anders Hansen Borgemeester sine Been, indtil Gud vil hannem opreise igien.

Ao. 1592. den 18de April.

Prædike · Stolen er prydet med smukt Bildhugger · Arbeide og Malning, hvorved adskillige Bibelske Sprog ere anførte.

Funten er paa lige Maade som Prædike · Stolen, prydet med Malning og Bibelske Sprog.

Kirkens Loft er med Malning forsynet; Midt derpaa forestilles Christi hele Lidelses Historie; Paa høire Side Evangelisterne og Apostlerne, og paa venstre, de i Skriften ommeldte hellige Qvinder.

Fin-

Findes og et indluffet Pulpitur, som horer den Sonnesse
Familie til, hvis Navne sees derpaa en Chiffre forgylde; Og der
uden under disse Ord:

Vi ovenstrevne, som her Stoel og Sæde have
Har Kirkens Maler Verk foræret til en Gave,
Sor os og Værn og Slægt de Stoele derfor blive,
Dog taalig Aendelse de sidste bør at give.

Paa bemelte Stoel findes de tolv Apostler afmalede, og Chri-
stus midt imellem dem; Og desuden sees et Brev derpaa, hvor-
paa følgende Skrift er at læse:

Anno MDCCLXXXI. (1631) die 21. Decembr. Dn. CHRI-
STIANO IV. Sereniss. Daniæ &c. Rege; Præfeto Arcis
Hammershuusæ, Geneross. Dn. Olivaro Rosenerantzio; E-
piscopo Diœceseos Lundensis Dn. Doct. Matthia Joan. Me-
delf.; In Vigilantiss. Præposito Insulæ ac Ecclesiæ hujus Pa-
store Dn. Johanne Petræo Borring.; Digniss. Scholæ Modera-
tore Dn. Erasmo Corvino (Kavn) Haf.; Fideliss. & Tuto-
ribus Templi Dn. Petro Laurentio ac Christophoro Römero
Spectatiss., Hoc opus Petrus Saxeus Pictor absolvit.

Der under staaer:

1510. blev Nexø afbrændt, trende Gaarde undtagen. *Handl. formid.*
Antik. af Lybekken, side pag. 215.

* *fra St. Knuds Dag*

Paa en Liig-Steen findes denne Skrift, som i Form af en Krukke eller Urne er skreven, saaledes:

vid. Till. 15 og 26.

Vort Legems Aské Krukke
 For ald vor Pragt kand lukke.
 Den Salig Mand
 Af Agt og Ære-Stand
 Byskriver
 Matthis Ipsen blev
 I Høste-Maaned da md skrev
 Halv atten hundrede og Tree 1753.
 Her samlet til sit Folck og see
 Hans Alder og hans Leve-Aar
 Mand accurat summeret faar
 Naar Fem og Tyve tu gang talt
 Et Aar tillegges over alt
 Desuden og 5 Maaneder:
 Saa giem du Steen
 Den Sl. Ipsens Been
 Du har dog intet meer
 End hans glasseret Leer
 Og dette skal igien Guds Almagt Ære fuld
 I Naade vække op af dette Støv og Muld.

Paa Kirkens største Klokke findes endeel Skrift, med Munke-Bogstaver, men somme er saa ulæselig, at intet deraf kan udforffes.

Paa den mindre Klokke staar disse Ord:

Jeg kalder andre frem, men selv dog ikke kommer

Jeg lader høyere end Piber eller Trommer

Chi jeg har faat igien mit Maal og bedre Klang

End der jeg sprukken var, og sturred mangen gang

Svo da som høre vil, med Troe og Saab tillige

I Herrens Huus og Stæd, hvad hand her lader stige

Maace komme sittig her og høre Ordets Lyd

At hand paa Dommens Dag, opvækkes Rand med Gryd.

H. Sonne.

Anno MDCCI. Rege FRID. IV. Gub. Wald. Reetz.; Præp.

Jan. Morsing; Past. Joh. Sonne; Præt. Jac. Lorent.

Daniel Hinrich Grodener, Arendt Torckuhl.

Nakirke Bye.

D

enne siden Bye ligger paa et Bierg, saa got som midt i Landet;

Den skal have sit Navn af de adskillige i dens Egn og Nærvaarelse

værende Aar og Kiar, eller og af Aar og Kirke, siden denne er den

største og anseeligste paa Landet; Stadens Vaaben er paa dens

Grund - Tegning TAB. XXV. forestillet, og paa TAB. XXVI. sees

en Prospect af Staden. Her holdes Lands - Tinget, hvorudi Lands-

Dommeren dommer, og hverfra siden kan appelleres til Høieste Ret.

Her holder og Geistligheden deres Forsamling, hvilket skeer

naar Provsten er kommen tilbage fra Koestilde Landemode, hvortil

han reiser engang om Aaret, da han ved sin Tilbagekomst lader

Præsteskabet her forsamle, for at tilkiendegive dem de i Landemodet

udkomne Synodalia og deslige; Men her skeer aldeles ingen Rettens

Behandlinger af Geistligheden, som Resenius siger, saa at denne

geistlige Forsamling, ei bør kaldes Land - eller Provste - Mode, men

rette Præste - Mode.

Her holdes ogsaa et Lands - Ting, som kaldes Lands - Tinget, hvorudi

Land - Dommeren dommer, og hverfra siden kan appelleres til Høieste Ret.

Her holder og Geistligheden deres Forsamling, hvilket skeer

naar Provsten er kommen tilbage fra Koestilde Landemode, hvortil

han reiser engang om Aaret, da han ved sin Tilbagekomst lader

Præsteskabet her forsamle, for at tilkiendegive dem de i Landemodet

udkomne Synodalia og deslige; Men her skeer aldeles ingen Rettens

Behandlinger af Geistligheden, som Resenius siger, saa at denne

geistlige Forsamling, ei bør kaldes Land - eller Provste - Mode, men

rette Præste - Mode.

Her holdes ogsaa et Lands - Ting, som kaldes Lands - Tinget, hvorudi

Land - Dommeren dommer, og hverfra siden kan appelleres til Høieste Ret.

Her holder og Geistligheden deres Forsamling, hvilket skeer

naar Provsten er kommen tilbage fra Koestilde Landemode, hvortil

han reiser engang om Aaret, da han ved sin Tilbagekomst lader

Præsteskabet her forsamle, for at tilkiendegive dem de i Landemodet

udkomne Synodalia og deslige; Men her skeer aldeles ingen Rettens

Behandlinger af Geistligheden, som Resenius siger, saa at denne

geistlige Forsamling, ei bør kaldes Land - eller Provste - Mode, men

rette Præste - Mode.

Byens Kirke er den smukkeste og største Kirke paa Bornholms-Land, og af udbortes Dannelsse bygget som et Modell efter Dom-Kirken i Lund i Skaane, alene med den Forskiel, at Taarnet paa Lunde Dom-Kirke staar med Gavlene imod Ofter og Vester; Nakirkes Kirke derimod, har Taarn-Gavlene imod Synder og Nør; Hele Kirken, endog dens Pissere inden udi, og Hvelvingen af Taarnet, er bygget af Bornholmske Marmor-Steen, brudt paa et Sted i samme Sogn, Synden for Kirken, som vi tilforn har meldet om, kaldet Limens-Gaard; Som et Modell efter Lunde Dom-Kirke, er den bleven kaldet St. Laurentii Kirke, men ellers har den, fra de første Romerske Catholiske Tider, haaret Navn af St. Johannis Kirke, hvilket den endnu fører; Denne sidste Helgens Billede i Træ udbugget, og over og over stærk forgylt, har endnu i dette Seculo i Kirken været at see, men blev efter da værende Sogne-Præstes Hr. *Chaus* Hans Flyngs Anordning, nedgravet i Jorden, da Ao. 1706. et Fartoi var strandet for Nakter-Sogn, som havde en stor Deel Cato-likver om Borde, og hvilke, da de fra Skibbrudet vare reddede, med stor Andagt floi paa denne forgylte St. Johannem, for at tilbede ham.

Denne Stranding skede Anno 1706. da et Fartoi, som kom fra Pommeren og agtede til Sverige, indehavende omtrent fem hundrede Mand, som udi den da værende Krig imellem Sverige, Polen, og Moskoy vare giorte til Krigs-Fanger, leed Skibbrud imellem Nakter-Sogn og Pederster-Sogn; Disse fem hundrede Fanger bestode af Polakker, Cosaker og Calmukker, som bleve bevarede af nogle faa Svenske Officerer og Gemene; Officererne fik Tilladelse at indlogere sig, hvor de best kunde finde Leilighed, og især opholte sig nogle, blant andre Steder, paa Canicke-Gaarden i Pederster-Sogn; Men de Gemene, sær de Fargne, maatte, for at forekomme Excesser, i Besynderlighed om Natten, tage til Takke med at logere samlede paa Kirke-Taarnet i Nakirke, og nogle andre Steder;

Men havde dog Frihed, under de Svenskes Opsyn, at gaae om Da-
gen omkring i Byen; Om Foraaret derefter, da denne Hændelse var
bleven Hans Kongl. Majest. til **Kjøbenhavn** indberettet, bekom de
Svenske Tilladelse, at føre deres Fangne fra Landet til Sverige,
hvorfra de og bleve afhentede; Dog havde nogle faa af de Gemene,
da Transporten skulde skee, skule sig hist og her paa Landet, indtil de
andre vare affeglede; Hvilke tilbage blevne toge Tieneste hist og her
hos Indbyggerne; Men omtrent tredive Mand af disse, som havde
skule sig, og som siden igien kom for Lyset, overtalede et par Kjøb-
mænd i **Næse**, at overføre dem til **Danzig**, og tillige med gode Lof-
ter om overflødig Betaling, gave dem Anvisning paa adskillige Kjøb-
mænd i **Danzig**; Men da de der vare ankomne, og satte i Land,
giorde de sig alle usynlige i Byen, og da Vedkommende søgte deres
Betaling efter Anvisningerne, befantes, at neden derpaa i **Polsk**
Sprog var skrevet, at saadanne Navne, som Anvisningerne vare
stillede paa, ei befantes i Verden, saa at de gode Kjøbmænd bleve
bedragne, og saaledes havde transporteret dem til **Danzig**, uden
Vederlag eller Betaling.

Indbyggerne paa Landet, kalde denne Kirke, Capittels Kir-
ken, fordi den i fordiin Tider har lagt til det **Lundiske Capittel**; Til
TAB. XXVII. samme Kirke ligger baade **Næse-Sogn** og **Bye**; Paa TAB. XXVII.
har jeg forestillet en Grund-Tegning og en Opstalt deraf.

Int. Kirken paa Landet fra **Mis**. Alteret med sin Alter-Table er zirlig, og med smukt malet
med, at man kan se den i
ind. i **St. Laurentii** Billedet
da man kommer fra **Landet**
at **Landet** paa Landet
ind **altan** - **Laurentii** og
til **Mis**.

Lag Ved Alteret sees i en Vindues Rude indbrændt det Navn
Sveder Kietting, **Laurentii** Billedet
Hvortil paa **Landet** at **Landet** **Mis** **Landet** **Landet**

Foran for Alteret er en stor Liig. Steen, hvorpaa ermette ^{denne} Sveder Kiettings Billede i Legems Størelse er udhugget med sine ^{denne} tvende Hustruer, en paa hver Side; Disse hans tvende Hustruer skal have været Margaretha, død den 13de Aug. 1568., Thalia, død den 9de Octobr. 1572.

Omkring Stenen er en Rand med Munk. Bogstaver, men deraf er intet læseligt eller kiendeligt, uden de Tall Ao. - - 68. og Ao. - - 72. 9. Octobr.

I et Skab, som er i Muren i Choret, forvares en Krukke, hvori udi befindes endeel Been og Afse; Sluttelig er samme Krukke funden i en eller anden Hedenste Begravelse paa Landet; I samme Skab har i forige Tider været forvaret en af de for omtalte Brude. Kro. ner af Sølv, men denne Krone blev for omtrent tredive Aar solgt, og dens Værd ført Kirken til Indtægt; Skade, at man for en ringe Fordeels Skyld, har afhændiget saadanne Curieuse Ting, som kunde have tiemt Liebhaberne af Antiquiteter i Fremtiden til For. neielse.

Oven over samme Skab hænger tvende Præsters Skilderier, det ene forestiller Hr. Rasmus Jensen Middelfart, med Aars. Tal 1651. Det andet af samme Aar, skal være Hr. Svend Larsen Bornholm, som dør 1654. vide pag. 198.

Atter der oven over sees Kong CHRISTIANI Qvarti Navn og derunder Willich von Westhofs og Frues Adelige Baabener: Hun var af Familie en Sparre; Han var en Holstener, en stor Litteratus og Poet, blev 1603. Rector i Herlufsholms Skole; Ao. 1613. blev han nobiliteteret, og Ao. 1619. beskikket Canonicus i Lund; Hvosfra det formodentlig kommer, at Aakirke Canonicat ham er bleven tillagt, og at hans Navn og Baaben, her, som ovenmest, er bleven afmalet, han døde Ao. 1643.

Denne gamle Altar, hvor paa findes samme Præst Middelfart, som ovenmest, og hans Baaben, her, som ovenmest, er bleven afmalet, han døde Ao. 1643. Denne gamle Altar, hvor paa findes samme Præst Middelfart, som ovenmest, og hans Baaben, her, som ovenmest, er bleven afmalet, han døde Ao. 1643.

Samme Daabener sees og paa Opgangen til Prædike-Sto-
len, som han skal have ladet med Malerie udstaffere; Item hans,
paa saa kaldede Patronens Stool-Der, men ingensteds Mars-Tal
derved.

Paa næste Stool ved Patronens, sees et Bo-Merke udskaaet,
og C. G. med Mars-Tal 1597.; Derober hænger en Fane, som er
opsat efter Lieutenant ved Cavalleriet, **Iver Christophersen**
Galschiott.

Paa den Syndre Kirke-Muur sees Kong **CHRISTIANI**
Qvinti Chiffre malet, med Symbolo: Pietate & Justitia; Og der-
under: **Johan Diderich von Werberg**, og **Sissel Grubbes**
Stavue og Adelige Daabener, med Underskrift: Per Utraque Virtus.

indført 1743,

I Choret er et nyt Pulpitur, hvorpaa læses følgende:

Da **CHRISTIAN** den Siette var Guds Kirkes Foster-fader
Og førde Konge-Scepteret mod dem som Dyden hader,
Og Peder Hersleb Biskop her i Stifter syndig drev
Paa Sandheds Lærdom, hvilket og ved hannem værget blev.

Da **Jörgen Kruse** Oberst var og havde Magt og Væ
At commandere Landets Folk, som Krigs Gevehr skal bære
Og **Johan Urne** Amtmand var af Kongens Velde sat
At byde og befale dem, som give Kongen Skat.

Da **Jens Buchhave** Landets Provst besøgte Landets Kirker
Hvor Sandheds Ord skal prædiktes og Sandheds Ord selv virker,
Og **Lauritz Hiort** ved dette Sted kundgjorde Hærens Vey,
Men Kirkens Værge Capt. Dam, og Degn var **Fridrich Key**.

Da blev forbedret uden til Guds Huus og efter Tykke
Hver Stool i Kirken Nummer sit, hver Pulpitur sit Smykke.

Gud selv afmale Jesum saa i Hiertets skulte Draae,
At Hiertets Haab ey mørknes skal naar Dødens Dag skal staae,

Præ.

Kirken er indvendig opført af sortagtig Marmor, eller saa kaldede Dimens Stene, som graves og opbrydes her i Aker = Sogn. Af samme Stene findes næsten i alle Kirkerne her paa Landet, deels Murene, deels Trappene i Taarnene, deels og Gesimserne opsatte; Men samme ere formedelst ofte indfaldne Reparationer, med Kalk saaledes bleyne hellsiktede, at de ei uden ved Efterforskning kan komme til Syne.

Idere veed jeg ikke om denne Bye, eller dens Kirke at anføre, men vil her til Liebhabernes Fornoielse til Slutning indrykke:

- 1.) Erke . Biskop Byrges Brev af Aar 1511., hvorved han confirmerer alle Privilegier , som af hans Formænd ere givne **Aakirke = Bye.**
- 2.) Samme Erke . Biskops Forligelse Brev imellem **Aakirke = Bye** og en velhavende Bonde, om Agger og Eng, af Aar 1519.
- 3.) Sammes Privilegier givne **Aakirke = Bye**, efter en indfalden Ildbrand.
- 4.) Et Ralids . Brev udstedet af Capitelet i Lund Ao. 1654. til **Hr. Niels Matthisen Lund.**

Det første lyder saaledes:

Vi Børge, med Guds Naade Erche/Biscop i Lund, Suerriges Første, och Pauen's Legatt, gior vitterligt alle, att vorre Kierre Vndersaatter Borgemeester og Raad i Aakirke/By, hafuer nu verret for oss, med deris Bys Breef, Privilegier och Statuter, som dennem hafuer verit gifne aff en vor Forsfader Erche/Biscop Peder, och erre siden dennem stadfeste, aff trende Forsfædre Her Peder Lycke, Her Thue och Her Jens Brøndstrup, Erche/Biscopper, beklagende dennem dog storligen att de icke hafue verit holden ved Macht, men meget forkrenkte aff vorre Forsfædris Embidgmend, och andre vrangvillige Mand, bade derforre, att vi ville dennem och stadfeste, och hielpe att affvende saadan Olydelse, och Vrangvil,

villighed, da effterdj at vi kunde merche det att were forfentelige Gier-
ninger, och postelig møde att sette Loug, Ret eller Statutter vden de
schiche och til dennem schulle holde ved fuld Macht: Da hafue vi nu aff
de gode Herres Samtscke, som med os erre aff Lunde Capittel stadfest oc
fuldbyrd, och med dette vort aabne Bress stadfeste oc fuldbyrde, alle de
Maader, Friheder Privilegier Statutter, som vorre Forfædre dennom
naadelige giffuet vndt och stadfest hafuer, disse effterschreffne Puncter och
Artikler thilegendes, at huilken Boende, som Grund och Eyendom
hafuer vdi forn. Aakirke Bye, hand schall dennom holde Bygt og Boeset
med gode Borgere som vore rette Retz eller Macht hafue att oppeholde
effter gammel Arrilds Sedwanne, huor saa icke scheer da hafuer Borge-
mester och Raad Suldmagt, ind att sette gode Borgere, som fuld ville
gigre, baade os och thil Byes Tyng, och de Borgere som och bruge
Agger och Eng, som til saadanne Eyendeale ligget hafuer aff arrilde,
huor och nogen Eyendeel Byes Jord bort ere solde, eller pantet, siden de
gamle Privilegier giffne vaare som begyndis huercken Mand som kober
Jord vdi Helsingborg, de Jorder och Eyendeale schulle ingen komme vden
Pendinge, fordj det er imod forn. Privilegier vden saa Land findis, at
nogen vore Forfædris Bress findes der oppaa, att de hafue det naadelige
tilatt; Item legger och nogen Jord sde, inden Byes Birk och icke redis
forre vdi tre samfelde Aar, da hafue Borgemester och Raad fuld Macht
att sette ind paa de Grunde och Eyendeale dennom de toche, och fuld
Redz eller gigre ville, ithem schulle de och huer Løfuer Dag vdi Aaret
holde deris Byes Marchet paa Torssuet vden saa er, at saa stoer Høytid
falder paa den Dag, att Gudz Rett ey det Land talle saa och huilken
Bonde noget hafuer att selge, Sæ, Korn, Smør, Lam, Oste, Egh,
Rør eller andet holde mitt paa Markedett att den meenige Mand maa
och Land den fattige saavel som dend Rige, vorde des fangeligt for sit
Sylleste, huor saa icke scheer, bøde som Privilegier indenholder och der
befale Vi Vorre Fogder och Embidgmend, som nu erre eller her effter
kommer, thil Vort Slott Hammershus de forn. Borgemestre och
Raad, i forn. Article, och vdi deres Byes Rett och Frihed att gigre
den tilbørlige Hielp, Størcke og Trøst att de bliffuer aldelis ved deres
Macht, forbiudendis alle, i huo de helst erre eller vorde kunde dennom
her osuer at hindre eller hindre lade, plaze, eller i nogen Maade, imod

x Mørn 2200 MDXI

*Ep. Sand Blas. & Lab. f. 117
1497. Conf. Pag. 211.*

x Karl Ravn. Oluf Dieghen

Dieghen

*x Mørn 2200 MDXI
Lange. f. 117. Conf. Pag. 211.*

x Karl Ravn. Oluf Dieghen

deris Privilegier, och dette Vort Bress att giorre Under Vordt Zyllest.
Datum Aakirkebye Ao. Dni, MCDXI. nono die Natalis St. Joh. Baptist.
Maar 2200 MDXI.

Det Andet er af følgende Indhold:

Vi Byrge med Guds Naade Erche Biscop i Lund, Suerriges Første
och Pawens Legathe. Giorre witterligt alle, att i Dag vaar i Rette for
os, Ole Degn, Borgemester i Aakirkebye och ald Menigheden der
samme stedz paa den ene, och Per Steen, som boer udi den Gaard Jep
Vdde fordumb vdi boede paa den anden Side, om Trette och deele den
nem imellem wahr, om det Sæller som stander imellem samme Gaard, och
dend Beck som schiller Hans Nielsens Gaardz alle ad, och deris,
och wille forn. Per Steen hafue samme Sælle, Grund och Jord til sin
Gaard til Eyendom, men forn. Borgemester och Menigheden beuise det,
som wi och selfuer saa och beschuede att samme Sælle stander udi deris
rætte Sædrift, och hafuer altid, lenger end nu nogen Mand fand mindes
weret brugt til Aakirke Bye wbehindret, och icke till forn. Per Steens
Gaard, och betyde det med saadan Schiell, att samme Per Steens Gaard
Vaar nogle forleden siden sløt nermere end 2. Pile Schud af Sønder och i
Nør, fra den Sted som hand pleyede aff Arildstid at stande, til den
Sted, hand nu er bygde, ydermere end hans Eyendeele waar, som
endnu vell fiendes huor Gaarden laa tilforn, det vinde toe gammele Dans
nemend for os samme Tid, och fordj tildømme wi forn. Aakirkeby Mend
sælle schouf Marck och Grund at schulle bruge frilige och ubehin
dret, till Sædrift och bruge her efter, som de her til Dags brugt och
hafft haffuer baade før och siden forn. Per Steen kom til samme Gaard,
och schall samme Per Steen vdlægge igien den lücke Vesten Søe dend vd
med hans Gaard for Bymænden til Sædrift, som hun tilforn pleyer at
were, huor hand icke fand, maa Aakirke Bymendz Villie. och minde
dertil at hand maa nyde och bruge hinde item disligeste schall samme Per
Steen legge fra sig igien til den sin Gaard i Aakirkeby den Agger som kal
des Stumpelsøe, som hand rettelige tilhører aff Arilde och icke bruge
hannem lenger til den Gaard hand nu udj boer, som hand nu i nogen
Tid gjort hafuer thi forbyde Wi alle wore Sougder och Embedsmend, i
huo de helst ere, her imod denne Vor Dom at giorre i nogen Maade,
datum Aakirkebye paa St. Bartholme Apostels Dag. Aar 1519.

Det

Wii Børge med Guds Naade Erke-Biscop i Lund Sueriges Første
och Parvens Legat, gjøre witterligt alle, at wi for den store schade och
forderf som Vore tiennere vdi Aakirkeby paa Boringholm nu fanget
hafuer aff Koff og Ildebrand, hafue Wi gifuet dennem til de to Tøns
der Smør af de ^{tre} ~~trei~~ som de aarlige Mars ere os pligtige af deres Bye
til schat, udi disse neste Siuf Aar tilkommendis paa det de schulle bygge och
bierge sig, samledes hafuer Wi fordraget dennem de trei tønnder Smør
wj udi sior schulle hafte, och vnde och giffue wj alle dennem der ville
bygge vdi samme Aakirkeby huer dennem thie lest Rastter eller wender,
at hielpse sig med, och wor Embidsmand paa Hammers Zuff schal for
wisse dennem, huor och naar de schulle hugge (och under Wi och at
samme Aakirkebyes Indbyggere schulle nyde deres gamle Sedwane med
Høstetage och Riststede æfter, och ikke tage ved nogen ny tyunge eller
Paaaleeg till Wor gaar der udi Byen ~~enten med wjg eller tuer wj~~
~~andere Wædwanlige Paaalege~~ ^{efter denne Daeg}.) Item vnde wj dennem
och saa at de maa selge, och føre Korn til Blegninge at Riske Tøns
mer for, at bygge med, mens ikke i andre maade, och hafue Wi befa
let och Magt gifuet Oss Elschel. Ole Degn, Wor Borgemeester der sams
mestedz at pante dennem, som ikke wil gierde deres Gierden i huem de
ere, och dennem som ikke holde ferdige deris Gierden eller gamle Sed
wane, vdi threi schillinge eller en Er, som brøsten er til. Dette binde
Wi strengelig at schulle holdis ubrødeligen: Thi forbinde wi alle ser
deles wore Fogder och Embidsmend nogen Hindre eller plaz at gjøre
forn. Wore Kierre Vndersatter paa forn. Priuilegiens fordeele vdi nogen
maade. Datum Lund &c.

Det af Biskop Byrge brugte Sigill, som mig er til Hæn-
de kommet, haver følgende Anseelse:

Det fierde er saaledes:

Nos Canonici apud Capitulum Lundense residentes nomine Pa-
troni successimus, nunc à Regia Majestate nominati & designa-
ti ex Jurisdictione Capitulari honestum ac literatum virum, Dn.
Nicolaum Matthiae Ecclesiae Akirchianæ, quæ est in Boringholmia,
Pastore Spirituali destitutæ, Parochum designamus sequentibus ad-
strictum conditionibus.

- I. Ut salutiferum Dei verbum sincerâ fidelitate suis Auditoribus
proponat atque explanet, veneranda Sacramentorum Myste-
ria ad Præscriptum à Christo & Apostolis modum religiose,
dispenset, Sacras quoque Ceremonias ad Ecclesiasticæ ordi-
nationis instituta ritè observet, ad eamque se totum confor-
met, tum sobriæ, modestæ piæque vitæ honestate commisso
gregi præluceat, ne sinistra morum enormitate evertat quod
dextra doctrinæ gravitate struxerit.
- II. Ut quotannis futuro Patrono Ecclesiæ, aut ejus Procuratori
in eadem Præbenda consuetam Pensionem ad Festum Jo-
hannis solvat nobisque Successoribus nostris, & toti Exedrae
Lun-

Lundenſi in cunctis honeſtarum actionum rebus obſeqvium præſtet, ac jugiter liberalem grati animi affectum prodāt.

III. Ut Sacerdotalem Eccleſiæ habitationem incolat adeſqve non modo à ruinofa deformitate adferat, qvin & decenti ſtructura exornet, ac ſartas tectas ad ſucceſſores ſuos propaget, ſed nec agros, prata, pascua & idgenus alia ad Eccleſiam & Paſtorales villam pertinentia in abuſum trahi aut alienari permittat. Si verò prænominatus Dnus Nicolaus præter conceptam de ſe ſpem, hæſce conditiones omnes vel ſingulas, data opera violarit, ipſo factò hanc noſtræ Collationis gratiam perdet, atqve conceſſo heic imprefſimus rogantes ut qui à Regia Majeſtate designatus fuerit prædictæ Eccleſiæ Patronus, is hanc noſtram vocationem approbet & more ſolitò, ſigillum ſuum noſtro adjungat. Datum Lundis 28. April Anno 1654.

J øvrigt anmerker Reſenius, ſom noget beſynderligt, ved de Bornholmſke Kiøbſtæder frem for andre i Danmark, ellers uſædvanligt, og andenſteds ei brugeligt, at Vindverne i deres Huſe næſten alle vende ind ad til deres Gaarder, ſaa at ſielden ſees Vindver til Gaderne; Hvilken Indretning og i forige Tider virkelig har været, og formodentlig i den Henſigt, deſto bedre at være forſikret imod Tyve og deſlige Skarns Folk; Men nu omſtunder indrettes Vindverne i Huſene ud til Gaderne, ligesom andenſteds, og ere iffluns ſaa tilbage af den forſtomtatte gammeldags Art.

Da jeg nu har beſkrevet Bornholms Lands Beſtæffenhed, ſaa tydelig, ſandfærdig og omſtændelig, ſom jeg har kundet formaae, og intet anført, uden det, ſom jeg af troværdige Efterretninger af Landets egne Beboere, og i ſær af den berømmelige Landets nu værende Amtmand, Høiædle og Velbaarne Hr. Etats-Raad Urne

har samlet, som i Særdeleshed har anvendt Flid og Umage for at forskaffe mig alle de Underretninger, som jeg har kundet forlange, saa at Publicum, om ellers dette Verk skulde finde dets Bifald, har lige saa stor Tak derfor at yde Velbemelte Hr. Etats-Raad Urne som mig; Saa vil jeg nu til deres Fornøielse, som i denne Kundskab finder Behag, opregne de Biskoper, som man veed at have forestaaet Landet i de Geistlige Ting, siden Souverainiteten; Dernæst Provsterne, som siden Reformationen have været paa Landet; Og endelig Præsterne, som i hvert Sogn have været beskillede siden Reformationen indtil vore Tider, saavit nemlig, som jeg af Resens Manuscript om Bornholm, og af andre Efterretninger, har kundet faae Oplysning om; Ingenlunde udgivende, i sær de sidstes Følge og Aars Tieneste for rigtig og uimodsigelig; Men om, og hvor Feil derudi findes, overlader jeg sligt til andre at rette, og at bringe Serien i sin tilbørlige Orden.

Efter Erke-Biskop Hans Svane have Efterskrevne været
Biskopper i Kiøbenhavn:

D. Johann Wandall 1668. død 1675.

D. Johann Bagger død 1693.

D. Henrich Bornemann død 1710.

Mr. Christen Worm 17II. døde Ao. 1737.

M. Peder Hersleb 1737. *Nov 1757.*

Hr. Ludvig Harboe, adjungeret med Succession.

Provsterne paa Bornholms Land have (saavit vides) siden Reformationen, været Efterfølgende:

#22) Hans Andersen : Hustru, Maria Toge. I.) Hr. Poul Ipsen i Aye = Larsker = Sogn, Aar 1570. kaldet, Lil/566.

3. 2.) Mogens Bancke i Jpster = Sogn 1579. Lil

4.3.) Ingewar Christensen i Ulster = Sogn 1588. *July 1590.*

5. 4.) Ole Larsen Skaaning i Vester = Maria = Sogn 1592, ¹⁶⁴⁰ 1670

5.) An-

B. It's a Document, ten firs was Paper Embossed: Nicolai, full. Nylars, Her Høyhedsmædte
Hjertelighed etc., i Indsigelse af L. Hans Andersen, Bogm. Lidt til Skov; Maria Høns.
Kirked. 2^d Junii 1846, det fandt David Lillig tituleren sig Loope; Altså bliver fandt
for vort form J. 2^d ind Ordning.

And. J. Jørn kaldt Jørgen Bibliothek in 4to 1775 Pag. 156. David's Holman indfort af Jørgen Jørn af København
for kaldet Hott og indtogs der megen indtægt paa Bornholm 1644. Maan naar om Hørnershuus
Jørgen Jørn Biblioth. formlid. p. 110. Et Rasmus Reider, Ravn, Rector i Rønne Holn Jørgen Jørn
manni, Profesi til Rønteln og Supremend: indtægt i Rønne i Rønne: 1647 in 12. Indtægt i Rønne
indtægt i Rønne: 1648 in 8. Indtægt i Rønne: 1648 in 8. Indtægt i Rønne: 1648 in 8. Indtægt i Rønne: 1648 in 8.
Rønne, paa Bornholm 1596 in 4to, som Auctor nomine og.

Udg. af den danske Samlede Bibliotek in 1775 Pag. 156. David Salzman indfort af Haan jødt nft. Cederström
Ond af Melodie, med Christen Berg, Kjøbt til Hammerkinder paa Bornholm 1614. Maan men om Hamershufts
for Salme og Høft og Indsø den mormann livs Rind, at forstaaen.
Den danske Bibliotek. Samlede af 1775.

Nödt: Cuspari Melisandri Symplicis bog, og And. Kryllin i Kiøbh. 1677 in 12. Drotz. Bog. Jhu Sieg
synn; Kiøbh. 1678 in 8. Holmald. Pag. 158. firlid. Schauenburg, Finster Miller n. d. und gyligton;
Pommern paa Bornholm 1596 in 4to, sinnen Auctor nomine un.

- 6.5.) Anthonius Olsen i Øster = Maria = Sogn 1621.
7.6.) Jens Pedersen i Bodelsker = Sogn 1623. *1654*
8.7.) Jens Larsen Malmøe i Rønne 1654. *1680. Kalins og Skalm Pag. 102.*
9.8.) Mag. Claus Predbiørnsen Langsted i Bodelsker = Sogn 1680.
Andre skriver 1675. *1682.*
10.9.) Hans Jensen Sode i Nycker = Sogn 1682. *Andre 1687. 1688 Sode Sogn*
11.10.) Poul Hansen Ancker i Rutsker = Sogn 1687. *Andre 1693. 1697. 1697. 1697. 1697.*
12.11.) Jens Sørensen Morsing i Nye = Laurster = Sogn 1697. *1702. 1702. 1702.*
Andre 1692.
13.12.) Mag. Henrich Hiorth i Rønne 1702. *1717.*
14.13.) Hans Poulsen Ancker i Rønne 1717. *1740.*
15.14.) Peder Rasmussen i Rønne 1740. *1741.*
16.15.) Jens Buchhave i Rønne 1741. *1741. 1741. 1741. 1741. 1741.*
17.16.) Jens Tanch i Rønne 1752. *1752. 1752. 1752. 1752. 1752.*
+ 18) Claus Steenbek, *1752. 1752. 1752. 1752. 1752.*
Præster i Landets fire Herreder, som efter Resenii Orden
anføres, ere fra Reformationen hidtil, for saa vit kan vides, følgende:
+ 19) M. Ludv. Hiorth, *1752. 1752. 1752. 1752. 1752.*

I. Øster = Herred:

I. Til Øster = Laurster = Sogn og Gudum;

- 1.) Hr. Peder Halland i 23. Aar. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
2.) .. Hans Randers i 31. Aar. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
3.) .. Hans Fyhnboe i 3. Aar. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
4.) .. Mads Rasmussen Colding i 25. Aar. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
5.) .. Hans Oluffen i 18. Aar. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
6.) .. Thomas Michelsen Wiborg i 38. Aar. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
7.) .. Ole Nielsen Soel, rettere Sonne, kaldet 1658. eller 1657. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
8.) .. Jörgen Jensen Sode. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
9.) .. Jörgen Ancker. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
10.) .. Ole Tøgsverd. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*
11.) .. Morten Enderup Lyte. *1654. 1654. 1654. 1654. 1654.*

II. Til

1654. 1654. 1654. 1654. 1654.

2. Til Vester = Marker eller Marie = Sogn:

1.) Hr. Jens, andre Rasmus.

2.) . . Ole Larsen i 40. Aar. *Scanus conf. Pag: 83. og 84. Aar 1620.*3.) . . Michel Haagenfen Qviding 25. Aar, død 1645. *Pag: 84.*4.) . . Rasmus Anderfen Bleking i 28. Aar. *Mar. nu (opulent Mand) dør i Christne Høi i en Dødsdag*5.) . . Rasmus Jensen Boringholm i 55. Aar, kaldet 1673. *Magnus, nylt, og først forstørret gammel*6.) . . Conrad Friderich Gerlach i 13. Aar, *for sig selv og sine børn og sønner*7.) . . Ernst Halsen i 7. Aar, død 1747. *for sig selv og sine børn og sønner*8.) . . Poul Matthias Schor, hidkaldet fra St. Nilsai Menighed. 1747, død 1755. *for sig selv og sine børn og sønner*9.) . . Hans Jørgen Lund, kaldet 1753. *for sig selv og sine børn og sønner*10.) Mag: Ole Andersen Borreby, *for sig selv og sine børn og sønner*

3. Til Nøcker = eller Nye = Kirke = Sogn.

1.) Hr. Niels første Lutheriske Præst.

2.) . . Jens Winther i 30. Aar.

3.) . . Mickel Larsen i 45, andre 47. Aar.

4.) . . Anders Mickelsen i 5. Aar.

5.) . . Jens Nielsen Jennum 27. Aar, død 1648. *Kan ikke til Taler Aar 1671.*

6.) . . Jacob Pedersen Treslöv 13. Aar, død 1661.

7.) . . Hans Jensen Sode 23. og et halvt Aar, andre 17. Aar. *Aar 1686, og alder 11 Aar*8.) . . Hans Predbiörn et og et halvt Aar. *Aar 1687, 23 Martii, døde i en Dødsdag*9.) . . Svend Nielsen Bornholm 17. Aar. *Aar 1702.*10.) . . Christen Lind II. Aar. *Aar 1713. En Jernfødding og 12. Lind døde i Aar 1709.*11.) . . Hans Rasmussen Marker 28. Aar. *Aar 1741. 12. Rasmussen døde i Aar 1740.*12.) . . Peder Bernholt indsat 1742. *En Lørdag døde. Aar 1742, 27. Sept. om Morgten.*13.) . . . . . 1781, i Aar 75, alder 100, døde i en Dødsdag. *1781, i Aar 75, alder 100, døde i en Dødsdag.*

III. Sønder = Herred.

1. Til Paulsker = eller Polsker = Sogn.

1.) Hr. Hans.

2.) . . Mads Raffn i 23. Aar, død 1600. *Mar. nu (opulent Mand) dør i Christne Høi i en Dødsdag*3.) . . Mickel Sørensen Berg. 1602. *for sig selv og sine børn og sønner*4.) . . Svend Jensen 16. Aar, død 1617. *for sig selv og sine børn og sønner*

- 5.) Hr. Baltzar Jensen, død 1621.
- 6.) . . Hans Gregerfen Colding, død 1651.
- 7.) . . Hans Andersen Raffn. 1654.
- 8.) . . Michel Thomæsen Boringholm. 1689.
- 9.) . . Matthias Lyfter. 1694.
- 10.) . . Mads Svane. 1707. *(Hud Mads Thane)*
- 11.) . . Peder Madsen Katkier. 1732. *in April; en tid i Danmark.*
- 12.) . . Thomas Tröyl, forflyttet 1739, *til Tysen, Wickenburg, Munster, Haag, Bonn, Bayle og de foretagne.*
- 13.) . . Anders Agerbech, forflyttet 1741. *til Elmon, Herby, Enghen.*
- 14.) . . Hans Jörgen Lund, forflyttet 1753. *til Væver, M. D. D. Enghen.*
- 15.) . . Jörgen Kofoed, forflyttet 1753. *til Mariager, Lyngby, ved de danske Capellan; Peder Kofoed, Børgen i Hvide, Jørgen.*

2. Til Pedersker eller Perster = Sogn.

- 1.) Hr. Hans Hendrichsen, død 1587.
- 2.) . . Hans.
- 3.) . . Mads Buck, død 1618.
- 4.) . . Hans Raunholt. 1639.
- 5.) . . Morten Andersen Greve. 1649. *Bay: 96.*
- 6.) . . Ole Larsen Boringholm. 1669.
- 7.) . . Thomas Jacobsen Tarnovius, faldet 1670. *171683.*
- 8.) . . Lars Lycke, faldet 1683. *171685.*
- 9.) . . Baltzar Beck, faldet 1685. *171696.*
- 10.) . . Ole Sonne, 1696. faldet. *171713 faldet til Røthke, Dogn og Hvide.*
- 11.) . . Anthonius Knabe Gregorius Schandorph, faldet 1718. *171716.*
- 12.) . . Jens Buchhaye, faldet 1736. *En faldet til Røthke, Dogn og Hvide.*
- 13.) . . Hans Grønnegaard, - - - 1741. *171717. En faldet til Røthke, Dogn og Hvide.*
- 14.) . . Michael Tarnøderup; en skibsmænd af udforskning og nogle andre faldet pers. *171717. En faldet til Røthke, Dogn og Hvide.*

IV. Nørre-Herred.

I. Til Ulster og Allinge.

- 1.) Hr. Ingvar Christensen død 1690, hans tillige Landshøft. *Vid. Bay: 107.*
- 2.) . . Sören i 24. Aar, maan ulster fra 1614.

3.)

9.) Hr. Christen Opdal, en Normand, død 1741. *Jensens nævnte Missionsskole.*

10.) . . . Anders Agerbech *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*

12.) . . . Thomas From *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*

Til St. Nicolay = Kirke i Rønne.

14.) Hr. Christian Rørmøse forflygt
fra Næstveds Kerk i 1741. *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*
Hr. Rørmøse var i Rønne i Sept. 1765.
13. Juni 1765. af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.
Hr. Rørmøse var i Rønne i Sept. 1765.
13. Juni 1765. af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.

1.) Hr. Niels i 29. Aar.

2.) . . . Jens 6. Aar.

3.) . . . Peder Christensen 30. Aar.

4.) . . . Peder Giønge, alii Petrejus, 29. Aar, i hvis Tid be-
nævnte St. Knuds Kirke blev annecteret, som nogle
mener Aar 1606., død 1610.

5.) . . . Lars Oluffen Bornholm, i 42. Aar, død 1653. *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*

6.) . . . Jens Larsen Malmøe, Præst og Provst. *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*

7.) . . . Christen Schorving. *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*

8.) . . . Mag. Henrich Hiorth, død 1746. *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*

9.) . . . Hans Poulsen Ancker, død 1740.

10.) . . . Peder Rasmussen. *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*

11.) . . . Jens Buchhaue. *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*

12.) . . . Jens Tanch. *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*

Til Hasle og Røths = Kirker.

1.) Hr. Niels Harboe i 32. Aar.

2.) . . . Troild 5. Aar.

3.) . . . Niels Koster i. Aar.

4.) . . . Morten 24. Aar.

5.) . . . Lars i. Aar.

6.) . . . Mads i. Aar.

7.) . . . Søren, kaldet Blinde, 2. Aar.

8.) . . . Søren Juul 3. Aar.

9.) . . . Hans ii. Aar.

10.) . . . Jacob 3. Aar.

11.) . . . Knud Hansen 32. Aar.

12.) . . . Christen Jensen Bierre 29. Aar.

13.)

Hans Christian Rørmøse forflygt
Mmugfærdig Aar 1741. *af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.*
Hr. Rørmøse var i Rønne i Sept. 1765.
13. Juni 1765. af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.
Hr. Rørmøse var i Rønne i Sept. 1765.
13. Juni 1765. af Høved, død 1740. Christianse 1750, præst i Høved.

- 13.) . . Lars Oluffen I. Nar.
- 14.) . . Michel Oluffen 19. Nar.
- 15.) . . Jens Hansen Sode, fra Rector i Rønne Skole Præst; *Nar. fra Skane.*
i 22. Nar, død 1654. *Nar. alt har som kom til Rønne i 1632.*
- 16.) . . Poul Ancher. *1697, fra Rønne.*
- 17.) . . Hans Ancher. *forf. til Rønne 1717 fra Rønne, m. Rønne af Rønne, Rønne.*
- 18.) . . Ole Sonne. *1716, fra Rønne, m. Rønne af Rønne, Rønne.*
- 19.) . . Børge Poscholan. *1716, fra Rønne, m. Rønne af Rønne, Rønne.*
- 20.) . . Lars Randers. *m. Rønne af Rønne, Rønne.*

Til Svanicke og St. Ips Sogner. *Conf. Rønne 63. har Rønne af Rønne, Rønne.*

- 1.) Hr. Hans Olaffen, af en Munk en Lutheraner, og dette
Steds Præst.
- 2.) . . Arnold (alii Arvid) Pederfen, Forfatter af Danske vid. *Kell. Rønne 1717.*
Psalmer; vid. Mag. Hans Thomasens^x Psalme. *all. Thomsen Rønne 1717.*
Bog, hvor han i Fortalen gøres til den første Lutheriske
Præst her, se. 1529. var Præst i 16. Nar. *1575.*
- 3.) . . Mogens Bancke, som paa Vers med hofsoiede Noder
lod udgaae alle Evangelierne, i 30. Nar. *in 1717, p. 227 og 185. Rønne 1586. 8. Rønne 1586.*
- 4.) . . Anthonius, udeladt af Resenio. *1575. 1576.*
- 5.) . . Niels Jensen Vendelboe, (alii Niels Hansen Væ) i 14.
Nar. *Anden 1717 Rønne 12 Nar. og at Rønne 1605. 1589.*
- 6.) . . Hans Jørgensen Nestved, (alii Nermund) i 21. Nar. *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*
- 7.) . . Michel Nielsen Nofsebye, i 46. andre 44. Nar, 77. Nar *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*
gammel. *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*
- 8.) . . Bendt Johnsen Bornholm, kaldet 1666. alii 1671. *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*
- 9.) . . Hans Larsen Klov, kaldet 1681, *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*
- 10.) . . Hans Dominici, kaldet fra Ristrup i Skane 1685, *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*
død 1706, *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*
- 11.) . . Niels Friderich Hiorth, fra Rector i Nerse og Rønne 1706, *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*
- 12.) . . Jacob Nielsen Prahl, kaldet hid 1729. død 1752. *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*
- 13.) . . Christian Valeur. *1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*

33

Til

10) *Nar. Rønne 1717 Rønne 15 Nar. og at Rønne 1620, og Rønne 1620.*

Til Næsse og Bolster Sogn.

1.) Hr. Ole.

2.) . . Niels i 2. Nar.

3.) . . Peder Jensen 27. Nar. Conf. 1799. den 28. Nov.

4.) . . Jens Pedersen, fra Provst paa Klosteret i Kjøbenhavn, Præst her i 34. Nar, samt Provst paa Landet, død 1654.

5.) . . Haagen Berthelsen, død 1666.

6.) . . Ole Svendsen Lemvig, blev 1671. ved Højeste Rettes

Dom stilt ved Kaldet, død 1758.

7.) . . Mag. Claudius Predbiørnsen Langsted, Fynboe, Vice-

Provst paa Den. død 1682.

8.) . . Lars Svendsen Auker, død 1689.

9.) . . Hans Sonne.

10.) Mag. Johan Kofoed. død 1750.

11.) Hr. Johan Gotfried Dauw, død 1754.

12.) . . Frederic Monrad, død 1758.

Til Aakirke = Bye.

1.) Hr. Michel Sort i 40. Nar.

2.) . . Niels Thøgersen 44. Nar.

3.) . . Mortensen Brynck 20. Nar.

4.) . . Diederich Castensen Colding 14. Nar, død 1638.

5.) . . Rasmus Jensen Medelfart 15. Nar, (maaskee 13.) død 1651.

6.) . . Svend Larsen, død 1654.

7.) . . Niels Matthißen Lund. død 1676.

8.) . . Svend Nielsen.

9.) . . Diederich Svendsen Funch. død 1687, 3. Martii.

10.) . . Thue Larsen Lyfter. død 1705. En 3. br.

11.) . . Claus Flyng. død 1719. En 2. br.

12.) . . Adolph And. død 1727. En 1. br.

13.) . . Peder Rasmussen. død 1740. En 1. br.

14.) . . Lars Hiorth, død 1740. En 1. br.

15.) . . Hans Sørensen Whette, død 1760. En 1. br.

1060.
 Anno Christi 1060., da Kong Svend Estrithsøn regierede
 over hele Danmark, skal den christelige Religion allerførst være ble-
 ven her paa Landet indført, hvilket Adamus Bremensis i hans
 Chorographia Scandinaviae bevidner, naar han melder, at paa den
 Tid alle Danske Der have antaget Christendommen, og iblant
 dem, i sær nævner Holmen, som ligger ei langt fra Skaaene og
 Gulland, hvilket Navn af Holm, jeg tilforne har sagt, at ermelte
 Autor i Særdeleshed tillegger dette Land; Han forklarer sammesteds,
 at den Skaaanske Biskop Eginius har omvent disse De. Voere fra
 Afguds-Dyrkelsen til den christelige Religion, og bragt det derhen,
 at de ved deres Afguders Afbrudelse og Odeleggelse, og ved en sand
 Anger og Pinelse over deres forrige Blindhed, havde annammet Daa-
 bens Ontrent 100. Aar derefter, nemlig Ao. 1149. har Kong
 Svend Gratehede, Kong Erich Emunds ^{Søn} Son, lagt de trende
 Dele af Landet under den Lundiske Erke-Biskop: Steel, saa at alene
 den øvrige fjerde Part af Landet, blev Kongen forbeholden, hvilken
 Gave han gjorde, for at forlige sig med Erke-Biskop Eschild, som
 han for Mistankes Skyld havde i en Kurv ladet ophidses under Hvel-
 vingen af Lund-Kirke.

Over disse tre Dele af Landet, eller Herreder, antog sig de Lun-
 diske Biskoper siden et fuldkommen Herredomme, saa at det Lundiske
 Clerike, i samme forbemelte Aar indstiftede Begyndelsen af de hellige
 Aar paa Bornholm, hvilken de kaldede Æram Bornholmianam;
 Hvilken Aars-Tid, eller Æram, andre dog henregner til Annum
 1199. da man mener at Kong Knud, Valdemari den Førstes Søn,
 har stadfæstet denne Donation, *hvarom der er en i den uagtet for. Hvitfelt, som R. i. sands
 4000. c. 11. 1. c. 222 og 243.*

1157.
 Kong Svend Gratehedes Successor i Regieringen, Kong
 Waldamar den Første, maatte, formedelst Regimentet endnu stod
 paa svage Fødder, beqvemme sig til, at stadfæste forommelte hans
 Antecessors Gave paa Bornholm, uagtet, at han vel saae, at
 sam-

201

Conf: Pag: 107.

[illegible]

Höjer p. 50.

Re=

Nesten med sig fangne, paa det han kunde faa Penge for deres Ind-
løsning og Befrielse.

Højer l.c.

1265.

Denne den Rngiske Førstes Grumhed blev ikke ustraffet; Thi
da han igien var kommen tilbage til Skaane, blev han, da han
meente at være allertryggest, af en Kvinde med en Kniv ihjelsluttet;
Hans Krigs-Hær blev derover adspredt, og Kong **Erich Glipping**,
som succederede hans Hr. Fader i Regjeringen, fik derudover Lust,
erobrede Bornholm, og fik endelig Anno 1265., efter nogle Ugers
Beleiring, **Hammershuus-Slot** igien i sin Magt, hvor han iblant
andre fik den oprørske Erke-Biskop **Jacobs Broder**, **Anders Er-**
landson, til Fange.

Erke-Biskopen selv havde imidlertid fundet Leilighed at und-
vige af sit Fængsel; Men hvorledes Striden imellem ham og Kongen
blev afgjort, veed enhver af Landets almindelige Historier; Her
paa dette Sted, er det nok at berette, at Kongen i Forliget Ao. 1271.
maatte forbinde sig, at tilbage give til Erke-Biskopen den ham til-
førne overdragne Deel af Bornholm.

*1274. Hvitf.
p. 245 og fundet
Lifer Chron. p. 60.*

*1271. Hvitf. p. 245
og Lifer Chron. p. 60.*

1278 1278.

Herpaa blev Bornholm en tidlang befriet fra de Bispelige
Uroligheder, men derimod fik Landet nye Plager af Søe-Røvere;
Thi da i Aaret 1278. og følgende, var Krig imellem Danmark og
Norge, indfant sig iblant andre en vis Søe-Røvere, navnlig **Alf**
Erlingsøn, som under den Norske Konges Skyts længe forurol-
gede de Danske Øer og Provincer, og iblant dem Bornholm, men
blev omsider fangen, og ved Helsingør fik sin forrænte Len, da han
ved Bodelens Haand blev aflivet og parteret.

1286 1286.

Efter Kong **Erich Glippings** Død, som af **Stig Pors**
med andre Tilhængere og Forrædere, mordisk Viis var bleven ihjelsla-
gen, kom hans Søn **Erich Menved** igien til Regjeringen; I hvil-
ken

ken Herres Tid Bornholm atter begynte at foruroliges; Thi da Erke-Biskop Jens Grand, som var lige saa hovmodig, stolt, og ærgierig en Mand, som den forbemelte Erke-Biskop, Jacob Erlandsen, og havde bekommet Erke-Biskopdommet imod Kongens Villie, ved Paven sig tiltagne Myndighed, blev af Kongen mistænkt, at have været Medvidere i hans Hr. Faders Mord, lod Kongen Ao. 1294. bringe denne Erke-Biskop fangen til Sæborg-Slot i Sielland, og der holte ham i haart Fængsel; Kongen indtog derpaa Bornholm og affordrede Hammershuus-Slot, som Bispens Tilhængere, der havde Slottet inde, ikke vilde overgive, da Biskopen imidlertid ved sine Venners Hielp, med stor Livs-Fare rømmede og undkom af sit Fængsel, og kom selv til Hammershuus-Slot, hvorfra han siden begav sig til den hellige Fader i Rom, for at besvære sig over Kongen, og den haarde Medfart, der var øvet imod ham; Slutningen paa alt dette blev en Pavelig Dom, at Kongen skulde give Erke-Bispens for hans haarde Fængsel og andre ham overgangne Uleiligheder, 49000. Mark Sølv, og at Bispens for samme Summa, indtil den blev erlagt, skulde beholde Bornholms-Land til Underpant.

Kongen kærede sig lidet efter denne Pavelige Sentents, og Erke-Bispens fik hverken den tilkomte Penge-Summa eller noget Underpant, men kom tvert imod ingensinde mere til dette Erke-Biskopsdomme, saasom en anden, navnlig Isarnus, blev sat i hans Sted; Hvorefter Ao. 1303. Sagen endelig saaledes blev afgjort, at Kongen ikke skulde give Erke-Biskop Grand mere end 10000. Mark Sølv; Men derimod, for at forsonen den Synd og Haanhed, der var øvet imod det hellige Biskopelige Sæde, ved at holde dets værdigste Fader og Biskop, i saa haart et Fængsel, skulde Kongen overgive til den Lundske Erke-Biskops-Stoel, ikke alene Hervidsted-Herred i Skaane, men endog Rønne-Herred paa Bornholm, saa at Erke-Biskopen paa denne Maade blev Herre over hele Landet, og den fierde foruroligste Part, som Kongerne var bleven forbeholden, nu

1277
og saa gik i Løbet. Kongen indgik disse haarde Vilkor, og udstedde derefter sit Nabne-Brev; Dog kom Biskopen ikke strax i Besiddelse af hele Landet; Thi som en vis Adelsmand Uffo, Ao. 1277. havde med Kongens Tilladelse kjøbt foromtalte Rønne-Herred af den Røigiske Fjerste Dislao, og Uffonis Arvinger, som havde det endnu paa denne Tid i Eie, ikke vilde overlade det, førend dem igien blev betalt hvad det havde kostet, saa maatte Kongen til sit Confirmations-Brev, paa denne Landets Cession til Erke-Biskopen legge denne Artikel, at saafremt Uffonis Arvinger ei godvilligen vilde afstaa dette District, da vilde Kongen i dets Sted tillegge Erke-Biskopdommet Wamund-Herred i Skaane.

1310
1316
1318
1319
Da Esger Juul Ao. 1310. var bleven Erke-Biskop til Lund, forpligtede han sig Aar 1316. til Kong Erich Menved, at han ingeninde vilde sette nogen anden Hoveds-Mand over Bornholms-Land, end den, som Kongen gav sit Minde til og var tilfreds med, hvilken og skulde aflegge sin Trostabs-Eed til Kongen, men da Erke-Biskopen ikke vilde holde sit Løfte, men tvært imod gik til Sverige, og ophidsede denne Nation og andre Rikets Fiender til Krig imod Kongen, som og Ao. 1318. virkelig paafulgte; Saa sendte Kongen strax efter Bispens Bortgang, en ved Navn Ludvig Albertson til Bornholm, som paa Kongens vegne intog Landet, og endelig Aar 1319. efter nogen Tids Beleiring, erobrede Sammershuus Fæstning; Hvorpaa Boringholmerne ved deres Nabne-Brev af 1319., som herefter følger, overgave Landet til Kong Erich.

Omnibus præsens scriptum cernentibus, omnes & singuli terram Borendeholm inhabitantes, Salutem sempiternam in omnium Salvatore. Universis Christi fidelibus constare volumus, præsentibus & futuris, quod propter multimodas injurias & graves oppressiones, videlicet depredationes, & direptiones rerum & bonorum, nostrarum per-

personarum captivitates, incarcerationes, & tormentationes & quorundam propinquorum & amicorum nostrorum expulsionem, a propriis & exultationes, quorundamque mutilationes & mortes impias ac crudeles, ceterasque contumelias & persecutiones intolerabiles & injurias, quibus per Dominum Esgerum Archiepiscopum Lundensem, ejusque fautores videlicet homines de regno Daciæ legaliter & bannitos & propter ipsorum crimina enormia pace privatos & convictos ac ipsorum complices, quos multis viribus in dictam terram Borendeholm, numero non paucos, in nostram depauperationem & persecutione scelerum adduxerunt, jam annis pluribus passi sumus miserabiliter & afflicti. Magnifici Principis & illustris Domini nostri Erici, Dei gratia, Danorum Sclavorumque, Regis, cujus regni incolæ sumus, auxilium & consilium, urgente nos necessitate ultima, duximus humiliter implorandum, sperantes firmiter per ipsius adjutorium & potentiam, a dictis tribulationibus auxiliante, altissimo liberari, præsumentesque certissime ac vehementissime formidantes ac verissime cognoscentes: quod nisi hoc fecerimus, Prædicta terra Borendeholm, cum castro & suis adjacentiis universis, a possessione & dominio, Lundensis Ecclesiæ irrevocabiler alienaretur & hæreditas nostra ad extraneos vertetur: Nosque & nostri hæredes redigeremur in perpetuam servitutem. Convenientes igitur nos habitatores prædictæ terræ omnes & singuli in unum, de omni nostrorum unanimi consilio & consensu, nuncio dicti Domini nostri Regis ad manus ejusdem Regis elevatis ad cælum manibus per fidem nostram promissimus, & juravimus, quod dicto Domino Regi, contra omnem hominem firmiter adhærebimus & fideliter serviemus, quoadusque eidem pro omnibus damnis & expensis, quæ & quas per se & suos, pro liberatione nostra & dictæ terræ ad Lundensis Ecclesiæ recuperationem incurrerit & fecerit, plenarie fuerit satisfactum; in cujus rei Testimonium, Sigillum communitatis dictæ terræ & Sigilla discretorum virorum Dominorum Johannis Kane militis, Tulonis Mus, &

Et 3

Pe-

*all for mnd
Hilmar, mnd
b. K. og
for f. b. b.
Brandenburg
x M. Kane - gærd. S. i. K. m. d. K.
for f. b. b. i. S. i. m. n. og d. m. f. b. b.
S. i. m. n. d. K.*

Petri Magnússon, milicium, presentibus literis duximus apponenda.
Datum Borendeholm, Anno Domini 1319. in 8va. Ascensionis Domini.

Dette skede kort før Kongens Død, som i dette samme Aar indfaldt.

1321 Da Kong Erichs Broder, Kong Christopher den Anden, i kort Tid havde været ved Regleringen, sendte Paven Anno 1321. sin Legat Bernhardum de Waldrano til Danmark, som skulde tvinge Kongen til, iblant andre urimelige Paastand, ei alene igjen at indremme **Esgero**, som havde været Begyndere og Medhjælpere til saa mange Ulyksaligheder i Landet, det hele Erke-Biskopdomme, men end og **Ronne-Herred** paa Bornholm (som Bisperne allerede tilforn, efter Kong Erich Menveds Aabne-Brev og Stadfæstelse, havde tilegnet sig) og Slottet **Hammershuus**, uden at Kongen skulde nyde mindste Erstatning for al Skade og Bekostninger, som i Krigen vare forefaldne, undtagen aleneste, at **Ludvig Albertson** skulde nyde de paa Krigen paa Bornholm anvendte Bekostninger igjen gotgiort.

1324 Men som disse Freds Vilkor vare alt for haarde og utaalelige, der og samme Tid indtraf andre for Kongen fortrydelige og misbagelige Omstændigheder, iblant andre denne, at **Esgerus** forførte Kongens General, forbemelte **Ludvig Albertson**, af Kongens i sin Tjeneste, og satte ham som Befalingsmand over **Hammershuus-Fæstning**; Saa begynte Ao. 1324. Urolighederne igjen paa Landet, da Kong Christopher sendte **Peder Wendelbo** til Bornholm, som kort Tid derefter tvang **Ludvig Albertson**, formedelst Hunger og anden Evang, at overgive **Hammershuus** til Kong Christopher og hans Søn, hvorover dette Brev blev udstedet:

Christoffer og Erich hans Søn, med Guds Naade, Danmarkis oc Sclavis Konge, Hertug udi Estland, ynsker alle som nærverendis Skrift see,

see, Zelsen. Wi gise alle vitterligt, dem som ere eller komme skulle, at imellem os, vore Børn, oc alle Anhengere, paa den ene, oc Her Lodvig Albertson, fordum vor Marst, hans Venner, Forvante, oc Anhengere, saa mange som med hannem paa det Slott Hammeren haffue været Landfluctige, den stund de vaar i vor Gnaade, er forhandelt i saa Maade imellem, som efterfølger.

Sørst bekiende vi os oc voris Arffvinger, at være Her Lodvig Albertson oc hans rette Arffvinger skyldig retteligen 9360. Mark Skaanske Penninge, som nu brugelig ere, som skal dennem betalis til efterskreffne Tider, nemlig sørst til vor Gsue Kyndelmisse 1000. Mark Skaanske, siden huert Aar 1000. Mark, til samme Tid vor Gsue Dag, og saa fremdelis, indtil forskreffne Summa bliffuer aldelis fuldgjort, dog os forbeholden, at vi maa gifue hannem oc hans Arffvinge udi disse Terminer, for huer Mark Skaanske Penninge, tu Mark Sielandste, eller for halffemte Mark Skaanske, en Mark Solff Colnist, for hvilken Summa Penninge vi oc vore Arffvinge, sette Her Lodvig oc hans Arffvinge disse vort Raad, Lauritz Joneson fordum vor Drost, Peder Wendelbo, vor Marst, Eskild Kracke, Vffe Nickleson, Eskild Griis, Sti Anderson, Lauritz Lauritsen oc Jorgen Tuneson Riddere, Johann Kaas, Christiern Kaas, Lauritz Tønnesson, Niels Joensson Brælicke, Jens Joensson Brælicke, Iffuer Pederesson, Joen Nickleson, Ranni, Boe Falck, oc Erich Nickleson til Forlossuere, oc vi fornessnde lossue, at saa skal holdis. Ydermere skal Her Lodvig Albertson betale andre, til hvilke hand er skyldig, eftersom vi betale hannem til, og midlertid, inden disse Terminer, skal ingen Rettergang anderledis aff hans Geldener, imod hannem anstilles for fornessnde Geld, paa vor salige Herre Broders vegne, Kong Erichs, som han til talis faare, enten af os eller vore Dommere. Ydermere skal vi fornøye fornessnde Her Lodvig, oc hans Arffvinger 600. Mark Solff, som hand siger sig skyldig at være Palle Joensons Arffvinge for fornessnde Hammerslot huorudinden vi skal holde hannem fri stadsløs. Forskreffne Her Lodvig, hans Brødre og Anhang, som ere paa fornessnde Slott Hammern, skulle strax gaa aff fornessnde Slot, oc antvorde det vor Marst Peder Wendelbo, paa vore Vegne, de skal nyde all deris Gassue paa Slottet. Gues Her Lodvig, siden hand haffuer antvordet forskreffne Slot oc Land Boring-

ringholm, for vor Skyld, oc fornessnde Slottis oc Lands Skyld derfor, kunde komme i noget Vand, skulle vi holde hannem fri.

Alle vore Hovigmend, Befalingsmend oc Anhengere, som imids Iertid hassue optagit aff Her Lodvigs Gods oc Rente noget, men han vaer landfluctig, skulle vere fri oc utiltalet derfaare. Alle Sanger paa baade Sider skulle vere løse. Alt hues Her Anders Pederfön aff Alnerup tilforne hassuer handlet med hannem paa vore Vegne, skal stadigt oc fast bliffue, effter de Bressuis Lindelse, vi derpaa haue gisuit hannem.

Suad andre Bressue Her Anders Pederfön oc os er imellem gangen, før den Zandel giordis, eller siden, skulde icke forstaaes eller udrydes til denne Zandel.

Der skal vere under Her Lodvig oc os, oc vores Arffvinger oc Anhengere, paa baade Sider it trygt Venstæff, oc vi skal tage dem igien til vor Naade, og forunde hannem oc hans Anhengere igien alt deris Gods, oc ville aldrig for den Skyld hindre dem derudi, dog saa at Beensæt, som boer paa Her Aage Hassis Gods, skal beholde hans Korn oc rørendis Gods, og det nyde effter hans Vilie, uden hues hand allerede hassuer bekommet. Til Vidnesbyrd under vort, Kong Christoffers Indsegl. Aaum Tingstede udi Falster, Aar 1325. anden Dagen efter Bartholomei. De Andre hassue til Vidnisbyrd hengd deris Indsegle, derhos.

Samme Aar 1324. døde Erke-Biskop Esgerus, og to Aar derefter, nemlig Ao. 1326. begynte den bekiente store Urolighed i Danmark, da Rigs-Stænderne ved Bispernes Conspiration og Forraderie, bleve bragte derhen, at de opsagde Kong Christopher al Huldskab og Trostæb; I disse forvirrede Tider kom Bornholm atter under den Lundiske Erke-Biskops Bevalt, som den Gang var Carl Erichsen, saa at han ei alene i al Tryghed og Sikkerhed besad de trende Dele af Landet, men endog tragtede efter at faae Rønne-Herred, som den øvrige fierde Part under sit Herredomme, hvilket han dog paa ingen anden Maade kunde bringe til Bete, end ved at be.

betale til den forbenævnte Uffonis Arvinger 1000. Skaanske Mark, for dets Overladelse, hvorefter han blev Gene. Herre over det ganske Land.

Anno 1332., da der var ingen retinæssig Konge i Danmark, men Johannes Græve af Holstein spillede Mester, folgte han Skaane, som han havde bragt under sin Magt, til Kong Magni Smeck af Sverrige, for 70000. Lode Mark, i hvilket ulovlige Kiøb Bornholm fulgte med, under det Skin af et Anhang til Skaane, blev og den Lundske Erke. Biskop tilstaaet og overdraget.

Men da Anno. 1359. Erich, Kong Magni Søn, udvælt Konge efter Faderen, vilde tilegne sig alene Bornholms Land, og Erke. Biskopen Jacobus Nicolai satte sig derimod, lod han fæste Erke. Biskopen i Fængsel, som dog igien rømmede og slap ud af Arresten, flyede til Bornholm, og endte der sine Dage.

Anno 1360. kom Landet igien under Kongens af Danmark Herredomme; Thi da foromtalte Kong Magnus Smeck saae, at hans Søn i alle Tilfælde blev mere agtet og anset end han, og derfor frygtede for ham, gjorde han Forbund med Kong Waldemar den Tredie af Danmark, overlod ham igien Skaane, og tillige dermed Græve Johannis Kiebs. Brev, samt Bornholms Land, som dertil havde været feiet.

Anno 1361. overlod Kong Waldemar atter Bornholm til Erke. Biskopen af Lund, Nicolao, med de Villkor, at Bispen, naar Kongen eller hans Efterkommere det forlangede, uden Modsigelse skulde udlevere Sammershuus = Slot til Kronen, hvilket Biskopen indgik, og derover udstædede sit Aabne. Brev og Forpligt, dateret 8de Dec. 1362., saaledes lydende:

Niels af Guds Naade Erke. Bisp til Lund, Sueriges Første, ynscher alle som seer eller hører dette Brev, Salighed udi Herren; Vi gjør alle vore

Hilkearn — *Conf. fm p. 216*
 1. terligt som nu leffue elle herefter schall komme, at vi frit haffuer aff vor
 fiere Herre Konning Woldemar, Kong i Danmark och Sclawen, be-
 kommet Hammershus Slaat med den Øe Boringholm, i saa maade
 som efterfølger; Først naar vor Herre Konning begierer Hammers-
 Slaat, med Boringholm af os igien, da schal vi Niels Erke-Bischop
 och vore Efterkommere fri oplade fornessnde Konning Woldemar, eller
 hans Bud, som fører os hans obne Bress, det igien, foruden ald Mod-
 sigelse, med all Krigs Rustning, Skyr, Vaaben och Verie, och med
 hvad andet som dertil hører, ligesom Hr. Jacob Splid han det paa
 samme vor Konnings Vegne leffuerede os det.

2. a/ Item naar vi sætter nogen til at forrestaae fornessnde Slot och
 Land, da schal den, i huem det bliffuer, giffue Konning Woldemar,
 nochsom Forvaring, paa det, som foreschreffuit staaer, saa at samme
 Forvaring og Forschring schall icke udi nogen maade forringe Kon-
 gens rettighed. b/ Den, som schall antage samme Slot och Land at fore-
 staae, schall ogsaa være saadan en Mand, som Kongen och vi kand
 forlade os paa, Riger til Gauffn; Item dersom det scheer, att vi si-
 ger os aff med Slotter och Landet, da vil vi det Aar nest derefter, med
 alle dem, som for vor Skyld enten vil giøre eller lade, lige vel flitteli-
 gen och troligen hielpe til at fornessnde Slaat kand besorgis och for-
 stunes med Proviant och Krigs rustning, fornessnde Kong Woldemar
 til Gauffn och beste.

3. Item saa længe som vi Niels Erke-Bisp och vore Efterkomme-
 re haffue det Slot med Øen vdi vor Haand och Raade, och regiere
 derfore, da schall det altid staa fornessnde Konning Woldemar oben
 faare, och for hans gandske Huus och Stamme; Alt dette, som nu fores-
 chreffuit staaer, loffuer vi med vor Elschelige Capitel aff Lund tryggeli-
 gen at schal holdis och bewariss, aff os Niels Erke-Bisp och vore Es-
 terkommere, saa her slet icke nogen Rinke schall gilde, som kand opten-
 tis enten udi den Geislige eller Verdselige Ret, eller som kand paa-
 findes, som kand være Konning Woldemar eller hans Rige til Skade.
 Til ydermere visshed och bedre forvaring, paa det, som foreschreffuit staaer,
 lade vi henge vort Segell her needen under med Lunde Capitels,
 och

och med disse efterschreffne Cannickers deres Segl, Boocholdi Decani, Joseph Erckedegens, Jens Nymings Cantoris, Jacob Termers, Jens Zendrichsens, Peder Borulps och Niels Anudssens, Giffuit Maria vnda fangelsis Dag, som er den 8. Decembr. Aar 1362.

Birgerus som 1497. blev Erke-Bisshop i Lund, skal en Tid lang have resideret paa Sammershuus, og imidlertid ladet gjøre Markeskiel paa Landet, med et Kors gravet i Jorden.

Samme Birgerus har Aar 1501. udgivet en Forordning til Bornholms-Lands Indbyggeres Efterlevelse, hvilken Hr. Etats-Raad og Amtmand Urne har behaget at meddele mig, og som jeg agter vord her at indrykke, lydende saaledes:

Wii Byrgher mett Gudts Nadhe Erche Biscop i Lund, Swerriges Syrste og Pavens Legatæ, helsæ ether allæ wore fiære Unnersotta, menighe almughe, som byghæ og boo paa wort og wor Lunde Dom Kirches Land Borgenholm, Kierlighe meth Gudh.

Kiære Venner, som ether vell fortæncker, ath wor forsadher Erche Biscop Jens Brodthrop, meth Zæderligh Lundæ Capittels samtyckæ hassuer giffuit Ether och thette gangæ Land noget merkelighæ articæ og pungttæ foræ till Landzens nytæ oc then meenighe mandz forbedringh, og sætte them udi Bress oc sçriffter for Ether, ath I schulle thes ydermeræ agttæ them oc draghæ them i Zugh oc Myndess.

Och findhæ Wii i saadannæ Bress, ath hand hasser strængbelige budhet saadannæ articæ oc pungttæ ath holdess, och sætter pine oc Saldzmaal vedh, oc nu then stundh Wi hassvæ søgt ether vor fiære Almughæ her uppaa Landhet, hassuæ fundhet stoor Bryst og merkeligh forderess, ath saadannæ articæ ichæ holdnæ æræ, och kunna mærckæ och besyndhæ saadannæ pungttæ och articæ aldelis tarffwelighæ at wææ for Landsens Keylighedh og bestandh. Thesligest oc thet Bress tarweligt att wææ, som Friimand oc Bøndher her paa Landet hassve veders

tager oc sig indbyrdes velkoreth meth, som lydder: Ath hwo som agher, ridher eller gangher udhi noget Mandz Hæghedhæ, Skov, hugger, stæ, eller brydher Læss meer eller myndre, om dagh, eller Nat, som Skov schadhæ være kand, oc bliffver ther offuer fynt strar ved færschæ gerninger, schal bødhe Hershabet XL. march oc gielde Sagwolderen schaden igeen, oc mystæ hwæß han hæffuer mer at faræ.

Oc stæer og swaa ath nogher Mandh eller hansß Hion giør, som foreschreffuet stæer, om Nat udi mærch og muyl oc ey vill tilstandhæ, bliffver ther Tywß fore, og gielde therforæ, som for annen tywß Sagh.

Lundeløste Jæp Split og Landhæmænd
 1. Zwilchet Bress I hæffuæ bedet Jæp Split wor Landz Dommere og wore Sandhemændh besegle, som læst bleff nu sidst Wij ware paa Landztinget, og all almughen tha paa ny eendregtelighe oc indbyrdes thett samtyctæ, oc vedertogh och Wij thet thaa samtyctæ, og stad fastædhæ, som Vij och nu aff the Hædherlighæ Herrers aff Lundæ Capittel oc Kirchens godhæ Mændz raad her nu mett Oss æræ, samtyctæ och stadfastæ vedh allæ synæ ordh oc articlæ, som thet inneholdher. Och fredhæthæ Vij alle wore Kirchens oc Slottens Skoghæ her paa Landeth i fredh oc Hæghn at ware unner samme pinæ oc Saldzmaal som form. Ethers vedhertægtæ og Vilforhes Bress inneholdher. Och aff samme Hædherlighæ og godhæ Mændz Raad, samtyctæ och fuldbyrdh strangelighe biudhæ oc villæ ath the articlæ och pungttæ, som Ether foresættes des i Vor Forsædheres Bress, Och Wij och nu lodhæ kyndhæ fore Ether paa Landztinget, grangiffwelighe ægttes och holdess vedher saadanne Pinæ oc Saldzmaal, som Bressuennæ inneholdhæ. 1) Thæn forstæ artical ær om Slottens Skoghæ, som holdes schal, som forstreffuet stæer.

Inden Landhæ
 2. Item thernæst vellæ Wij ath ingen schal hæffuæ Hædher herpaa Landet, ey Friiman eller anner, hwo han hæst ær, hwo the findess effther thenne dagh her paa Landet, tha liwsæ wij them ugildhæ, oc giffuæ Wij wor Embizman paa Slottet Suldmagkt them ath annamæ, eehwæm the tilhærer. 3) Item forbiudhæ Wij under Liv og Godz naghben samblingh eller hemmeligt Modhæ at giøræ, i Skov eller Mark eller nogre andre hemmelighe Stadher, hæffuer nogher noghen Skylningh

Jæmme Tæmninge
 3.

ningh eller tiltall til then annen, thet schal tales til Sogne / stæffne eller til Herritzting eller till Landztingh, och thet standhæ hwer andre till rætte, effter Loghen, hwerff ey kan afales til myndhæ. Item bindhæ Wij Ether allæ, oc villæ, ath I wæra vor Embizman paa Hammershws herighæ oc lydighe, oc udgiffuer Ether Skatt, som I aff rætte pligtighæ ære til tesse effterschreffne tidher: Smør innen Sancti Laurentii Dag; Penninghæ innen Marie myllæ nativitatis; Seet, sæe Øren, Saar, Rier, Laam, Gæss og Sønsz innen Heliennæ mōllæ; Korn innen Sancti Andree Dag; Sedhæ Swin, eller Glæsch innen Juul. Svar saa ichæ scheer, bethæ til vor Embizman treē Mark, och hassue han sidhen Magkt at ladhæ giæste saa længhæ thet udkommar. 5) Zandher och ath thet kommar trætte, eller delæ emellom fogherthen hansz tiæneræ oc ether selfue wor tiære almuighæ eller Ether Zion, som ey kan afftales indbyrdesz ether emellom, eller oc afftales till myndhæ eller rætt, om saa stoor Sagh wordhæ, tha schullæ saadannæ Saghæ indfæris for oss oc wort Lundæ Capittel, och schall then thet vedherfæres Logh og Rætt udhen all ydermeere kost og tæringh, diersfuis nogher thet emodh at giøre, tha villæ wi rætte thet offuer, som bør at rættessz over then syn rætte Herres Budh, sidher overherigh. Item forbindhæ Wij noghen at giøre Voldswærdæ, Hærwærdæ, Zussfredh eller gardz gangh, Raan eller Tagh, Slagh eller Bordagh paa then annen, righ eller fattigh, som Wij hassue hert oc forfareth, at meenlighæ scheat ær her till, bodhæ i wore Rispstædher oc annerstedz, hwo saadant giør her effter schullæ Wij ladhæ rætte over, som Loghen oc Zandhsæmin: ger innæholdæ. Skær thet och i Rispstædher, tha bodhæ, som Bier: ken innæholder. Item hassue Wij och forfareth, ath manghe aff ether hassue lagdth undher sig schatta gods, sommæ tun, sommæ try, oc skatta dogh ikkæ meræ æn for een Gardh, oc ey giøre flere redzler, wort Slott til stor schadhæ oc forderffuæ, hassue Wij thet befalet wor Embizman uth at spæriæ og grandschæ, oc thet at schichæ udi syn ærildæ uthgiffit, hwo thet bær dyll uppaa, eller ikkæ vill fuldhæ redzlar giøre, schal wor Embizman hassue fuldmagkt at sætte then i sodan: ne Ryedelæ, som fuldhe redhæ giøre vill, hwo oc bær Dyll paa saadannæ, hassue forbruut the egedelæ. Item forbindhæ Wij oc nogher ath sællæ eller forpanthæ lymæ Jordh, som liggæ til theris Gardhæ, hwar

4. *Embizman Junge og*

Watten = Terming

Executions Mærke

3. *trætte, Tugue*

6. *Wol - Genset etc*

7. *Wolte gods rste*

Conf. p. 256

8. *Al folge. nlt. Læge*
in Jorden for Jorden for
bydte

Conf. No 15

hwar saa scheet ær her til the Fiøbe och løse igeen undher theses
Saldzmaal.

9

Item forbiudhæ Wij oc allæ Bøndher oc Vortnedhæ noget at fattæ
sich vedh Skib Dragh Natt eller Dag, når thet komendis wordher,
føræn vor Embizman eller Sogeth them tilsigher, at the bære oc ræddæ
schulle, dogh for mueligh bære Løn, findes noghen, som undrycker no-
get Dragh, saa gott som halff Marcē udhen vor Embizmandz eller So-
geth Myndhæ, hassue han Suldmagkt, at rættæ ther over, som oversejen
Tyvff, unhen han suldhæ Zimmel hassuer aff rættæ Tyære. Item scheer
ochsaa ath noget Sriman taghe sich Bøndhæ Døthre til Zivf Gruer, tha
schulle the giøre vor Embizman oc Soget thet Atthwarth, ath han regi-
strerar the Bøndhæ Gods i Slogsbogh, ath the ikkæ saldhæ i Frieledh,
hwoo ther findes overhørig udi, schal ichæ vidhæ syn ryghen Brødhæ.

11

Item hassue Wij och forfareth ath woræ Vildh, som Vij nu hassue
laght fredh uppaa i noghen Strondh her paa Landet, ære nær godhæ
lagdhæ aff uvanne suldhæ Zundhe, villæ Wij, ath inghen Bøndhæ schal
hassue her effther meræ en twæa Zundhæ, ære the saa storæ at the kunne
noget Zindher giøre wore Diwr, Zindh, Raa eller Zare, tha læmmæ
them paa then eenæ Godh, hwar saadannæ findess her effther, Bødhæ
tree Marcē, hwoo i Ræffwæ Jaght vill wære, ham redhæ sich paa
Ræffwæ ræffer och smaa Zundhæ, som ther til tiennæ. Och her mett
biudhæ Vij Ether allæ oc hwer særdeeles tessæ fornt. Articlæ, Pungtæ og
Bress u brødelighæ, at holdhæ; Dierffues och nogher her emodh at
giøre, villæ Wij bordelighæ oc strængelighæ ladhæ rættæ ther offuer i
allæ Modhæ, som tilbær over them, theses rættæ Herres Bress oc Budh
sidhæ overhørighæ.

12

Item wille Wij oc, ath inghen Bøndhæ schall Fiøbæ, eller panttæ
noghen the Eyedelæ, som liggæ til wore frie Bierck eller Riøpstædher,
oc at ingen Riøpstædhæ Mand eller the i frit Bierck Boo, Fiøbæ eller
panttæ nogen Eyedeel aff wore Bøndher, som til thes Gardhæ liggæ,
mæn hwoo Fiøbæ vill, Fiøbæ helæ Gaardhæ, eller halffwæ oc taghæ
Schødhe til Tinghæ effter Loghen, og redhæ ther foræ, til wortt Slott,
som

som tilbør; Zwar saa icke scheett ær her till, ther Fiskæ oc Ioskæ igien
rættæ Tyære, eller then Fispt og panttet hassuer, redhæ fuldhæ redhæ
ther foræ, eller mystæ sitt Risp, eller Pantt, hwadh thet ær. Item villæ
Wii æy ath noghen Sriman schal panttæ ellær Fiske nogen the Tyedelæ,
som liggæ til wore Bondhæ Gardhæ, eller til wore frii Bierck, men
hwar thet scheet ær her til, oc hassue icke logligt Skidhæ, thet hassue
ingen Magt. Item schullæ wore Bondher og Almuget segha til wore
Rispstæder Rotnæ, Aakirkebye, oc Nexœ paa theres rætte Torgdagh,
som ærildhæ sedwanæ wæreth hassuer, oc thet openbaræ Fiskæ og selghæ.

Och ey schal noghen Rispman Maght hassue at giere Landhæ Risp, bliffuer noghen fundhen ther vedh, hassue forbrutt thet han Risp hassuer og gissue wor Embizman III. Marcß eller Dylliæ mett Tylther Eeth. Ach thesse formæltte Articlæ, allæ oc hwer særdelis stadelighæ holles schullas, till tessi større Forwaringh hæng hæ Wij wort Indsegla nædhen vedh thette wort obne Bress, som gissuet oc schressuit ær i Roma, Nar effcher Gudß Byrdh femthen hwdredhæ paa thet forsle, Jomfru Marie Dagh Assumptionis.

I Begyndelsen af det Sextende Seculo, da Kong Johannes regierede i Danmark, blev Krig imellem Danmark og Lybækkerne; Disse komme 1509., med en Flode af 18. store Skibe, som skulde gaae til Sverige, og besøgte underveis Bornholm, gjorde paa Landet alt det Onde som de kunde formaae, og fordrede en urimelig Brand-Skat.

Aar 1510. komme disse vindbudne Giesler atter igien til Landet, med en Flode af 26. Skibe, og som Indvaanerne enten ikke kunde, eller ikke vilde betale den i det forrige Aar af dem forlangede Brand- Skat, som var 8000. Mark Sølv, stændte og brændte de ugudeligen paa Landet, slog et halv hundrede Mennesker ihjel, plyndrede og rø- bede med sig alt hvad de kunde bortføre af Dvæg, og andre dem nyttige Ting. Derudover passede den Danske Flode Lybekkerne op

Maret

Conf. No 8

13.

10. *Artemisia* ligre

14.

17. *Longmabuz*

15.

15. *Lamb. Live*

1501.

Arch. Hist. pag. 1072

Hydrus 124
1509.

Brief: H. v. pag: 1078

Pontani Hist. Part. 2. p. 358, 359

Hoje et 1803529

* Holmström and the Berlin force
involved in the No. 10. 10. 10. 10.

invalute of Mexico vid: ~~from~~
Pag: 176.

Bag: 110.

x A Knives bag

10.22.0

Højter p. 130
1512.
Haret derefter, mødte dem og omtrent i Egnen af Bornholm, hvor da imellem begge fiendtlige Partier, næsten med lige Lykke og Fordeel paa begge Sider, men med stor Fidsighed blev stridet, hvor paa Haret derefter, nemlig 1512. blev sluttet Fred.

1520.
* Lof. fra Kongen p. 210.
Kongen Konge Jerns
vegte Jerns
Anno 1520. fordrede Kong CHRISTIAN den Anden, af den gang værende Lundske Erke-Biskop Georgius Schorborg, at han, i Folge af ovenmeldte Nicolai Forpligt til Kong Waldemar den Tredie, skulde overlevere ham Bornholms Land, og Hammershuus Fæstning, hvilket paa den Tid var fornødent, paa det Kongen i den imellem ham og Sverige antændte Krig, ved Bornholm kunde have en tryk og sikker Havn for sin Flode; Men Biskopen svarede, at hans giorte Fed forhindrede ham, at han ikke kunde tilstaae Kongen hans Anmodning, og at han heller aldeles vilde resignere sit Erke-Biskoppelige Embede, end at bryde sin Fed; Han forlod og Embedet, men allermest af den Aarsage, at han forud saae, han ikke i Fremtiden kunde undgaae Kongens Vrede og Hevn, om han forblev i Embedet.

Da han havde forladt Bispe-Sædet, fornyede Kongen den forrige Baastand i Henseende til Bornholm hos de Herrer Capitulares, men da de vegrede sig ved at efterkomme Kongens Anmodning, lod han ei alene disse Herrer for deres Haardnakenheds Skyld kaste i Fængsel, men endog for deres Næse indtog Hammershuus Slot med Magt; Siden satte Kongen den bekiente og til sidst ullyksalige Theodoricum Slagheck, til Erke-Biskop i Lund; Strax efter at Kongen havde faaet Hammershuus i sin Gevalt, lod han derpaa fængsle og forvare den bekiente Odenske Biskop Jens Veldenac, som i Danmarks Historier noksom er bekendt.

1522
Højter p. 165-
Anno 1522. da Krigen offentlig udbrod imellem Kong CHRISTIAN den Anden og Sverige, kom Lybekkerne, som toge de Svenskes

og Hammershuus udi nogen Tiidt at beholde for theres leedne Skade, som the bekiere thennom nu wdj noget Aar, udi then Seyde schulle hassue fangget oc leedett efter schellig Wordering; Tha paa thet Wii oc Vort Elschellig Danmarches Riigis Raadt, Riigert, og Meenige Riigens Indbyggere motthe herefter stande udj Freed och Rendrechtighed, mett the Lybsche og Wendische Stæder og theres Forvandre, og att Seide, Skade og Sorderve (som seg mangfoldelige ther udj Kunde esches og begyndes) motthe affstilles og nederlegges, have samme Vort Raadt og Sendebudt, icke uden stor Besværing motthe indgange og samtyche, saa the Lybsche schulle udi nogle Aar have Borgenholm Slott og Leen wdj besiddene, som formelte vortt Raadt hassuer nu schicket og sendt os, og wortt Elschel. Riigens Raadt een Contract og Recess forsegelt af thennom paa bode Siider paa samme Zandling, som thennum paa bode Siider paa samme Zandling imellom giort og gangen er, hvilken samme Contract og Recess Vii og Vortt Elschel. Danmarchs Riiges Raad icke kunde uttstaa eller affstille, mett mindre Vii oc Riigert wilde hassue givet oss udj een aabenbarlig Kriig og Seyde; Tha paa thet at saadan Kriig Skade og Sorderffue motthe affstilles oc borte blive; Hassue Vii og Vortt Elschel. Danmarches Riigerts Raadt fuldbyrdt samtycht og stadfast samme Recess udi syn fulde Magt at bliffue. Oc paa thet at Skade och Sorderffue schulde icke formeget henge og bliffue hoss Lunde Dom Kirche, hassue Vii aff Vor synderlige Gunst oc Naade befalett, Samtycht og fuldmagt gissuet, och mett thette wortt obne Bress befalle, Samtyche och fuldmagt gissue oss Elschel. Danmarch Riiges Raadt, saa the nue paa wore och Kronens wegne till Wederlag igien antworde oc wdlegge til Lunde Dom Kirche oc Sæde, Vort og Kronens Slott Wardberg mett alle thes Leent og Herrert som ther er nu tilliggende, saa at fornt. Lunde Dom Kirche oc Sæde maae oc skal have, nyyde, bruge og beholde samme Slott og Leen mett aldt syn Kongelige Rentte, Rett og Rettighed inthet wndertagen, indtill saa længe fornessnte Dom Kirche sanger samme sit fornt Slott oc Landt igien Borgenholm udj syn rolig Segnett og Besidning; Dog saa at os Elschel. Herr Truedt Greerslen Vor Mand og Raadt, nyder og beholder samme Slott oc Leen paa saadan Tieniste og Afgift esther wor Forleeningss Bresss Lydelse och Indeholdelse, og schal dog holde Slotts Loghen til Lunde Dom Kirche og Sædens Behoff og Trohandt; Og have Wii nu

ant

Handwritten notes in the left margin:
 1. Danmarch Contract
 2. 1500
 3. 1500
 4. 1500
 5. 1500
 6. 1500
 7. 1500
 8. 1500
 9. 1500
 10. 1500
 11. 1500
 12. 1500
 13. 1500
 14. 1500
 15. 1500
 16. 1500
 17. 1500
 18. 1500
 19. 1500
 20. 1500
 21. 1500
 22. 1500
 23. 1500
 24. 1500
 25. 1500
 26. 1500
 27. 1500
 28. 1500
 29. 1500
 30. 1500
 31. 1500
 32. 1500
 33. 1500
 34. 1500
 35. 1500
 36. 1500
 37. 1500
 38. 1500
 39. 1500
 40. 1500
 41. 1500
 42. 1500
 43. 1500
 44. 1500
 45. 1500
 46. 1500
 47. 1500
 48. 1500
 49. 1500
 50. 1500
 51. 1500
 52. 1500
 53. 1500
 54. 1500
 55. 1500
 56. 1500
 57. 1500
 58. 1500
 59. 1500
 60. 1500
 61. 1500
 62. 1500
 63. 1500
 64. 1500
 65. 1500
 66. 1500
 67. 1500
 68. 1500
 69. 1500
 70. 1500
 71. 1500
 72. 1500
 73. 1500
 74. 1500
 75. 1500
 76. 1500
 77. 1500
 78. 1500
 79. 1500
 80. 1500
 81. 1500
 82. 1500
 83. 1500
 84. 1500
 85. 1500
 86. 1500
 87. 1500
 88. 1500
 89. 1500
 90. 1500
 91. 1500
 92. 1500
 93. 1500
 94. 1500
 95. 1500
 96. 1500
 97. 1500
 98. 1500
 99. 1500
 100. 1500

Handwritten notes in the left margin:
 1. 1500
 2. 1500
 3. 1500
 4. 1500
 5. 1500
 6. 1500
 7. 1500
 8. 1500
 9. 1500
 10. 1500
 11. 1500
 12. 1500
 13. 1500
 14. 1500
 15. 1500
 16. 1500
 17. 1500
 18. 1500
 19. 1500
 20. 1500
 21. 1500
 22. 1500
 23. 1500
 24. 1500
 25. 1500
 26. 1500
 27. 1500
 28. 1500
 29. 1500
 30. 1500
 31. 1500
 32. 1500
 33. 1500
 34. 1500
 35. 1500
 36. 1500
 37. 1500
 38. 1500
 39. 1500
 40. 1500
 41. 1500
 42. 1500
 43. 1500
 44. 1500
 45. 1500
 46. 1500
 47. 1500
 48. 1500
 49. 1500
 50. 1500
 51. 1500
 52. 1500
 53. 1500
 54. 1500
 55. 1500
 56. 1500
 57. 1500
 58. 1500
 59. 1500
 60. 1500
 61. 1500
 62. 1500
 63. 1500
 64. 1500
 65. 1500
 66. 1500
 67. 1500
 68. 1500
 69. 1500
 70. 1500
 71. 1500
 72. 1500
 73. 1500
 74. 1500
 75. 1500
 76. 1500
 77. 1500
 78. 1500
 79. 1500
 80. 1500
 81. 1500
 82. 1500
 83. 1500
 84. 1500
 85. 1500
 86. 1500
 87. 1500
 88. 1500
 89. 1500
 90. 1500
 91. 1500
 92. 1500
 93. 1500
 94. 1500
 95. 1500
 96. 1500
 97. 1500
 98. 1500
 99. 1500
 100. 1500

Handwritten notes in the left margin:
 1. Wardberg
 2. 1500
 3. 1500
 4. 1500
 5. 1500
 6. 1500
 7. 1500
 8. 1500
 9. 1500
 10. 1500
 11. 1500
 12. 1500
 13. 1500
 14. 1500
 15. 1500
 16. 1500
 17. 1500
 18. 1500
 19. 1500
 20. 1500
 21. 1500
 22. 1500
 23. 1500
 24. 1500
 25. 1500
 26. 1500
 27. 1500
 28. 1500
 29. 1500
 30. 1500
 31. 1500
 32. 1500
 33. 1500
 34. 1500
 35. 1500
 36. 1500
 37. 1500
 38. 1500
 39. 1500
 40. 1500
 41. 1500
 42. 1500
 43. 1500
 44. 1500
 45. 1500
 46. 1500
 47. 1500
 48. 1500
 49. 1500
 50. 1500
 51. 1500
 52. 1500
 53. 1500
 54. 1500
 55. 1500
 56. 1500
 57. 1500
 58. 1500
 59. 1500
 60. 1500
 61. 1500
 62. 1500
 63. 1500
 64. 1500
 65. 1500
 66. 1500
 67. 1500
 68. 1500
 69. 1500
 70. 1500
 71. 1500
 72. 1500
 73. 1500
 74. 1500
 75. 1500
 76. 1500
 77. 1500
 78. 1500
 79. 1500
 80. 1500
 81. 1500
 82. 1500
 83. 1500
 84. 1500
 85. 1500
 86. 1500
 87. 1500
 88. 1500
 89. 1500
 90. 1500
 91. 1500
 92. 1500
 93. 1500
 94. 1500
 95. 1500
 96. 1500
 97. 1500
 98. 1500
 99. 1500
 100. 1500

antworde Off Elschel. Riigens Raadt Slotts Loghen til Wardbergs Slott, saa att the mue igien antworde twenne af Lunde Sædes Prælater, og the twenne Prælater schulle igien antworde samme Slotts Loghen Off Elschel. Herr Truedt Greerssen, at hand then siden holde schal til Lunde Dom Kirke oc Sædes troe Laand; Og ther som Gudt forbyde ther schede, at formt. Slott Wardberg bliver herefter bestollet af Riigens Siender, tha wille Wii meth Riigens Indbyggeres Zielp och Trøst komme thennom til Undersætning, og hielpe att frye thennom af samme Bestolling, och wille Wii giøre aldt wor muelig Slid till, hof the Lybsche, at for melte Borgenholm Slott og Landt mooe mett thett snaariste komme igien til Lunde Dom Kirke, og Sædet her meth bliffuer paa syn geistlig Jurisdichts paa Borgenholm aldeles uforkrenket. Gissuet paa wort Slott Rishenhafn. Nar efter Guds Byrde M D xx v, paa Sancti Bartholomej apostoli Aftchen under wort Signethe

(L. S.)

Fra den Tid af, at Kongen saaledes havde overdraget Bornholm til de Lybske, og bevilget derimod til Lunde Erke-Biskops Sæde, Warbiorg Slott og Lehn, i Steden for Bornholm, har Bornholm aldrig hort under Lunds Stift, som havde haft det i Besiddelse i 377. Nar, hverken som et Lehn, eller at enten Lunds Stift, Dom-Kirke, eller dets Erke-Bispe, have haft nogen slags Eiendom paa Landet.

1538.

Anno 1538. maade Bornholms Indbyggere grovelig have forset sig imod deres Lybske Herskab, siden, efter Jacobi a Nelles Be-retning, paa Raadhuset i Lybeck, endnu findes nogle Beggere eller Kander af Solv, som menes, at Indbyggerne for en slags beviset Urofskab imod dette Herskab, have maattet give til Straf; Der skal være saadanne fem Beggere, hver med sin Paaskrift saaledes:

Handwritten note: # Insaaf som en ing indtægtningen for Mads Behn, Riib. og hundels Mand i Ronne, skalken som en curieux og hucens Mann, som en Indsaaf forskommen, og forkommen forkommen. De Rette ibidem, som Mont A. 1750.

Paa det Første staaer:

Dat Bornholm sin Zeren vorsacket
Zest im to sulckem Krose ghemacket JG. 1538.

Paa det Andet:

Woe doerlicke breckt, moeth wislick bothen
Gehorsam hast gemaect
Dat Bornholm mi hest torichten mothen
To Lübeck dem erbaren Rath. JG. 1538.

Paa det Tredie:

Zedde Bornholm bedacht na framen
Were ich hiher nicht ghekamen JG. 1538.

Paa det Fierde:

Van Bornholm bin ich hir bracht
Dat maket untrv unbedacht. JG. 1538.

Paa det Femte:

Zedde Bornholm recht doen varen
Disses Raetstuls had ich enbaren JG. 1538.

1576.

Anno 1572. qvitterede de Lybske Bornholm efter at de havde
habt Landet inde udi 50. Aar, og da blev der af Kong FRIDERICH
den Anden indsendt Danske Betientere, og Commissarier, til at tage
ind Landet, og domme imellem Sveder Ketting den sidste Lybske
Gouverneur, og Lands-Folket, som af ham var forurettet; Commis-
sarierne vare: Biörn Kaas til Starup = Gaard; Biörn An-
dersen til Steenholt; Jørgen Marsvin til Dybeck; Tonné-
Pasberg til Sarrested, og Lands-Dommer Jacob Ifversen;
Deres Forsamling skede den 1ste Dec. hos Poul Koefod i Øier
Maria = Sogn. *paa Nysbøgaard; En af Lybske Adelsmænds Huse i Slesvig.*
El.

*Thal worn 1576, 1. i da Liffen Kong Frid: 2.
Landet i 1526, og 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549, 1550, 1551, 1552, 1553, 1554, 1555, 1556, 1557, 1558, 1559, 1560, 1561, 1562, 1563, 1564, 1565, 1566, 1567, 1568, 1569, 1570, 1571, 1572, 1573, 1574, 1575, 1576, 1577, 1578, 1579, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1586, 1587, 1588, 1589, 1590, 1591, 1592, 1593, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599, 1600, 1601, 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633, 1634, 1635, 1636, 1637, 1638, 1639, 1640, 1641, 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647, 1648, 1649, 1650, 1651, 1652, 1653, 1654, 1655, 1656, 1657, 1658, 1659, 1660, 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666, 1667, 1668, 1669, 1670, 1671, 1672, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1679, 1680, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1689, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1711, 1712, 1713, 1714, 1715, 1716, 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1738, 1739, 1740, 1741, 1742, 1743, 1744, 1745, 1746, 1747, 1748, 1749, 1750, 1751, 1752, 1753, 1754, 1755, 1756, 1757, 1758, 1759, 1760, 1761, 1762, 1763, 1764, 1765, 1766, 1767, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1778, 1779, 1780, 1781, 1782, 1783, 1784, 1785, 1786, 1787, 1788, 1789, 1790, 1791, 1792, 1793, 1794, 1795, 1796, 1797, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820, 1821, 1822, 1823, 1824, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, 1836, 1837, 1838, 1839, 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 2682, 2683, 2684, 2685, 2686, 2687, 2688, 2689, 2690, 2691, 2692, 2693, 2694, 2695, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2701, 2702, 2703, 2704, 2705, 2706, 2707, 2708, 2709, 2710, 2711, 2712, 2713, 2714, 2715, 2716, 2717, 2718, 2719, 2720, 2721, 2722, 2723, 2724, 2725, 2726, 2727, 2728, 2729, 2730, 2731, 2732, 2733, 2734, 2735, 2736, 2737, 2738, 2739, 2740, 2741, 2742, 2743, 2744, 2745, 2746, 2747, 2748, 2749, 2750, 2751, 2752, 2753, 2754, 2755, 2756, 2757, 2758, 2759, 2760, 2761, 2762, 2763, 2764, 2765, 2766, 2767, 2768, 2769, 2770, 2771, 2772, 2773, 2774, 2775, 2776, 2777, 2778, 2779, 2780, 2781, 2782, 2783, 2784, 2785, 2786, 2787, 2788, 2789, 2790, 2791, 2792, 2793, 2794, 2795, 2796, 2797, 2798, 2799, 2800, 2801, 2802, 2803, 2804, 2805, 2806, 2807, 2808, 2809, 2810, 2811, 2812, 2813, 2814, 2815, 2816, 2817, 2818, 2819, 2820, 2821, 2822, 2823, 2824, 2825, 2826, 2827, 2828, 2829, 2830, 2831, 2832, 2833, 2834, 2835, 2836, 2837, 2838, 2839, 2840, 2841, 2842, 2843, 2844, 2845, 2846, 2847, 2848, 2849, 2850, 2851, 2852, 2853, 2854, 2855, 2856, 2857, 2858, 2859, 2860, 2861, 2862, 2863, 2864, 2865, 2866, 2867, 2868, 2869, 2870, 2871, 2872, 2873, 2874, 2875, 2876, 2877, 2878, 2879, 2880, 2881, 2882, 2883, 2884, 2885, 2886, 2887, 2888, 2889, 2890, 2891, 2892, 2893, 2894, 2895, 2896, 2897, 2898, 2899, 2900, 2901, 2902, 2903, 2904, 2905, 2906, 2907, 2908, 2909, 2910, 2911, 2912, 2913, 2914, 2915, 2916, 2917, 2918, 2919, 2920, 2921, 2922, 2923, 2924, 2925, 2926, 2927, 2928, 2929, 2930, 2931, 2932, 2933, 2934, 2935, 2936, 2937, 2938, 2939, 2940, 2941, 2942, 2943, 2944, 2945, 2946, 2947, 2948, 2949, 2950, 2951, 2952, 2953, 2954, 2955, 2956, 2957, 2958, 2959, 2960, 2961, 2962, 2963, 2964, 2965, 2966, 2967, 2968, 2969, 2970, 2971, 2972, 2973, 2974, 2975, 2976, 2977, 2978, 2979, 2980, 2981, 2982, 2983, 2984, 2985, 2986, 2987, 2988, 2989, 2990, 2991, 2992, 2993, 2994, 2995, 2996, 2997, 2998, 2999, 3000, 3001, 3002, 3003, 3004, 3005, 3006, 3007, 3008, 3009, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014, 3015, 3016, 3017, 3018, 3019, 3020, 3021, 3022, 3023, 3024, 3025, 3026, 3027, 3028, 3029, 3030, 3031, 3032, 3033, 3034, 3035, 3036, 3037, 3038, 3039, 3040, 3041, 3042, 3043, 3044, 3045, 3046, 3047, 3048, 3049, 3050, 3051, 3052, 3053, 3054, 3055, 3056, 3057, 3058, 3059, 3060, 3061, 3062, 3063, 3064, 3065, 3066, 3067, 3068, 3069, 3070, 3071, 3072, 3073, 3074, 3075, 3076, 3077, 3078, 3079, 3080, 3081, 3082, 3083, 3084, 3085, 3086, 3087, 3088, 3089, 3090, 3091, 3092, 3093, 3094, 3095, 3096, 3097, 3098, 3099, 3100, 3101, 3102, 3103, 3104, 3105, 3106, 3107, 3108, 3109, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114, 3115, 3116, 3117, 3118, 3119, 3120, 3121, 3122, 3123, 3124, 3125, 3126, 3127, 3128, 3129, 3130, 3131, 3132, 3133, 3134, 3135, 3136, 3137, 3138, 3139, 3140, 3141, 3142, 3143, 3144, 3145, 3146, 3147, 3148, 3149, 3150, 3151, 3152, 3153, 3154, 3155, 3156, 3157, 3158, 3159, 3160, 3161, 3162, 3163, 3164, 3165, 3166, 3167, 3168, 3169, 3170, 3171, 3172, 3173, 3174, 3175, 3176, 3177, 3178, 3179, 3180, 3181, 3182, 3183, 3184, 3185, 3186, 3187, 3188, 3189, 3190, 3191, 3192, 3193, 3194, 3195, 3196, 3197, 3198, 3199, 3200, 3201, 3202, 3203, 3204, 3205, 3206, 3207, 3208, 3209, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214, 3215, 3216, 3217, 3218, 3219, 3220, 3221, 3222, 3223, 3224, 3225, 3226, 3227, 3228, 3229, 3230, 3231, 3232, 3233, 3234, 3235, 3236, 3237, 3238, 3239, 3240, 3241, 3242, 3243, 3244, 3245, 3246, 3247, 3248, 3249, 3250, 3251, 3252, 3253, 3254, 3255, 3256, 3257, 3258, 3259, 3260, 3261, 3262, 3263, 3264, 3265, 3266, 3267, 3268, 3269, 3270, 3271, 3272, 3273, 3274, 3275, 3276, 3277, 3278, 3279, 3280, 3281, 3282, 3283, 3284, 3285, 3286, 3287, 3288, 3289, 3290, 3291, 3292, 3293, 3294, 3295, 3296, 3297, 3298, 3299, 3300, 3301, 3302, 3303, 3304, 3305, 3306, 3307, 3308, 3309, 3310, 3311, 3312, 3313, 3314, 3315, 3316, 3317, 3318, 3319, 3320, 3321, 3322, 3323, 3324, 3325, 3326, 3327, 3328, 3329, 3330, 3331, 3332, 3333, 3334, 3335, 3336, 3337, 3338, 3339, 3340, 3341, 3342, 3343, 3344, 3345, 3346, 3347, 3348, 3349, 3350, 3351, 3352, 3353, 3354, 3355, 3356, 3357, 3358, 3359, 3360, 3361, 3362, 3363, 3364, 3365, 3366, 3367, 3368, 3369, 3370, 3371, 3372, 3373, 3374, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379, 3380, 3381, 3382, 3383, 3384, 3385, 3386, 3387, 3388, 3389, 3390, 3391, 3392, 3393, 3394, 3395, 3396, 3397, 3398, 3399, 3400, 3401, 3402, 3403, 3404, 3405, 3406, 3407, 3408, 3409, 3410, 3411, 3412, 3413, 3414, 3415, 3416, 3417, 3418, 3419, 3420, 3421, 3422, 3423, 3424, 3425, 3426, 3427, 3428, 3429, 3430, 3431, 3432, 3433, 3434, 3*

Ellers er her ved at merke, at uagtet Lybekkerne besadde Landet, og holdte der deres Fogeder eller saa kaldede Hovidsmænd, Kongerne dog, som Landets rette Over-Herrer, havde forbeholdet sig, som før er meldet, Jurisdictionen, saavel i Geistlige, som i Justiti-Sager; Men hvo egentlig paa Kongernes Bgne har administreret disse Ting, hvor de have boet, eller hvad Characterer de have ført, derom er ingen Oplysning forhaanden; Meneste finder jeg, at Resenius i hans Manuscript melder om en Kongl. Hovidsmand i Aaret 1573, som var Johannes Urne; Ege saa lidet finder man nogen Efterretning om, hvorledes det in Ecclesiasticis paa Landet blev forholdet, og hvorudi i denne Henseende Kongens Administration bestod; Hvorfore sluttes, at uagtet at Herredømmet over Landet var den Lundske Biskops-Stoel betagen, det dog in Ecclesiasticis, som i de da endnu varende papistiske Tider, var af temmelig Betydning, maae være forbleven under samme Stift, indtil Landet af Kong FRIDERICH den Tredie blev lagt under Stællands Stift, ved en Kongl. Befaling til Biskop Wandel af 30. Decembr. 1688, eller efter Resenii Beretning, allerede den 12te Jan. 1663. Og at denne Indretning saaledes har været paa Landet, sees iblant andet af et Pergaments Document, som mig af Herr Stats-Raad Urne in originali er bleven communiceret, hvoraf erfares at Hølløvl. Kong CHRISTIAN den Tredie har sendt Commissarier til Bornholm, for at undersøge Indbyggernes og menige Almues Klagemaal over de Lybske Fogder og Hovidsmænd, og ved sine Commissarier har ladet Sagen, endog imod Fogderne til Undersaatternes retmessige Fordeel, paa-dømme; Documentet lyder saaledes:

Vi FRIDERICH den Tredie med Guds Naade, Danmarks Norges, Vends og Gattes Konning, Hertug udi Slesvig, Holsteen, Stormarn og Dyrmerken, Greve udi Oldenborg, og Delmenhorst. Givte alle viderligt, at efter som Meenige Bønder og Almue paa vort Land Bornholm hos Os underdanigst lade anholde om Confirmation paa en udi Vor Elste

*Janus klemmings Dom
Lise referent. Pag. 219*

*Manuscript in capite
Lise referent. Pag. 219*

Conf. Pag. 258. 66.

*1650
1653
1657
1650*

1693

lige Kiære Hr. Saders Farsaders, Salig og Høyloflig Ihukommelse
Hands Tiid af nogle der paa Landet Committerede Rigens Raad gjorde
Constitution og Forordning mellem Indbyggerne, og de Lybske, hvilke
siden udi Vor Elskelige Kiære Hr. Saders Salig og Høyloflig Ihukom-
melse, Hans umyndige Aar, af de paa den Tiid til Regjeringen, for-
ordnede Rigens Raad, efter Undersaatternes underdanigste Ansøgning
paa Høybemeldte Vor Kiære Hr. Saders Vegne er confirmeret og un-
derstrevet, og lyder Ord fra Ord som efterfølger:

Vi CHRISTIAN den Fierde med Guds Naade, Danmarkes, og Nor-
ges, Vendes og Gottes udvalde Konning, Hertug udi Slesvig Holsteen,
Stormarn, og Dytmersten, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst.
Gjøre alle vitterligt, eftersom den Stormægtigste, Høybaarne Første og
Herre, Hr. CHRISTIAN den Tredie, Danmarkes, Norges Venders og
Gottes Konning Hertug udi Slesvig, Holsteen Stormarn og Dytmer-
sten, Græve udi Oldenborg, og Delmenhorst, Vor Kiære Hr. Saders
Sader, Salig og Høyloflig Ihukommelse, nogen rum Tiid siden forlees-
den, efter meenige Vore og Kronens Undersaatter, Indbyggere og Al-
mue Borgere og Bønder paa vort Land Bornholm, deres underdanigste
Beretning og Alagemaal over de Lybske deres Sogder, som fornevnte
Vort Land Bornholm paa den Tiid havde udi Forsvar, haver afferdiget
nogle hans Kierligheds Raad og gode Mænd, som vare afgangne Børge
Trolle til Lill-Oe, Peder Oxe til Gisselsfeld, og Niels Lange til Kiergaard
til fornt. vort Land Bornholm der sammesteds at skulle forfare, og for-
høre hvis Bestyldning og Alagemaal fornævnte Vore Undersaatter havde
til fornævnte de Lybskes Sogder, og Høybemeldte vore Kiære Hr. Saders
Sader, Salig og Høyloflig Ihukommelse, Hans Kongl. Mayets. for-
bemelte Raad paa samme Tiid haver gjort een Constitution Skik og For-
ordning imellem fornævnte de Lybske deres Fuldmægtigh, som samme Tiid
tilstæde vare, saa og fornævnte meenige Vore Undersaatter, Indbyggere
og Almue paa fornævnte Vort Land Bornholm, lydende Ord fra Ord
som efterfølger:

Vi efterstrevne Børge Trolle til Lill-Oe, Peder Oxe til Gisselsfeld, og
Niels Lange til Kiergaard, Kongelig Mayets. forordnede Raad nu paa
Bornholm, gjøre vitterligt med dette vort Alabne Brev, at meenige
Vor

Ligefør Lygde

*Om bysønder og Sogder
som nu er i gængs brug
i Lybske Lande og Sogder
i Stormarn, Dytmersten
og Bornholm*

*(Constitution, Tiid
og forordnede - 1555)*

- 10/ Skatte / Røe, beklage ogsaa / at deres Huusmænd besværes med ydermeere
Arbeyde end som de gjorde udi Bispernes Tiid; Og nu vi have hørt
samme Klagemaal, som forstrevet staaer, talde vi med Erlige og Høylærde
Mand Doctor Herman Falck Borgemester til Lybek, og Hr. Bartholomeus
Tinnappel Raad / Mand der sammesteds, de Lybkes Guldmægtrige, og for-
handlede samme Klagemaal og Besværinger til Ninde og Rette udi saa
Maade, som herefter følger: / Først om deres Rde / Smør, som de give til
Landgilde, at naar de kommer til Slottet dermed, og vil icke da Sogden
annamme det for Syldest for deres Landgilde, da skal Bønderne det mæ an-
namme og føre hjem med dennem igien, og give andet got Smør, i den Sted
igien for deres Rde / Smør, dog skal det være saltet med smaae Salt, og icke Sog-
den herefter, at mæe tage deres Smør fra dennem for Drag / Smør, eller derfor
beskatte dennem noget af, om der findes end nogen Brøst paa / Item de Bøn-
der, som skulle give Rør til Stæde / Rør, om der findes Brøst paa, at Sog-
den icke vil nøyes med de Rør, som de fremsføre, da skal Sogden have
Magt til at tage af hver de fire Mænds Rør, som give Stæde / Rør det
Aar, den beste. Røe, og skulle saa ingen Abøed give derpaa. / Videre
om Sogne Øre, at, dersom Sogden icke vil nøyes med den Øre, den Bøn-
derne fremsføre for hannem, da mæe hand tage den beste, som de Mænd
tilhøre i Sognet, som skulle give samme Sogne Øre af Hammershuufes
Tienere, og de andre Mænd hannem den at betale, og dermed være frie
for ald ydermeere Abøed, sammeeledes om Sommer / Nøed skal holdes
efter gammel Sædvane; item Bønderne som skulle give Stæde / Galte,
at, som de beklage, at den skal veye viij Lisp, naar den er skaaldet og
reengjort, da skal den herefter icke veye meere end vi Lisp. og dermed
være frie for ald ydermeere Abøed, / Sammeledes skal Bønderne icke
besværes med ydermeere Skriver / Gieskerie, end med sex Heste, og skal
det holdes om St. Mortendags Tiid efter gammel Sædvane, / Skal Sogden
paa Slottet icke heller være med fleere Heste udi Studting, end med sexten
Heste efter gammel Sædvane, / desligeste skulle Bønderne icke heller
arbeyde paa den nye Auslagaard efter denne Dag, men hvis Arbeyde de
ere pligtige at gjøre, det skulle de gjøre til Slottet, efter gammel Sæd-
vane, som de gjorde udi Biskop Børges Tiid, eller forkortes med Slotts
Arbeyde igien; Som de og lader beklage / at Sogden lader stude Tønden
med deres Rde / Korn, saa skal den icke studdes efter denne Dag, ander-
les

Handl. Gm. i Ribe
10/ Lybkes Guldmægtrige Falck
og Tinnappel.

Decisioner eller Afhandling

10/ 1. Sogden mæe tage
smør fra dennem for drag
smør, og icke Sogden
herafter, at mæe tage
deres smør fra dennem
for drag smør, eller
derfor beskatte dennem
noget af, om der findes
end nogen brøst paa
item de bønder, som
skulle give rør til stæde
rør, om der findes brøst
paa, at sogden icke vil
nøyes med de rør, som
de fremsføre, da skal
sogden have magt til at
tage af hver de fire
mænds rør, som give
stæde rør det aar, den
beste. røe, og skulle
saa ingen abøed give
derpaa. / videre om
sogne øre, at, dersom
sogden icke vil nøyes
med den øre, den bøn-
derne fremsføre for
hannem, da mæe hand
tage den beste, som de
mænd tilhøre i sognet,
som skulle give samme
sogne øre af ham-
mershuufes tienere, og
de andre mænd han-
nem den at betale, og
dermed være frie for
ald ydermeere abøed,
sammeledes om som-
mer / nøed skal holdes
efter gammel sæd-
vane; item bønderne
som skulle give stæde
galte, at, som de be-
klage, at den skal
veye viij lisp, naar
den er skaaldet og
reengjort, da skal
den herefter icke
veye meere end vi
lisp. og dermed
være frie for ald
ydermeere abøed, /
sammeledes skal
bønderne icke be-
sværes med yder-
meere skriver /
gieskerie, end med
sex heste, og skal
det holdes om st.
mortendags tiid
efter gammel sæd-
vane, / skal sog-
den paa slottet icke
heller være med
fleere heste udi
studting, end med
sexten heste
efter gammel sæd-
vane, / desligeste
skulle bønderne
icke heller arbe-
jde paa den nye
auslagaard efter
denne dag, men
hvis arbeyde de
ere pligtige at
gjøre, det skulle
de gjøre til
slottet, efter
gammel sæd-
vane, som de
gjorde udi
biskop borges
tiid, eller for-
kortes med
slotts arbeyde
igien; som de
og lader be-
klage / at sog-
den lader stude
tønden med
deres rde /
korn, saa skal
den icke stude
efter denne
dag, ander-
les

Kongens
Råd - Gulst

Skriver - Gieskerie

Studting

Auslagaard

Slotts
Arbeyde

ledes end skal maales efter gammel Skif, som maales udi alle Kjøbstæderne her paa Landet, og som skeede udi Steen Steensens Tiid; Udi lige maade som de beklage, at de maae give Fogden det Korn, som er til Overmaal paa deres Landgilde, at hand vil annamme deres 12de Gies til nøye og udi betimelig Tid om Aaret, da skal Fogden herefter nu altid annamme deres 12de Gies udi tilbørlig Tid, uden Abøed, efter gammel Skif og Sædvane; Item om Skatte, 300, som de beklage, da skal Bønderne age gode ustraffelige Læs, og dermed være frie for ald ydermere Tilgift paa deres 300; Desligeste som de beklage paa deres Huusmands Veigne, da skulle de nu herefter gjøre fem Dages Arbejde om Aaret, og dermed de og deres Zustruer at være frie for ald ydermere Besværing af Slottet og Fogden, hvilke fornevnte Artier, som forhandeledes ere, som forskrevet staaer, til Minde og Rett, at saa holdes skal efter deres gammel Skif og Sædvane, som de haver haft udi Bispernes Tiid, og udi Steen Steensens Tiid, men efterdi de Lybske meene, at det skal findes udi Steen Steensens Reignskabs Bøger, at det udi ligemaade haver været holdet med dennem paa alle deres Klagemaal, som de nu berette, som før er rørt, at det dennem nu nyligen paalagt er, og dog skal findes at være gammelt, og icke at være dennem nu først paalagt af de Lybske, men dersom det saa findes fand, anderledes udi Steen Steensens Register, at de have slige Besværinger haft udi hans Tiid, mens hand var Foged paa Slottet, da skulle de da gjøre, og give de Lybske, ligesom de gjorde udi hans Tiid, og andre for hannem været haver; Til ydermere Vidnesbyrd trycker Vi vores Signetter her needen for, gived og skrevet udi Maglegaard, Mandagen nest efter Vor Frue Dag Aar 1555.

Svilken fornævnte Constitution, Skik og Forordning Vi efter
 fornævnte Meenige Vore Undersaatter, Indbyggere og Almue paa for-
 nævnte Vort Land Bornholm deres underdanigste Begiering, have af
 Vor synderlig Gunst og Naade fuldbyrd, samtygt og stadfæst, og nu
 med dette Vort Aabne-Brev fuldbyrde, samtykke, og stadfæste, udi alle
 sine Ord, Articuler og Punkter, eftersom de nu indeholde; Dog ville Vi
 Os, og Vore Efterkommere, Konger udi Danmark forbeholdet have
 udi Fremtiden fornævnte Constitution Skik og Forordning at forandre,
 og derudinden, at forandre efter Tidsens tilfaldene Lejlighed, og Os

Ff

alle Vi
t have
andre,
og Os
Land

Udtryk Clausul nllon Condition
vnder Kongen sig og sin ætten
kommanne for sig selv og
sine vte barn og kinj Og bør
vorenne allmindeeligst
kommanne med alle Konges
Constitutioner og Privilegier
skrive ikke velsidig vordene
in quibus expressis verbis;
nllon for vorene og Comanden
sinne Sonningering indfor
billighe at Surpura meam re-
flectere.

Kand synes til Rogens og Vore Lundersaatters Indbyggere og Meenige Almue paa fornevnte Vort Land Bornholm deres Lytte, Gavn og Beste, lideligt, billigt og Rett Kand være; forbyndes Vore Fogder, Embeds Mand og alle andre fornevnte Vore Lundersaatter paa fornevnte vort Land Bornholm, herimod paa fornevnte Constitution, Skif, og Forordning, efter som forskrevet staaer at hindre, eller udi nogen Maade forfang at gjøre under Vor Hyldest og Naade givet paa Vort Slot i Kjøbenhavn den 30. Juny 1593. under Vort Signet.

Høybemelte Vor allernaadigste udvalde Herre og Konning, til forordnede Regierings Raad Niels Kaas egen Haand, Jörgen Rosencrantz egen Haand, Hack Ulstand egen Haand, da ville Vi forbemelte Constitution og Forordning, paa forbemelte Meenige Almues paa Bornholm underdanigste Ansøgning hermed naadeligen, ligerviis som Høybemelte Vores Elskelige Riare Hr. Sader dette gjort haver, udi alle sine Ord Punkter og Articuler have confirmeret, fuldbyrdiget og stadfæst, saa og hermed confirmerer, fuldbyrder og stadfæster, forbyndes alle og enhver, særdeles Vore Fogder, Embeds Mand, og alle andre fornevnte Vore Lundersaatter paa fornevnte Vort Land Bornholm, herimod, eftersom forskrevet staaer, at hindre, eller udi nogen Maade forfang at gjøre under Vor Hyldest og Naade.

Givet paa vort Slot, Kjøbenhavn den 28de Novembr. Ao. 1650.

Under Vort Signet

FRIDERICH.

Conf. pag. 236 og 258.

Anno 1583. den 14de Septembr. befalede Kong FRIDERICH den Anden at tiende retfærdeligen efter Ordinantsen og Necessen.

1590. den 5te Aug. under og tillader Kong CHRISTIAN den Fierde at Herreds-Fogder, Lehnsmænd og Bye-Fogder paa Bornholm hver af dennem maae bekomme, bruge, og beholde for sin Bestilling, et Gaard-Størteboe, eftersom de tilforn af Arilds Tid havt have.

Man finder og endat iblandt Ræson: Adspørgsel 1596.
 Endem for iblandt gamle Lønns-Brug, at Kal. da da Gaarden, som i første begyndelse var Aussegnen, først i Brug, naar det omgaar 8-10 til 15 Hø. - Andet Ordt: Høsten er end cornen paa det Høst og Høstning skalde blomme forment til Høst alle Høst; alle og Søndagen som mind Høsten forment det til Høst, for at melle sig Jorden: at saa stor alle, sine Høst kun Høst og man for Jorden og Jorden; alle Jorden ande Derimod endat Høst og Høst Jorden; og mig mindet ikke blomme bekimret. Anmæd om Gaard, som nu si saa sigt Høst i Høst, og Høst, kaldes af gamle Lønns: at Høst, for; Høst til sig Høst ingan Høst og Derivation Jorden Høst indspringe.

*500 mndt Jorden
 1583 mndt Jorden*

1583 mndt

*1510. H. Knechtz og brønden Nexoe af.
 1522. H. Knechtz og brønden Nexoe af.
 1522. H. Knechtz og brønden Nexoe af.
 1522. H. Knechtz og brønden Nexoe af.*

Pag 215 og 217

1583 mndt

Ligabimus Anno 1709, In Austria.

at man paa Isen kunde sikkert gaae fra Bornholm til Skaane.
 Samme Aar den 17de Novembr. indfaldt en saa haard og
 stærk Storm, at 9. Skibe forgik ved Landet.

Pay 1234.

Anno 1638. skede paa Landet adskillige forunderlige Hændelser, som iblant andet, at der regnede Blod ned, eller en Materie, som lignede Blod, derefter kom en snart almindelig Blodgang iblant Folk, hvoraaf mange Mennesker i sær Børn bortdøde, hvilket blev kaldet Børne Døden.

I samme Aar den 24de Nov. indfaldt atter igjen en heftig Storm, hvorved tre store Skibe forgik.

Anno 1641. den 22de Novembr. landede Græve Waldemar Christian, Kong CHRISTIAN den Fierdes Søn, paa sin Reise fra Moskø, paa Bornholm, og med sit store Følgeskab med Fornøielse besøgte Landet.

Minst Danmarks Oplys. No. 1.
 minn Admiral Claus Fleming
 angaaet i af Galesen J.
 l. Juni, og da sandt sandt
 at den Lige for Borringke.
 og plyndret i Landet, for
 da den Krigs end til Dan-
 mark. Christ. 4. Jysk. Pag. 124.

Anno 1644. da Krigen imellem Danmark og Sverrige var begyndt, blev Bornholm atter truet med fiendtlig Urolighed; Thi de Svenske ankom den 5te Jun. for Nexø med 45. Krigs-Skibe, i Tanke at gjøre Landgang, men en Norden Vind, som i en Hast uformodentlig reiste sig, drev dem med uforrettet Sag bort fra Landet.

Den 7de Jun. lagde sig atter tvende Svenske Krigs Skibe for Anker uden for Rønne, men, da alle Landets Indbyggere vendede sig derhen, for at forhindre Fienden Landgang, lettede de igien Ankere og seiglede bort.

Det første Anfald skede, som sagt, ved Nerøe, da de Svenske den 9de Jun. ganske tilig om Morgenen besøgte Staden med nogle 100. Canon-Skud, og under deres Hielp stige i Land ved et Sted kaldet Malt-Overn, og derpaa strax erobrede Byen. Admiral Wrangel, da han var kommen ind i Staden, fortalte hans Folk, at han foresandt det Skib, som i det forrige Aar ham var bleven frattaget, og ophidsede dem til at hevne denne Skam paa Byen, hvorpaa han lod alle Canoner, som foresandtes og ved Strand-Breddene vare plantede, føre til hans Skibe, og overgav saa hans Soldater, som omtrent vare 500de i Tallet, Staden til Udplyndring, saa nær som tre Huse, dem han, jeg veed ei af hvad besynderlig Naade, undtog, og vilde fra Udplyndring have befriet; Soldaterne efterkommede med Glæde deres Anføreres Befaling i dette Tilfælde, og handlede saaledes med Byen, at inden fire Timers Forløb, intet var derudi tilbage, som var umuligt at føre bort med sig. Da Fienden havde bragt det udplyndrede Gods til deres Skibe, begave de sig igien til Landet, for ved Havnen at udtømme de Viin- og Ol-Jæde, som de havde stæbt med sig fra Byen; Derudi drukke de sig saa fulde, at de lettelig uden mindste Modværn havde af Indbyggerne kundet bleven myrdede og ihjelslagne, dersom ikke Admiralen ved sin Narvaagenhed det havde forhindret, og Deels med Gode, Deels med Haardhed tvunget de Drukne til at tage Tilflugt til Skibene.

[illegible]

X Middelig in feide af fyra iaktlygen
fra de Landgang kjøpmænds Kompi
Rejse, haledene de kunde, som
mindelig se sig Landgangsindtægt
finde af indtøllingerne Conocoers
den fra de byer, blaxsilitbyer,
Ind, mæstede de af Ommanag
gaar ind i Landgangsindtægt
fuld fra bestand af Coctil gode
Næsten

Imod Fienden distingverede sig denne Dag ved særdeles Tap-
herhed en fornemme Borger. Søn fra **Svancke**, navnlig **Albert**
Wulfsen, tillige med to andre friske Karle, som han havde hos sig,
hvilke vare lige som Formænd for de andre, og opmuntrede dem til
at staae som en Mand, gjorde og selv deres ydersie Glid med at dræbe;
Men, som de vare de sidste paa Pladsen, og intet vilde vige, bleve de
og af de Svenske thielltagne; Denne **Albert Wulfsen** ligger begrav-
ven midt i det søndre Baaben. Huus ved **Svancke-Kirke**, hvorum
Noen skal videre meldes. *non manuskript Pag. 107*

Den samme Aftens og Landets Domprocurator Salom Holberg ankom, som dag i skien indekom. Da om 3 p. 173.
 J. 9. Juni ankom Rindt med sin Kiste for Næst, J. 12de kom Accordant Rindt og opst. paa Raskov.
 16de kom Rindt med sin Kiste til Sandvig og Raskov, og samme dag Rindt 2. gang i Sandvig.
 17de kom Rindt 11. Gang Raskov med Accordant Rindt. I det og om aften paa Raskov Rindt til Sandvig.
 Den 18de kom Rindt med sin Kiste til Sandvig og Raskov. I det og om aften paa Raskov Rindt til Sandvig.
 Den 19de kom Rindt med sin Kiste til Sandvig og Raskov. I det og om aften paa Raskov Rindt til Sandvig.

Den Gorrig, som denne Hændelse forårsagede Wrangel, kunde han ikke skiele, men han vred sine Hænder, og ønskede, at han aldrig havde seet Bornholm, saasom han ved dette Lands Erobring havde vundet langt mindre, end det han havde forlisset.

Den 6te Jul. indfandt sig en anden Svensk Flode ved Landet, som havde conjungeret sig med Resten af den forrige, og tog Seil ad Øresundet.

Den 9de Jul. da Floden var gaaet til Seils, lod den Svenske Befalingsmand **Bardomius** kalde Indbyggerne sammen, tvang og truede dem til at aflegge og nedlegge ald deres Baaben paa Slottet, befalede og at indbringe alle fremmede Kiøbmands Vahre til Slottet, som og skede; Samme Dag fik Hr. **Holger Rosencrantz**, som i de forrige Aar havde været Kongl. Befalingsmand paa Slottet og Den, Tilladelse, at begive sig derfra til Kiøbenhavn.

Den 10de Aug. indtreffede en heftig Storm, som gjorde usigelig Skade paa Kornet i Landet, saa at derudover mere end 10000de Tønder Rug bleve spildte.

* Minut til Bremsesbrødt. 1645.

Kort derefter bekom man Tidende, at Freden var sluttet, hvorudover den Svenske Gouverneur lod Draget af det tilforne forgangne Skib **Westervig**, som endnu stak ud af Søen, opbrænde, og gav det, som deraf kunde reddes, Indbyggerne i Rønne til Priis, som og deraf opfiskede en Deel Jern og Canoner.

Den 7de Sept. strandede et stort Svensk Skib ved Nørde, hvoraf 13. Mand druknede, som alle i en Grav bleve paa Landet begravne.

Den

Den 11te i samme Maaned, lod den Svenske Gouverneur *Le 1645*
Bardovius, at Indbyggerne skulde levere 50. Heste, alle paa det
 beste udstafferede, saaledes at hver Hest med sit paalagte Tøi i det
 mindste skulde være 30. Daler værd; Hvilken var den sidste Skat han

paalagde Landet; Thi den 29de derefter ankomme Commissarier fra Kiøbenhavn, som vare Sigvard Urne, Flemming Ulfeld, og Kield Krag, som medbragte Freds-tractaterne; Da Indbyg- gerne igien gjorde deres retmæssige Herre, Kongen af Danmark, deres Trostabs Fed. Hvorefter forbrændte Herrer d. 8de. Nov. igien fore tilbage til Kiøbenhavn.

Den næstfølgende 4de Decembr. bleve de Danske Krigs. Hs. Conf. Pag. 231. Hammershusets Indtægt. Valg. Tid. Pag. 382. vidsmænd, som bleve beskylte ved Landets Forsvar ikke at have gjort Hs. Borringholms Indtægt. Tid. Pag. 383. deres tilbørlige Pligt, bragt fra Bornholm til Kiøbenhavn, og der om faldt over 2000. Rthl. indtægt. Tid. Pag. 384. indtil at Sagens Omstændigheder bleve efterforskede, sadte i Fængsel i Hs. Borringholms Indtægt. Tid. Pag. 385. det saa kaldede Blaa. Taarn; De Uskyldige bleve siden frikendte, og Hs. Borringholms Indtægt. Tid. Pag. 386. de som befandtes at have forseet sig, bleve forviste Landet, men fingen Hs. Borringholms Indtægt. Tid. Pag. 387. dog blev der indtægt. Tid. Pag. 388.

Mar. 1646. blev Ebbe Ulfeld sendt til Bornholm, for at
 antræde Embedet som Befalingsmand over Landet.

Mar. 1647. d. 16de Nov. var et stærkt Jordskælv paa Landet,
fisslige med en meget heftig Storm.

Mar. 1649. og i nogle af de paafølgende Mar, fæde mangfoldige Skibbrud, under Landet.

Mar. 1650. d. 27de Jul. indfaldt et forfækkeligt Veir med Storm, Torden, Lynild og Hagel, som begyndte ved fire Slet om Eftermiddagen, og vedvarede indtil Midnats Tid.

ॐ

Samme Aar den 13de Jul. faldt en mægtig Hagel paa Landet, som vare saa store som Hassel-Rodder.

Aar 1657. den 5te Jul. kom Hans Kongl. Majest. Kong ^{Vom Anst. Skindbyen at og} FRIDERICH den Tredie, fra Danzig for Bornholm, og satte for ^{saarv Løve Carl Gustav, minn} Næse med 26. store og smaa Skibe, og den 6te Jul. seilede Hans ^{kongen og d. Hoj. Jorup. Jyske} Majest. derfra igien ad Skaane eller til Kiøbenhavn. ^{Pag. 114.}

Da Krigen i samme Aar opkom imellem Danmark og Sverrige, blev Bornholms Land i Rolighed indtil Aar 1658. at Freden blev sluttet d. 26. Febr. i Roskilde, efter hvilke Artikler Bornholms Land blev overladt til Kronen Sverrige, derom kom Tidender til Landet, den 16de Apr. næst efter. ^{Hindbyen sendte Løve og al den smaa Løve at se og}

Den 25. Apr. blev paa Svanke Prædike-Stoel, allerførst bedet for Carl Gustav, Sverriges Konge, samt og for Dronningen Hedevig Eleonora, item for Dronning Christina, og for Carl Friderich, Arve-Første til Sverrige; Bispens Ordre herom, var dateret Lund d. 18de Mart. 1658.

Den 29. April, ankom en Oberste ved Navn Johannes ^{Ulri. wgl. D. 8. Apr. indkom. vil. vet} Printzenskiold til Landet, paa Kongens Begne af Sverrige, og lagde 130. Mand Besætning ind paa Slottet, derpaa lod han den 6. May sammenkalde alle Landets Indbyggere, og lovede dem, paa hans Herres og Konges Begne, al Naade og Mildhed; Dette skede ved Natirke-Bye, som ligger næsten midt i Landet, hvor han og forud lod forkynde sin Fuldmagt, som Gouverneur over dette Land, givet af Kong Carl Gustav.

Men Indbyggerne merkede kort efter, at alle disse skionne Løfter ikkuns vare paa Skremt, thi den 12. i samme Maaned blev enhver Mand befaleet, at indlevere en Fortegnelse over deres

Sg 2

Mid.

Midler og Indkomster, som de og efterlevede; Derefter blev dem paalagt, at skulde levere en vis Andeel, deels af Proviant, deels af Øer, Skoe, Sænge-Klæder, Kiedler, Bryder, Potter og deslige flere til Huusholding fornødne Ting.

Den 27. May paalagde Gouverneuren dem en anden Skat, som den 3. Junii skulde erlægges; Da imidlertid de fornemmeste af Indbyggerne bleve bortførte til Malmø, for der, tillige med Skaaningerne, at sværge Kongen af Sverrige; Eeden blev aflagt for Corsirs Ulfeld, og Fri-Herre Sparre.

Den 6. Julii bleve omtrent 500 af Landets indfødte Soldater befalet at møde i Rønne, hvorfra de bleve satte paa Skibe, og bortførte til Stettin, hvilket skede med en uhyrlig Bæ og Jammer-Klage, baade af de Bortgaaende og tilbage blivende, saa at hele Landet var i Jammer og Bedrøvelse; Hvorudover nogle erindrede sig en forunderlig Ting, som tre Aar tilforne havde tildraget sig udi Nakirke-Sogn, hvor man tydelig og grangivelig havde hørt et Foster græde i Moders Liv.

Kort efter at disse 500 Mand fra Landet vare bortførte, blev alt Mandsskab i hvert Sogn, som var 12. Aar og derover, ved Navn optegnet og enrølleret, paa det de kunde være færdige at møde og samles, naar paakrævedes. *Her enrølleret alle Mandsskab, som først da først mødte til Confirmation.*

Foruden al anden tilforn paalagt Skat, blev hver Beboere paa Landet befalet, at levere enten et Pund Hampe, eller 2. Pund Salpeter, eller i begges Mangel, at betale en Slet Daler.

Imod Julii Maanedes Udgang blev en Ingenieur af Gouverneuren befalet, i hvert Sogn paa hele Landet at beskrive og taxere hver Mands Jorder, paa det enhver skulde betale Skat af sin Eiendom. *Det første mal mødte forsin gis af af Linnéus. Den Jordnærning min mænligt i den som Gården i Linnéus, Læg og Læg i den nogen Eid tilforn som at nogen af mænligt, indskilligen Dykken mal og blann Eid af den mænligt, af den Linnéus mal Læg - og Linnéus i Linnéus, indskilligen og af den Jordnærning Linnéus forsin Linnéus som og Linnéus i nogen Eid den bakkimfligen mal Linnéus.*

*Det vilde man curie af
og mænligt mal Linnéus
Linnéus og Mænligt af Linnéus
blann Linnéus mal Linnéus.*

Conf. p. 166.

Den 3. Aug. blev al Rytterie paa Landet befalet at holde sig færdig, ved første Ordre at marchere; De bleve siden commanderede den 18. Sept. at reise, da Reisen gik for sig den 8. Octobr. til Riga i Lifland.

Den 4. Novembr. lod han Præsterne og fire Mænd af hvert Sogn i Landet kalde til sig til Rønne, og befalede, at alle skulde skrives til Skat, og enhver i Landet, foruden den sædvanlige Tribut, endnu skulde erlægge 18. Slette Daler. Disse erklærede, at det var en umuelig og utaalelig Byrde for Landet, deels formædelt den dyre Tid, som var forarsaget formædelt at Qvæget paa Landet nyligen af en snitsom Syge var creperet og bortdød, deels fordi det var Indvaanerne formeent, at de ikke nu som i forrige Tider, maatte søge deres Næring paa Havet.

Han befoel og, at Kjøbstæderne skulde udrede et halv hundrede Matroser eller Søefolk, hvilket Indbyggerne ligeledes klagede at være langt over deres Kræfter.

Dernæst befoel han, at alle Præste-Tiender skulde dem fra tages, hvilket uden Geistlighedens største Skade og Odeleggelse aldrig kunde skee.

Han paalagde og Indvaanerne adskillig usædvanlig Arbejde, samt Vægter og Kiersejer, hvorover de maatte forsømme deres Agre, og Kornet blev paa Markerne fordærvet og raadent.

Med et Ord, den gode Gouverneur forsaae sig paa en Gang og i alle Tilfælde imod Fornuftens og Politiquens Regler, og i Steden for, som en vis Regenter, at have omgaaet Landet med Samfældighed, og at fornøie Landets Indbyggere med Mildhed og Kierlighed, som, om umueligt, havde kundet bringe dem

„ hvoraf man seer at den har tildraget sig paa langt anden Maade,
 „ end som derom berettes udi trykte Bøger, nemlig at Magistraten
 „ og Borger skabet lode tillave et Gæste-Bud, og dertil indbøde den
 „ Svenske Commendant Prinzenstiold med adskillige andre fer-
 „ nemme Svenske, hvilke de alle massacrerede. Saaledes har Histo-
 „ rien hidindtil været troet, saa at mange deraf have fattet horrible
 „ Tanker om samme Des Indbyggere, ligesom de under Benskabs
 „ Skin havde myrdet deres Gæster. Saasom nu det er høiligen
 „ fornødent at igiendrive falske Declationer, helst som sigte til at
 „ sætte Klif paa et heelt Folk; Og mig er communiceret en Copie
 „ af bemeldte Jens Koefods egenhændige skrevne Beretning
 „ derom, vil jeg den her til denne mærkelige Histories Oplysning
 „ anføre, og skal man deraf se, at hverken de Svenske vare invit-
 „ terede til Gæste-Bud, ei heller at nogen blev omkommen, uden
 „ de som ingen Qvarter vilde imodtage. Den haarde Misdart Ind-
 „ byggerne lidede, drev nogle af de meest behiortede til at gribe til
 „ Bevær, og at forrette denne prisværdige Gjerning, hvorom
 „ ovenmeldte Jens Koefod, som var Hiulet derudi, taler
 „ saaledes:

„ Anno 1658. den 8de Decembr. som var en Onsdag, kom den
 „ Svenske Lands-Herre Prinzenstiold fra Slottet Hammershuus
 „ op til Hasle, hvor han lod til sig kalde ud paa Gaden Borgemeister
 „ Peder Olsen, og truede ham med Execution, hvis Borger skabet ikke
 „ strax betalede det, som han havde befaleet at udgives. Derpaa reed
 „ han fra Hasle op til Rønne, hvor han tog ind til Borgemeister
 „ Peder Lauritzen. Saasnart som Lands-Herren var reden fra
 „ Hasle, reisede jeg Jens Koefod med Herr Povel Anker fra
 „ Hasle op til Herr Jacob udi Nycher-Sogn, hvor han mig havde
 „ lovet 20. Mænd til Undsætning, naar og paa hvad Tid jeg det af
 „ ham begierede, kunde dog alligevel ingen bekomme, hvorpaa jeg reed
 „ ene derfra til Blytjæbe-Saard, hvor jeg havde stævnet mine andre
 „ Mied-

1658-8de Dec. 1658
 Anker.

x Af Jamb Loren Loren Loren
 minde nu Høgen Lars Gummeløst
 for i Rønne, nu satte gift ind
 Lammurank Stenning Børst
 idem, og Lammurank Børst
 Læge Allinge, Moder til Mi.
 Røral Inspektor og Løyskvinne
 Børst i Kiebsen, min
 Lønn
 Høgen Røge.

x med Høgen Hans Nielsen

„Med Kammerader, som var Capitaine Niels Gummeløs, Hans
 „Fendrich, og Claus Nielsen, alle boende udi Hasle, hvilke
 „komme til mig udi Skulle-Skov, liggende til Blytjæbe-Saard,
 „hvor Jens Larsen Risom med en Bønde mødte os, saa at vi fem
 „Personer udi Folge forføiede os til Rønne udi Mørkningen, og rede
 „ind til min Broder Mads Røsfod, hvor den Svenske Ride-Foged
 „gik os forbi, og begav sig strax ind til Lands-Herren, som var udi
 „Peder Lauritzens Huus, hvilket blev os tilkiende givet af en Rønne
 „Borger ved Navn Mads Pedersen, med Advarsel, at, dersom vi
 „harde noget i Ende med Lands-Herren, maatte det skee strax, efterdi
 „den Svenske Ride-Foged havde givet tilkiende, at han havde fundet
 „os i Sevær.

Vi forføiede os derfor strax til Borgemeester Peder Lauritzen
 „og satte til Skildvagt for Deren Røge Fendrich og Claus Niel-
 „sen, eftersom vi ikke vidste, hvor mange Folk Lands-Herren havde i
 „Stuen hos sig. Derefter gik jeg først ind i Stuen, siden Niels
 „Gummeløs og endelig Jens Lauritzen. Jeg tilspurgte da strax
 „Lands-Herren, om han vilde have Qvarter, eftersom han var en
 „Svensk, og alle vi andre vare Danske. Derpaa gav han et stort
 „Skrig, og lod sig falde mellem Bordet og Vænken, men han blev
 „af os optagen, og sat for Bordet igien; Paa Bordet laae en stor
 „Pakke Breve som vare forseglede. Jeg tilspurgte ham, hvorfra
 „de Breve vare komne, hvorpaa han svarede, at de vare komne
 „fra hans Herre og Konge i Sverrige, og skulde til Pommern, jeg
 „tog da Brevene til mig, forvarede dem og sagde: De skal til
 „min Herre og Konge i Danmark. Derefter ville vi føre ham ud
 „paa Gaden, hvilket og skede, og nogle af Rønne Borgere komne
 „os i det samme til Hielp; Lands-Herren søgte da at undløbe,
 „hvilket da man merkede, løfede en et Skud paa ham, hvoraf
 „han faldt død ned paa Gaden. Vi beordrede strax to Skildt-
 „Vagte ved det døde Legeme, for at hindre, at det ikke skulde
 „plyn-

„plyndres, og derpaa søgte efter hans Tienere og andre Svenske
 „som vare udi Byen, hvilke bleve tagne, og sadte udi Forvaring.
 „Secretairen og Befrieren havde forstuet sig saaledes, at man
 „den første Dag ikke kunde finde dem, men de komme den anden
 „Dag for Lyset, og bleve tillige med de andre arresterede. Prin-
 „tzenskiolds Legem blev derefter optaget, og henbaaret til Raadhuset.

*Altså frihedshandelen
 for de to første Dage
 var.*

„Efter at dette var forrettet, bleve trende Mænd i Hast affær-
 „digede til Hasle med Begiering til Lands-Dommeren Peder
 „Olson, at han vilde strax lade anholde en af Hasle Borgere, som
 „var mistænkt, paa det at han ikke skulde komme paa Slottet, og
 „der angive den hele Handel; Men han var ikke at finde i Huset,
 „hvorudover man lod sig nøie med at sætte Dag derfor. Derefter
 „gik jeg og Niels Gummeløs ind til Borgemeisteren Peder Lau-
 „rigen, hvor vi bekomme tvende af Prinzenskiolds Heste, eftersom
 „vore egne vare ganske trætte, rede saa begge derfra til Nye-Kirke
 „Præste-Gaard, hvor vi strax foranstaltede med Hr. Jacob, at
 „der skulde ringes med Klokkerne, for at advare Almuen at møde
 „samme Nat ved Rødø Kirke, hvilket strax blev efterkommet.
 „Derpaa begave vi os til Hasle, og der forstærkede os saaledes, at
 „vi bleve 16. Mænd til Hest, rede saa til Rødø-Kirke til Hr.
 „Povel, hvor vi underrettede ham om alt hvis var passeret, og
 „begierede at Almuen maatte staae i Beredskab om Natten ved hans
 „Kirke til videre Ordre. Hr. Povel lod strax forsende Bud omkring
 „udi hans Sogn, at Almuen iligemaade paa samme Sted skulde
 „møde; Men han turde der ikke lade ringe med Klokkerne, efterdi det
 „var alt for nær ved Slottet. Vi rede videre 16. Mænd stærke til
 „Hest, fra Hr. Povel ned til Sandemanden Nads Høy, og der
 „bekom til Fange en Svensk Stof-Lieutenant ved Navn Niels
 „Rud, som vilde til Slottet. Da den samme var sadt udi Forva-
 „ring, begav jeg mig ned til Sandvig, hvor jeg strax om Natten

deres Rung

eller omkring Hasle Sogn

„lod reise Almuen der i Byen, red saa videre til Allinge, hvor mig
„faldt udi Hænder en Svensk Qvarter-Mester.

„Efter at jeg havde forstærket mig med det meste unge Mand-
„Rion udi Allinge og Sandvig, reisede jeg med dem samme Nat
„forbi Slottet, op til Slots-Beir-Møllen, hvor vi bekomme en
„Svensk Soldat, som ikke vilde have Qvarter, og derfor blev ned-
„fældet; Mølleren derimod, som havde gaaet de Svenske til Haande,
„fik Qvarter, efterdi han det begierede. Da posterede jeg mig
„ved Beir-Møllen bag en Busk med Folket, og udsadte Skildtvagt
„paa de Steder, som jeg vidste at de Svenske kunde undkomme fra
„Slottet, hvor vi da strax om Morgenen bekomme en Trommeslager
„med fire Soldater, som Lieutenanten, der laa paa Slottet, havde
„udskicket paa Rundskab, hvilke 5. Personer blev givet Qvarter,
„eftersom de det begierede. Da komme an-macherende Capitaine
„Niels Gummeløs, med Lands-Dommer Peder Olsen og Hr.
„Povel, samt det hele Land-Folk, og Hasle Borgerskab, som
„havde staaet ved Røds-Kirke om Natten.

*Anker med tilstøtten, som
im. blev brødt og var fra
Kaare.*

„Slots-Besætningen mærkede da omsider, at der var
„Uraad paa Færde, hvorudover en af Prinzenskiolds Tienere blev
„udskicket, for at erfare hvad den Samling skulde betyde; Men
„som han fornam, at vi alle vare bevæbnede, gik han ind paa
„Slottet igien, hvor han kom i Behold, endskjønt vi skiede efter
„ham; Derpaa blev raadslaget, paa hvad Maade vi skulde blive
„Mestere af Slottet, og blev da besluttet, at skikke et Brev
„til Prinzenskiolds Frue, og Lieutenanten, som vare paa
„Slottet, hvilket ogsaa skede ved en Tromme-Slager, og finge
„vi strax Svar paa samme Brev. Endeligen ankomme
„Kønne Borgerkab tilligemed Vester-Herreds Bønder, og conjun-
„gerede sig med det Folk, som vi tilforne havde forsamlet. Det
„Stenskar, som var bragt fra Slottet, var af den Indhold, at
„Be-

„ Besætningen begjærede fire af de Fornemste, som dette Værk hav-
 „ de anfanget, vilde forsøge sig ned til det Huus ved Slottet, hvor
 „ Lieutenanten selv fierde vilde møde, for at slutte et Forlig, og at
 „ afgjøre Sagen saavel mundtlig som skriftlig, hvilket og blev
 „ efterkommet af os, saavel som af dem.

„ De fire af vore Folk vare, Borgemeester Claus Clausen
 „ udi Rønne; Herman Clausen og Skipper Hans Lauritzen
 „ tilligemed mig, hvilke strax sluttede en Accord med de Svenske, udt
 „ Kraft af hvilken den hele Besætning marcherede ned af Slottet,
 „ og leverede deres Gevær med Slots-Væglene fra sig, saa at vi
 „ mod Aftenen den 9. Decembr. toge Slottet i Possession, og brag-
 „ te Besætningen, som var udkommen mod os, ind paa Slottet
 „ igien udi Forvaring, under stærk Vagt til den anden Dag, som
 „ var den 10. Decembr.

„ Efter at dette saa lykkeligen var forrettet, blev af samtlige
 „ Landets Stænder mig overdragen Militiens Direction, saavel paa
 „ Slottet, som over det hele Land, indtil man kunde faae Bud til
 „ Hans Kongl. Majest. og derfra anden Øvrighed kunde bekomme.

„ Den 27de Decembr. kom en Svensk Galliot fra Skaanen,
 „ hvilken hilste med sine Stykker uden for Slottet, og blev af mig
 „ besvaret. Jeg skikkede strax tvende Mænd ud i en Baad, som
 „ skulde spørge om der var nogen Svensk Officer paa Gallioten,
 „ eller noget Brev til Prinsenskiold, og i saa Fald skulde de strax
 „ komme i Land til ham, og tage Brevene med sig, og kom da i
 „ Land med samme Baad en Capitaine, som havde sit Folk liggende
 „ paa Slottet, tillige med en Ritmester, ved Navn Gustav Hort,
 „ men de havde ingen Breve med sig. Disse tvende lod jeg strax føre
 „ til Hr. Povel og derfra til Hasle, hvor de bleve satte i Forvaring.
 „ Derefter bestillede jeg fire Baade, som skulde roe ud til samme

*alt. Kibk. Inngaaet, Ed. 12. 1699. pag. 135. J. 21 Dec. 1658: „ Gal-
 „ den kom Folk og Kibk fra Bornholm, og gik sig inde Kongen, da samme da stod paa
 „ Land. Kongen alle da var i Rønne, som paa Inngaaet, og da begjærdte man Coman-
 „ dant og Underbefaling af Kongen. — 29 Jan. 1658 kom fra Bornholm med 300
 „ Soldater, som var paa Inngaaet, som paa Bornholm, og som da var i Rønne,
 „ som var i Inngaaet, som var i Rønne. Ibid. pag. 139.*

andre af de fornehmste, tre forgyldte Guld-Pocaler, som dennem paa Slottet med Rinske-Vin bleve tilbragte, hvilke for ikke mange Aar siden endnu have været der, paa Landet.

Den haver siden den Tid stedse været forenet med Dannemark, og Jens Koefods Navn udi stor Agt og Ære sammesteds. Hvad

som ellers mest opmuntrede Boringholmerne til dette dristige Foretagende, vare tvende Breve, som dem kort tilforn bleve tilskrevne, det ene fra Hans Oldeland, som da var Secretairer i Cancelliet, men siden blev Lands-Dommer i Høien, de Dato 26de Octobr. 1658., det andet de Dato 8de Novembr. 1658. af Kong FRIDERICH den Tredie selv. Det første lyder saaledes:

Ælskelige og Velvilse Borgemestere,

Borger og Meenige Almue paa Bornholm

Helsen med Gud vor Herre!

Jeg tviler ikke paa, at, naar I betænker den Frihed, som I haver under Eders fromme Herre og Konge, Kongen af Dannemark, I og derimod betænke, hvad Aag, saavel og adskillige andre Besværligheder Eder nu af Svensken paalegges daglig, som I saaledes maae udstaae, da findes vel ingen iblandt Eder, som jo ønsker sig for saadan Svenske Aag snarlig at blive entlediget; Og, eftersom Gud ske Lov! alting igien med Kjøbens hafn saavelsom andre af Høyskebemeldte Kongens af Danmark Lande nu baade er, og haabes at komme i bedre Tilstand, da formoder jeg, næst Guds Hielp! at saasnart som Eders Lands Tilstand i Kjøbenhafn Land forstændiges, I da med forderligste skulle være forløste, formodendes derfor enhver disimidlertiid med hverandre at blive eendragtige, og for deres Naadige Herre og Konning i Danmark, som troe Mænd, og i Fremtiden tilkommendes Undersaatter, sig beviise. Jeg tviler ikke paa saadan deres Troestab og Velvillighed dennem i Fremtiden af Høyskebemelte Kongel. Mayestet vorder belønnet. Vil hermed have dennem

Handwritten notes in the right margin:
 1648. 17. Martii bl. 1. Ammannen
 for Oldeland bygningen i Hol-
 mens Pind. D. Magaz. 1. S. p. 156.
 x Inni 17. Aug. 1729. pag. 426.
 Linn. Høier Høier pag. 100. Edit. 1729. Men
 i gamle Edit. af 1650. endte Linn. Ammannen
 sig selv; Ammannen endte i 1729. Edit. man
 i 1729. Edit. 1729. Edit. 1729. Edit. 1729.
 Pag. 238.

under den Allerhøyestes Bæstkiærmelse, Gud troligen besalet, ønskendes af
 Hiertet, at de snarligen maa bekomme Frihed igien.

Eders ubekandte

dog

Vel affectionerede Wen

Hans Oldeland.

Risbenhafn
 d. 26de Octobr.
 1558.

Men Hans Majestets eget Brev til sine kiere troe Undersaatter
 paa Bornholm, var af følgende Indhold:

FRIDERICUS Tertius hilser Eder alle og enhver, være sig Geistligheden,
 Fristanden, Borgemeistere og Ateenige Almue som bygge og boe paa
 Bornholm kierligen og evindeligen, med Gud og Vor Naade. Wider,
 eftersom Eder vel vitterligt er, hvorledes Vi af Kongen af Sverrige for
 nogen Tiid siden mod sluttede Tractater, og der wi endnu med hans her
 værende Gesandter stode i nærmere Fordrag med en god Fortroeligheds
 Slutning, usformodentligen af hands Krigs Magt her i Vort Land
 Siælland, ere blerne oversaldte, og udi vores Residence Stad Risbens
 hafn til Lands og Vands belejret, og wi nu atter igien af Guds Naade
 dige Bistand, og formedelst Hollændernes anseelige Succurs, saa vidt ere
 enlediget, at wi for Siendens Skibs Flode os, næst Guds Hielp, ey
 meere haver at frygte, Sienden og sin Beleyrings Værk her for Byen
 haver forladt, da efterdi wi ikke tviler paa Eders Troestab og gode
 Affection imod os og Eders fæderne Land, ville wi Eder samtlig have
 formanet og paamindt, at I ingenlunde lader forbiegaae, at være be-
 tænke paa de Midler og Veje, hvorved I kand eragte Eder ved Guds
 Naadige Bistand, fra dette Svenske Nag igien at befrie, og til den
 Ende i Særdeleshed at lade angelegen være, hvorledes Guarnisonen paa
 Slottet Hammershuus kunde, om mueligt, med alle ruineres, og Landet
 igien i Eders Defension stilles, eftersom I for den Svenske Flode ey tør
 have Eder at frygte.

Wi ville Eders Troestab, som I os i denne Tiid bevise, naar Gud
 fredelig Tilstand giver, i ald Naade erkende, og derforuden (om I
 Eder

*Min Pontoppidan'ske Afles,
 Som: 3. Bg. 180, har, at 1530 som
 sort nu Hans Oldeland, og siden
 efter nu endnu af sinne Hans,
 paa Løgsdlergaard i Ruegaard
 Amt Hede og nu.*

*Commisarius paa Bornholm, Læge
 og Lovet, og nu som Kongen
 bemyndiget til Representant af
 opdrag og varetter for sig som
 mueligt til siendens imodstand
 sin Læge, Kong af Sverrige,
 som nu af Bornholm paa sin
 siendens Tractat som Kongen
 det til Sverrige, og nu som 20
 April 1658, og indbyggere i Bornholm
 i April 1658 aflagt hans Brevst.*

Eder under vores Regiering godvilligen giver) Eder videre med saadanne Privilegier og Benaadinger forsyne, som I Land have Gavn og Gode af. Givet paa wort Slott Kiøbenhavn den 8de Novembr. 1658.

Under vor Haand og Signet.

FRIDERICH. R

(L. S.)

Man ser af alt foregaaende, at, hvor dristig denne *Prindsenskiolds Landtag* *den 8de Decbr. 1658. i Holland* end kunde synes, saa var den dog viseligen overlagt, thi det havde været en Daarlighed at begynde saadant, førend den *Hollandske Undsætning* til Søes ankom, og, da de Svenske, som spillede Mester i Øster-Søen, i en Hast kunde taget Den tilbage igjen, og tilstrekkeligen hævnnet sig.

Den 29de Decembr. 1658. blev Bornholm af Landets fuldmægtige Sendebud, til Arv og Eie overgivet til Kong FRIDERICH den Tredie, ved et frivilligt Gave-Brev, som siden af Indbyggerne Geistlige og Verdslige blev stadfæstet.

Og var saaledes Bornholm den første af de Danske Provincer, som Hans Majestet blev Souverain Herre over. Gave-Brevet lyder saaledes:

Stormægtigste, Høybaarne Fyrste

Allernaadigste Herre og Konning!

Allerunderdanigst herved, giver Vi Eders Kongl. Mayestet tilkiende, at, eftersom Boringholms Land og Vi, den Tiid som fattige Undersaatter til Kongl. Mayst. af Sverrige udi forleden Vinter udi det Freds Fordrag, da imellem begge Rigerne forhandlet blev, til evindelig Ejendom under Sueriges Crone hengiven er, og den 29de Aprilis 1658. den Svenske Landshøfding Johan Prindsenskiold, Obrist til Hest, samme Vores Land med Indvaanere er overleveret, og formedelt fornevnte Landshøfding og

og Obrist, sig imod os samtlige Indvaanere der paa Landet alt for strengt haver forholdet, og os med usidelige Plager, Paalegger, og Besyngninger haver tribuleret, som Vi ikke længere uden allerførste Ruin og Ødelæggelse, haver kunnet udstaae, efter vores sandfærdige publicke Manifestes videre Indhold. Des Aarsage haver vi, ved Guds Bistand, sielf, udi Hærens Navn, Vaaben taget i Haanden, og den Svenske Magt nederlagen, og fangen taget, og til os Slott og Landet bemægtiget, med alt hvis Stykker og Munition, som den Svenske Regiering der paa Boringholm havde.

Saa over saadan fald, ere vi hidkommen til Kiøbenhavn at søge vores gode og forrige Herre og Konning, Konning FRIDERICH den Tredie, Danmarkes, Norges, Wendes og Gothes Konge, i allerunderdanigste forhaabning, at hans Kongl. Mayest. af Kongelig Mildhed ville annamme samme tagne Land og lindersaatter, udi hans Kongelig Bestiirmelse og Forsvar, og os fra Vore Sienders videre Gevalt ville bestyrte og bestierne, saa Vi ikke ydermere under deres Nag og Plager skulle geraade eller overleveres, hvorimod vi understævne, som nu ere her nærværende tilstæde, som samme Land med haver været at vinde og tage fra Svenskens Strengte Nag og Byrde, og vi andre Guldmegetrige paa Vores egne, og paa gandske Boringholms Lands og Indbyggernes, Geistliges og Verdeliges Vegne, nu hermed samme Boringholms Land, med des Renter og Indkomster, overdrager og hengiver til hans Kongl. Mayestet og hans Arvinger, fødte og ufødte, for et vindelig Arv og Eyendom at følge.

Suorpaa Vi ydermere ville forskaffe samme Lands Indbyggernes underdanigste Bekræftelse Brev, naar Gud vil vi kommer hjem igien. Og hermed ønsker hans Kongl. Mayestet megen Lykke og Velværelse, at det maae være os til Gavn, hans Kongl. Mayestet til Glæde og Gode, og Gud allermægtigste til ære og behag. Til Vitterlighed, haver vi samtlig dette Gave Brev med Vores egne Hænder underskrevet i Kiøbenhavn den 29. Decembris Ao. 1658.

Eders Kongelig Mayestets
Tro og pligtige lindersaatter og Tienere.

Paa

*For alt, der kommer ind i blæsen
Lindholm nu af Secretaire Olde
land allum nu om i samlet
liet først i sin røde som og vil lene pe ut
og efter omsondig fornuft sinuligt ind
kraftet.
nu. Amsondygd. sinuligt ind*

Paa min egen og menige Boringholms Indbyggere's Vegne, saasom
Suldmægtig derafra certificerer jeg, og efterskrevne mine Landsmænd deraf
fra, med egne Hænder underskrevet.

Madtz Koefod Pedersen

paa sin egne og Landsens Vegne.

Peder Olsen, X Peder Jensen.

Moens Tidemand

egen Haand.

Morten Mortensen

egen Haand.

Hans Christensen

egen Haand.

Anders Staale

egen Haand.

Oluf Andersen

egen Haand.

Jens Larsen

egen Haand.

Jens Jensen

egen Haand.

Morten Nielsen

egen Haand.

*X Peder Olsen paa sin egen og Landsens Vegne, saasom
af dets gamle og nye Indbyggere's
for sin underdanige troskab og
al sin mannlige Villighed til
og derved. Madtz Koefod Pedersen.*

I Anledning af det herudinden omtalte Bekræftelse-Brev fra
Landets Indbyggere, vil jeg og indlemme samtlige Adels og Frie-
Mænd paa Boringholm deres Confirmation paa det udgivne
Gave-Brev:

Den Stormægtigste Høybaarne Første og Herre, Hr. FRIDERICH
den Tredie, Dannemarkes, Norges, Venders og Gøtters Konge oc.
Vores Allernaadigste Herre og Konning!

Al Hiertet idelig og altid ynstes all timelig og ævig Velfærd.

Vi underskrevne Adel og Frie-Mænd paa Boringholm kiendes og vit-
terlig gjøre, at eftersom Gud allermægtigste haffuer nu naadeligen for-
hiolpet os, at dette Lands samtlige Indvaanere fra de Svendstes Nag og
Plager er befriet, og vi sampt meenige Mand her paa Landet haffuer
derfore offerstillet vores Suldmægtiger til Høystbemt. Hs. Kongel. Majtt.
udi ald underdanigst forhaabning, at Hs. Kongel. Majtet. naadeligst
vilde annamme og tage os under sin Kongel. Naade og Protection imod
og fra bemte. sine og vores Fiender, at handthessue og forsvare (nest Guds

naadige Zielp) hvorimod vi ved bemte. vores Suldmægtiger dette Land
Borringholm med sine Renter og Indkomster til Høystbemte. Hs. Kongel.
Majestt og Hans Arvinger hafver igien offerdraget og forskrevet til egen frie
Arv og Eyendom at følge effter samme vores Suldmægtigers derpaa ud-
giffvene Cassue Bress vidre Indhold, som er daterit Kiøbenhavn den
29. Decembr. Anno 1658. Saa ville vi for vores Personer allerunderda-
nigst hermed hassue samme Cassue Bress consenterit og samtygt, som og
hermed consenteres og samtykkes udi alle sine Ord og Puncter, helft fordi
vi imod vores Willie til fornte. vores og Hs. Kongel. Majesttes Siender
udi sidste Freds Tractater hassver veriet hengiven og offerdraget. Hvorimod
vi underdanigst forhaaber og begierer høystbemte. Hs. Kongel. Majestets
naadigste Løffte og Sorjættelse Bress, at vi ikke ydermeere saaledes skulle
hengiffues og offerdrages.

Til Vitterlighed og Sandheds Bekræftelse haffuer vi skrevet vores
 Bænder her neden førre og vores Signeter hostrygt. Actum Borringholm
 Den 19. January Ao. 1659.

Christian
Maccabæus.
(L. S.)

Christian
Maccabeus.
(L. S.)

Sibert
Gagge.
(L. S.)

Marg Koefoed,
(L. S.)

Verild Hansen.
(L. S.)

Gans Koefoed
(L. S.)

Anders Hansen.
(L. S.)

Svend Olsen.
(L. S.)

Udi samme Mening haver Geisiligheden, Kjøbstadernes Borge-
Mestere, Herrederne og Birkene udgivet, hver for sig deres Gave-
Brev, som er af samme Dato.

Hans Majestet fandt saadant Behag udi denne Borringhol-
mernes Trosskab, at han ikke alene strax udi samme Maaned tilskrev

7 for dateret d. 3. May. 1659, Paa sin
Pag. 252, allraa Paa sin rigti-
gum mel. men lige: *Admiralens Brev* i sin Brev, *Admiralens Brev*,
til og maa det for sin Gavn. Pag. 248, og ikke det nootomform Pag. 250.

Til ydermeere Stadsfæstelse, haver vi dette vort Forskrings-Brev, med egen Haand underskrevet, og med Vort Kongelige Secret bekræftet. Givet paa Vort Kongel. Slott, Kjøbenhavn den 3die May 1659.

Under Vort Signet

FRIDERICH.

Dette Brev er confirmeret, og Ord fra Ord repeteret af de efterfølgende Høiloblige Danske Konger, og kan man deraf slutte, at Borenholmerne have overgivet Kongen Landet til Arv og Eien-
dom, saa at samme De fra den Tid blev anseet som et arveligt Pa-
trimonial-Gods, det Kongelige Huus tilhørende, hvortil Indbyg-
gerne formenede sig at være berettigede, eftersom de ved egen Magt, uden nogen Hielp af Riget, toge Landet fra Fienden; Og er det i den Henseende, at Kongen kalder deres Overgivelse en Gave.

Da Landets Restitution udi den paafølgende Freds Forhandling blev paastaet af de Svenske, tilkøbte Kong FRIDERICH sig en Hob Adels-Gods udi Skaane, og derved, samt andet Bedetlag, for-
ngiede Sverrige for sin Pratention paa Borenholm.
Conventionen som herover imellem Danmark og Sverrige ved et hvert Riges Plenipotentiairer blev sluttet og indgaaen, og siden af Hans Kongl. Majest., Høiloblig Kong FRIDERICH den Tredie, blev ratificeret, er følgende:

Den Stormechtigste Høybaarne Fyrstes och Herres, her FRIDERICH, den Tredie, Dannemarkes, Norges, Wendes, og Gothes Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dyrmersten, Greve udi Oldenburg og Delmenhorst; Suldmechtige Commislarier: Jeg Mogens Friis til Faverschov, Kongelig Majestets Cammer-Raad, Rentemester Aslesfor udi Cammer-Collegio, og Befalingsmand over Helgeland. Saa og Jörgen Reedtz til Vedøe, Befalingsmand over Trygevelde; og jeg Jens Juell til Frøeslesgaard, Cancellie-Raad, Secretairer over de Udlandis-
sche Sager.

Gis:

Venslunde, Billefholm, Ingelsted, Smidstrup, Mogenstrup, Flunge, Commerup, Løvested, Gylleboe, Dragholm, Gladsax, Svabisholm, og Walsøe, ^{Indliden sig} alle bemeldte Hoved-Gaarder med des underliggende Bønder Godsh, ^{alltids} efter den nu derpaa forfattede Jorde-Bogs videre special Indhold; Thi er foraffsøet, sluttet og stadfæstet, at bemelte Nomination og Definition, af bemeldte specificerede Sæde-Gaarder, og dertil liggende Godsh, efter offtbemelte oprettede Jorde-Bog, skal af Hans Kongl. Mayestet af Sverrige accepteris for et fuldkommen og nøysagtig Vedderlag imod Boringholm, hvilket Vedderlagh, Hans Kongl. Mayett. af Sverrig og des Successorer og Sverriges Trone til evindeligh og upaatalet Eyendom af Hans Kongl. Mayett. af Danmark og des Arvinger cederis, transporteris og overdragis.

2) Og, saasom efter Stockholmsche Tractaten, Hans Kongl. Mayestet, til Hans Kongl. Mayestet af Danmarch schal restituere Cessions-Brevet paa Bornholm saa er ogsaa efter samme Stockholmsche Tractat foraffsøet og accorderet, at og derimod tillige til Hans Kongl. Mayett. af Danmarch, et nøysagtig Cessions-Brev paa bemeldte Equivalent, Wederlagh, med special Nomination paa hver Hoved-Gaard, som nu cederis, saa og Summen paa des underliggende Godsh i Hartkorn anslagen, som sig paa den af os høystbemeldte Kongl. Mayetts. af Danmarchs Commissarier underschrevne Jordebog schal beraabe, og aff samme Vigear achtes og holdes, som den fuldkommen her havde været indført, hvilke Cessions Breve imod hverandre udveksles schulle, saasnart og naar Jordebogen paa Wederlegs-Goedset af os Danske Commissarier overleveres, hvormed schal og følge, foruden den her oprettede Jordebog, alle andre Adels special-Jorde-Bøger, Dommer og Rettergangs Processer, Wederlaghs Goedset anseende, saavidt de kunde være ved Haanden.

3.) Her med er og paa begge Sider foraccorderet, at efterdi til Equivalent Wederlaget, endel Cronens Pandre-Godsh, samt endel Strøe-Godsh, er paa den Danske Side presenterit, saa skal Pandre-Godset i Jordebøgerne intet infereres, og af Strøe-Godset intet ^{mee}

mere end som i bemt. Jordebog, under Herre: Gaardene er indført, og aldeles Solch tilhørig, iligemaade ey heller Jura Patronatus høyere komme i Computation end de ere gaaen i Arff, Skifte eller Risbreignet. En Tønde Hartkorn for 50. Rdr. ey heller flere øde Gaarder antages forfuldt, uden de i nestforleden Krig, og aff des Besvær ere øde bleve, og de andre afdrages fjerde parten af Renten til deres Opkomst, hvilken fjerde part icke schal komme med i Udreigningen, och schal alt umisteligt Gods, som siden Aar 1660. den 3. July. kand være fra Sæde: Gaarden abalienerit igien did forschaffes, hvilchet, saavel som alt andet, til dette Equivalent Vederlag over antvordet Gods schal med rigtig Jordebøger, Skisder, Lodder og Adkomst verificeres, at det lige i Renten, som Adkombssten, saa maag findes, som det præsenteres.

4.) Unbelangende Bygningerne paa Sæde: Gaardene, saa schulle de, som de nu foresindes, tillige med alt det derpaa er Nagelfast i de Svenske Suldsmægtigers hænder, og udi beschedentlige Mænds Nærværelse overantvordes; Saavel som et rigtig Inventarium, og dersom siden Begyndelsen af denne Tractat, en eller anden med Villie og Sorset, paa Bygningerne og hvad der under comprehenderes, nogen Skade havde forøvet, schal samme particuler det betale.

5.) Om Løsgre, Sæd, og alle slags Huusgeraad, som paa Sædes Gaardene findes, er saaledes forasschediget, at Løseren schal følge Eiermanden, og aff Qvæget saa stor Udsærl imod Toldens Erlæggelse tillades, som paa Hovit: Gaardene i sig selv kand findes, dog herved icke forstaaet, det Qvæg Adelen sig siden den 20. Marty sidst forleden kan have sig til forhandler, eller herefter sig tilforhandlendes vorder, men af Sæden schal og paa Hovit: Gaardene saa meget efterlades og forblive, som dess underliggende Ager: Jord bør blive med besaet, hvilken Vaar Sæd, Kans Kongl. Mayest. af Serrig, loyer til den 1. July førstkommendes at lade Eyermanden betable, efter den Priiss, som det nu i den nexte høst liggende Risbæd gaar og giælder, og det øvrige Korn imod Toldens Erlæggelse at udschibes og bortføres.

6.) Det er og paa begge Sider foraccorderet, at, dersom nogen for Anno 1660. nogle Restantzier eller andre Gield hos sine Bønder haver at fordre, da schal den frit staae, det samme lovligen at lade indkræve, dog med den Moderation, at Bønderne herved icke ruineres, og ødelægges.

7.) Saasom paa Kongl. Mayets. af Sverriges Siide denne infererede Nomination er imodtagen og accepteret, for it nøyagtigh og æquivalent Vederlagh for Boringholm, saa forpligter sig Hans Kongl. Mayestet af Danmark for sig og sine Arvinger og Successorer, at dersom nogen Particulier hafuer paa noget af dette Gods, som overleveret bliver, nogen retmæssig og lovlig Prætention eller Tiltale, saa at Hans Kongl. Mayett. af Sverrig, des Successorer og Sverriges Crone, det saaledes lovligen fraginge, da schal Hans Kongl. Mayestet af Danmark des Successorer, og Arvinger, siden det in foro Competenti lovligen er udført, og den Prætenderende tildømt, saaledes des Handels Kongl. Mayestet af Sverrig, des Successorer og Sverriges Crone derfor fornøye, som viidere udi det af Hans Kongl. Mayets. af Danmark udgifne Cessions-Brev paa bemeldte Vederlaghs Gods udtryckeligen formeldis.

Til ydermere Viſſe og Forsichring, at alt dette, som foraffscheedit er, i alle sine Clausuler troeligen og fast holdes og efterkommes schal, og med det allerførste, og i det ringeste inden sex Uggers Tiid efter denne Dag ratificeres, og bemte. Ratification formedelst begge Siders Commissarier her i Malmöe udveyles, da hafver vi dette med egen Hænder underschrevit, og vore Signeter undertrycht. Actum Malmöe d. 5. May 1661.

Rigtig Copie efter Originalen bekiender vi underschrevene:

Mogens Friis.

(L. S.)

Jörgen Reedtz.

(L. S.)

Jens Juel.

(L. S.)

ratificeret

FRIDERICH.

Imid-

Imidlertid havde i Apr. 1659. indfundet sig en vis Adelsmand, *Conf. Holb. T. 3. Pag. 406 og 407.*
 navnlig Orenius Thrane, som tragtede at forføre Indbyggerne *Der kaldes Lønsums Olof*
 til, at de igjen skulde give sig under Kongen af Sverrige, men da *Clauson; man kan se*
 han saae, at han hos intet Menneske paa Landet fik mindste Behor, *gav sig fra paa Bornholm*
 ilede han og slap i en Hast bort fra Landet. *et fulgt af ham; i fuld*
Drummande fortæller lige. Pige, som Holb; man
man siger at Lønsums

Aar 1660. den 10de Jul. blev Ulfeldt tillige med hans Gemahl. *+ Lønsum indførte paa*
 inde bragt til Bornholm, at de der skulde holdes i Forvaring. *Hammerhus.*

Da Hans Kongl. Majest. efter Fredens Slutning havde, som
 meldt er, faaet den fuldkomne Souverainitet og Arve-Rettighed over
 samtlige sine Riger og Lande, og til hver Provints bleve udsendte
 Commissarii, for at imodtage Arve-Hyldningen paa Kongens
 Vegne, blev Græve Christian Ranzau ud paa Sommeren Aar
 1661. anbefalet at gaae over til Bornholm, deels for at udrette
 samme høie Erinde, deels og for at undersøge Ulfeldts og hans Frues
 Sag, som der sadde fangne, og høiligen havde klaget for Kongen
 over Commendantens General-Major Fuchses haarde Opførsel
 imod dem; *Antagningen dertil skal have været, at de begge i Hofstads Kloster skal*
have været af arresten i Chappellen og alle andre kommunale Steder,
for at indse og om Gode vil høre; Man bliver aftrappet; Da faldt General Fuchs
paa sinne i sit Kæmpe-kraftigt, da da faldt han faldt til jorden i fuld af sin Alder, og

Den 15de Septembr. ankom Græven for Nexø, og imodtog
 Eeden der den 16de Septembr. den 17de Ditto i Nakirkebye, og
 Sønder-Herred, og den 18de i Rønne, hvor han af begge Land-
 Compagnierne, Oberste Dagtmester Brinches, og Lands-Rytte-
 riet, samt de gevorbene Soldater, Adel og Friemænd paa Landet,
 Provsten og Vester Herreds-Præster, Lands-Dommer, med Bor-
 gemestere og Raad i Rønne blev imodtagen med stor Ære, og samme
 Dag forføiede sig efter Prædikenen fra Kirken til Raadhuset, hvor
 han annammede alles Eed.

Eeden blev først aflagt af Obrist-Lieutenant *Eckstein* *161*
 hans tvende Sonner; Dernæst af Christiano Maccabæo, og hans
 Kf. *tven.*

ndstædet til Biskop Doctor Vandel, samme Sag angaaendes, som er kort, og lyder saaledes:

Vi FRIDERICH den Tredie, 2c. Vor synderlig Gunst tilførn, Vores Naadigste Villie og Befaling er, at Du, saavidt dit Embede vedkommer, Dig tillige med Siællands Stift. antager den Geistlige Inspection over Vort Land Boringholmb; Dermed skeer Vor Villie, befaendes dig Gud. Skrevet paa Vort Slott Kiöbenhavn den 30te December Anno 1668.

Under Vort Signet
FRIDERICH.

P. Schumacher.

Opkriften:

Os Elskelig Hæderlig og Høylærde D. Johan Vandel, Superintendent over Siællands Stift.

Om nu enhver af disse tvende Biskopper i sær har faaet saadan en Kongelig Befaling kan jeg ei sige. *for nu k. værdeløst*

Aar 1665. den 3die May, blev et vanskabt Lam fød paa Bornholm, havende ligesom en Tobaks-Pibe i Munden.

Den 1te Novembr. 1669. og efterfølgende Dage var en stor Storm paa Landet, og bleve fundne den 15de Novembr. derefter otte døde Mennesker ved Havbredden i Poulsker-Sogn, som af Søen vare opkastede.

*Udi et Mst. lo. at seer
Aar 1665.*

Aar 1671. har Indvaanerne, efter Kong FRIDERICH den Tredies Død, søret Kong CHRISTIAN den Femte Huldskabs og Trofskabs Eed.

Aar 1671. den 17de April forordnede Kong CHRISTIAN den Femte en vis Torve-Dag udi Ronne paa Bornholm, hver Lo-

Mend, for Hans Kongl. Maytt. vor allernaadigste Kæsse Konging och
 Herre, Landzens Sornsdenhed, ved wonderdanigste Supplication efter med-
 givne Instrux, Allerunderdanigste hase at andrage, og hos Høystbemeldte
 Hans Kongl. Maytt. om allernaadigste Hjelp at ansøge, och vidre hves
 som til Landzens Beste efter forefaldende Leylighed got och nødvendigt
 Kunde befindes, at gjøre og lade, lige saa fuldkommeligen, som vi samtlig
 selff tilstede vare; Hvorimod Vi lose och tilforpligte os, ey alleene wdi
 alt, hves forekomme Kunde, at holde dennem schadesløs i alle Maader;
 Men endochsaa for deres Reyse, Wmage, Forsømmelse, Sortæring, och
Paawoefvelse, dennem nygachteligen at betale, och derforuden, naar Gud
 vil, de lycheligen igien komme (efter deres gjorde Forretning, samt
 Landzens Tilstand och Leylighed) dennem med en god Recompens at af-
 legge, hvilket Vi til ydermeere Forsichring med vores underschrevne Hen-
der og Signeter bekræffter och stadfæster, at ville saaledes, som forskrefvedt
 staar, holde forbet. Vores Suldmechtiger, wden Schade, och schadesløs
 i alle Maader, och venligen ombede Vores Velb. Hr. Landz Dommer
Matthias Echsteyn med os til Vitterlighed att wnderskriffve. Adum
 Aakierchebye den 8. July Anno 1675.

Adam x Jannet zu Wilm af
Land. 1639 von Haupt v.
Commandant von Kiedrich: in Th.
von Eckstein.

Paa Adelens og Frymænds Veigne

Christian Maccabæus. *Somda, naar Skousholm i Speker Vgen, og naar Landt Celler*
 & Geistlighedens Veigne *han ena Landt ud by, som i familis by*

Paa Geistlighedens Veighe *Jan Jacob Count af Jansen Familie om*

Jens Lauritzon

mm. mm.

*Svanike.**Aakirkebye.**Haste.**Øster Herred.**Synder Herred.**Wester Herred.**Nørre Herred.*

Efter Begiering

M. Ecksteys.

Har

Mar. 1676. den 31. May blev en stor Allarm paa Landet, og alt Land-Folket mødte paa Hammeren med Stykker og Gevehr; Thi den Svenske Flode kom Sydvest af Søen, Hammeren tet forbi med 44. Skibe, og ginge Nordost paa; Men strax efter kom den Danske Flode, bestaaende iligemaade af 44. Skibe, forfulgte de Svenske, og komme derefter til Slag under Heland.

Aar. 1676. var en haard og streng Vinter, og saa stor Trang
 og dyr Tid paa Landet paa Levnets-Midler og Vand, at mere
 end 1000. Mennesker forlode det, for at søge deres Føde anden
 Steds; Ja mange bleve fundne i Landet døde af Sult og
 Kulde; Saa at Kongen sendte nogle hundrede Tender Sæde-Korn
 til Landet, saasom næsten intet til Sæden var hos Indbua.

gerne tillovers. Aar 1677. i Aker: Munc. Kal. Præst. Kru. som glæde
 som for Aker. Salve. Kru. at give. For a. og om. og. For. Munc. Præst.
 som for. Munc. Præst. Kru. at give. For a. og om. og. For. Munc. Præst.

Mar. 1678. Skede det store og uherfte Skibbrud af endeel
Evenske Skibe imod Bornholm, da de Evenske samme Aar forlode
Lydsland; Floden bestod af 25te Skibe hvoriblant var 8. Evenske,

4. Stettinske, 4. Colbergiske, 4. Lybske, 4. Brandenburgiske og et
Hollandsk, besat omtrent med 4. a 5000. Mand; Disse stædte om

Statten imellem den 4. og 5. Decembr. uhyggeligen an paa Klipperne, og da Bagterne paa Landet, som havde Die med Strandbredderne, horte en forskrækkelig Jammers Skrig og Klage, og formodentlig Natens Mørkhed ikke kunde vide eller udforske, hvad det egentlig var for en Allarm, sendte de Bud til Lands-Donnuer ^{Nathias} Rasch, ^{kommer i Rø} som af Øvrigheds Personerne var den nærmeste, og lod ham vide den Allarm og Tummel, som de horte, og at rimeligen mange Skibe vare forulykkede, siden saa mangfoldige Menneſkers Raaben og Jamren kunde fornemmes; Han, tillige med Gouverneuren ^{allene i Rø} Giedde, som ligeledes kort derefter herom blev underrettet, fik i en Hast en trediesindstve Mand Ryttere samlede, som bleve udsendte at recognoscere, og da disse ved Dagens Nabning funde omtrent 400.

Samt hunder Brøder som igjen til Antung, hvor de fandt sin Mand
Aarv. paa Hætershus; Men imidlertid begav sig alle fire til Aasfjord og fik
maalt til Jæst indimellem, og reiser og levede, hvad der var paa Færd. Men end dog
fik Ant mand og H. Gæst sin old Samfund selv tilhænde.

I dette uhykkelige Skibbrud tabtes det hele Svenske Artillerie, som de havde ført med sig fra Bommeren og fra andre Stæder i Tydskland, der bestod af 70. Metal-Stykker, mesten halve og hele Cartouer, item fem Fyhr-Mærkere, som siden igien bleve opfiskede, og til Kongen af Danmark Tieneste bragte i Forvaring. De tabte og det hele Bommeriske Archive; En utrolig Mængde Penge, Guld, Sølv, Juveler og andre kostbare Ting, som var om Borde, og hvoraf lidet eller intet blev reddet.

Fra denne Stranding, saa vel som og nogle Aar foran, regne gamle Folk deres Alder nu omstunder, saa at der siges: Jeg var to Aar, tre Aar &c. gammel, da de Svenske strandede. En anden, naar han spørges om sin Alder, siger: Jeg er fød det samme Aar, de Svenske strandede; Undertiden svares: Jeg er fød et Aar, to Aar &c. efterat de Svenske strandede her ved Landet.

I Anledning af dette uhykkelige Skibbrud ere adskillige Skrifter, og rettere sagt, Strid-Skrifter deels ved Trykken kommen for Lyset, deels og in Manuscripto hos Elskere af Historien i deres Bibliotheker i Gienne, de som jeg deraf har seet, ere følgende:

- 1.) Unvorgreiflich Feder-Gesichte über die am 4ten und 5ten Dec. 1678. Jahres unter Bornholm Schwedischer Seiten erlittenen Strandung, mit einigen pro & contra geführten; jedoch unpräjudicirlichen Argumenten, Jahr 1678.
- 2.) Liste derer unter Bornholm Jahr 1678. zwischen den 4ten und 5ten Decembr. gestrandeten und gefangenen Schweden.
- 3.) Schwedischer Völker Schiff-Bruch bey der, zur Kron Dan-nemark gehörigen Insel Bornholm; Samt angeführten Ur-sachen, warum erwehnte Völker, so viel deren mit Mühe und Gefahr gerettet, von wegen Ihrer Königl. Majest. zu Dänne-mark Norwegen &c. für Kriegs-Gefangene angenommen, und gehalten werden, Jahr 1679. Dvart.

Pag. 399. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 400. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 401. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 402. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 403. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 404. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 405. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 406. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 407. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 408. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 409. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 410. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 411. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 412. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 413. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 414. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 415. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 416. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 417. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 418. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 419. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 420. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 421. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 422. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 423. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 424. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 425. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 426. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 427. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 428. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 429. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 430. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 431. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 432. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 433. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 434. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 435. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 436. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 437. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 438. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 439. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 440. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 441. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 442. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 443. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 444. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 445. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 446. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 447. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 448. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 449. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 450. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 451. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 452. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 453. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 454. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 455. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 456. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 457. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 458. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 459. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 460. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 461. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 462. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 463. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 464. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 465. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 466. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 467. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 468. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 469. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 470. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 471. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 472. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 473. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 474. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 475. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 476. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 477. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 478. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 479. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 480. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 481. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 482. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 483. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 484. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 485. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 486. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 487. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 488. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 489. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 490. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 491. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 492. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 493. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 494. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 495. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 496. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 497. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 498. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 499. Specification Insigne Estander, 24
Pag. 500. Specification Insigne Estander, 24

4) og det som deraf er kommet, som
5) og det som deraf er kommet, som
6) og det som deraf er kommet, som
7) og det som deraf er kommet, som
8) og det som deraf er kommet, som
9) og det som deraf er kommet, som
10) og det som deraf er kommet, som
11) og det som deraf er kommet, som
12) og det som deraf er kommet, som
13) og det som deraf er kommet, som
14) og det som deraf er kommet, som
15) og det som deraf er kommet, som
16) og det som deraf er kommet, som
17) og det som deraf er kommet, som
18) og det som deraf er kommet, som
19) og det som deraf er kommet, som
20) og det som deraf er kommet, som
21) og det som deraf er kommet, som
22) og det som deraf er kommet, som
23) og det som deraf er kommet, som
24) og det som deraf er kommet, som
25) og det som deraf er kommet, som
26) og det som deraf er kommet, som
27) og det som deraf er kommet, som
28) og det som deraf er kommet, som
29) og det som deraf er kommet, som
30) og det som deraf er kommet, som
31) og det som deraf er kommet, som
32) og det som deraf er kommet, som
33) og det som deraf er kommet, som
34) og det som deraf er kommet, som
35) og det som deraf er kommet, som
36) og det som deraf er kommet, som
37) og det som deraf er kommet, som
38) og det som deraf er kommet, som
39) og det som deraf er kommet, som
40) og det som deraf er kommet, som
41) og det som deraf er kommet, som
42) og det som deraf er kommet, som
43) og det som deraf er kommet, som
44) og det som deraf er kommet, som
45) og det som deraf er kommet, som
46) og det som deraf er kommet, som
47) og det som deraf er kommet, som
48) og det som deraf er kommet, som
49) og det som deraf er kommet, som
50) og det som deraf er kommet, som
51) og det som deraf er kommet, som
52) og det som deraf er kommet, som
53) og det som deraf er kommet, som
54) og det som deraf er kommet, som
55) og det som deraf er kommet, som
56) og det som deraf er kommet, som
57) og det som deraf er kommet, som
58) og det som deraf er kommet, som
59) og det som deraf er kommet, som
60) og det som deraf er kommet, som
61) og det som deraf er kommet, som
62) og det som deraf er kommet, som
63) og det som deraf er kommet, som
64) og det som deraf er kommet, som
65) og det som deraf er kommet, som
66) og det som deraf er kommet, som
67) og det som deraf er kommet, som
68) og det som deraf er kommet, som
69) og det som deraf er kommet, som
70) og det som deraf er kommet, som
71) og det som deraf er kommet, som
72) og det som deraf er kommet, som
73) og det som deraf er kommet, som
74) og det som deraf er kommet, som
75) og det som deraf er kommet, som
76) og det som deraf er kommet, som
77) og det som deraf er kommet, som
78) og det som deraf er kommet, som
79) og det som deraf er kommet, som
80) og det som deraf er kommet, som
81) og det som deraf er kommet, som
82) og det som deraf er kommet, som
83) og det som deraf er kommet, som
84) og det som deraf er kommet, som
85) og det som deraf er kommet, som
86) og det som deraf er kommet, som
87) og det som deraf er kommet, som
88) og det som deraf er kommet, som
89) og det som deraf er kommet, som
90) og det som deraf er kommet, som
91) og det som deraf er kommet, som
92) og det som deraf er kommet, som
93) og det som deraf er kommet, som
94) og det som deraf er kommet, som
95) og det som deraf er kommet, som
96) og det som deraf er kommet, som
97) og det som deraf er kommet, som
98) og det som deraf er kommet, som
99) og det som deraf er kommet, som
100) og det som deraf er kommet, som

- 4.) Injustitia Danicorum prætextuum in detinendis ; quæ ex naufragio Bornholmensi servata sunt S. R. Majt. Sveciæ Copiis rebusque ; Orbi Christiano exposita, una cum brevi deductione juris altissimæ Memoratæ S. R. Majt. ex garantia serenissimi Electoris Brandenburgici ad reparationem omnis Damni exinde perpeffi competentis, Ao. 1679. Quart.
- 5.) Examen Ratiociniorum Danicorum super Naufragio Militum Svecicorum ad Bornholmiam eorundemque detentione.
- 6.) Epistola Amici ad amicum etc. Lubeco Neomagum perscripto Cosmopoli 12mo.
- 7.) Stricta Refutatio Epistolæ Amici ad amicum , quæ de Naufragio Svecorum Militum Anno MDCLXXVIII. Mense Dec. ad Bornholmiam Insulam, Autor illius pro & contra differere, Regemque Daniæ jus detinendi eos habuisse pluribus ostendere annisus est , scripta a Varemundo ab Ehrenburg : Irenopoli apud Arctophilum de Verolamio 12mo.
- 8.) Graf Ahlefeldts Schreiben an Königsmark, Copenh. den 21ten Jan. 1679.
- 9.) Relation von dem was zwischen zwey Königl. Dänischen und fünf Königl. Schwedischen Orlog - Schiffen, im Gesichte der Insel Bornholm unsern Könne vorgefallen, den 3. May 1679.
- 10.) Königsmarks Brev til Ahlefeldt, den 26de Decemb. 1678.
- 11.) Litteræ Friderici Wilhelmi Elect. Brandenb. ad Comitem a Königsmarck Cockernefæ die 4. Febr. Ao. 1679, vide Litter. Procerum Europæ Part. III. pag. 1055.
- 12.) De Svenskes Ulykke til Søes under Bornholm udi Kong CHRISTIAN den Femtes Tid , udi Vers forfattet, om det Skibbrud den 4de, 5te Decembr. 1678. om de Svenske Fangers Transport til Kiøbenhavn, af hvilcke nogle komne

[illegible]

1083, 2. Lt. Hrn. Gen. Adm. Niels Aabel, Baron Lens Auel, Sun i Rønne, i Nørre Lyngby, Lt. Hrn. Mandgarns Løn,
ad Røda til Mønsbo, Hrn. Ejner, Hrn. Niels Smids, Jørgen i Nørre Lyngby til Aalkirkeby.

[illegible]

1688, 22. Apr. Town & Dr. Hudson

1087, 7 Nov: Kom m. B. Lieut: L. A. Kiook
Lopizgo. Went at 12 noon to Castell.

268

til (astell) - turk. ...

1889, 18 Febr. bayungas ut mm.
Com

2. Galin-Lutten

John.

Bleve vel reddede en 1500de Mennesker fra Havets Vølger, men de vare saa forkomne af Kuld og Frost, at de paa en soie Tid alle bortdøde, og bleve paa Landet begravne.

Nar 1680. sendte Kongen en Jæger til Bornholm, som
 skulde fange Wildt, og det til Kiøbenhavn eller Sieland overføre.

Samme Aar 1680. visiterede Biskoppen over Sieland, Doctor
Hans Bagger, i Kirkerne paa Bornholm.

168324 Aug 6 4 41 21

Mar 1682. kom Lands: Høfdingen Giedde bort, og i hans Sted blev sadt Hr. Bendix von Hatten.

22. Onlay Kibn, fommund und daim

Sam ind. for kommand; Vid: Høiere. Länd.

proffigste pag: 565. Zu abspitzen geht. Die

Mar 1684. blev Ertholms Derne, trende Mile Osten fra Bornholm, til Fæstning indrettet, og kaldet Christiansøe; Til denne Tid havde disse Der været regnede med til Bornholm, og anslagen i Matriculen for en Tønde og 3. Skiepper Hartkorn.

Conf. p. 263. 270

Samme Aar 1684. var en skrekkelig Misværet her paa Landet, hvorover i næstfølgende Aar kom saa stor Dyr-Tid og Hunger, at dersom den Høifallige Kong CHRISTIAN den Femte da ikke havde understøttet Landsaatterne, havde visselig en stor Deel af dem døde af Hunger.

2 Claus Linn Alesfor i Amnfa Rönne

Mar 1685. den 24de Mart. dode Lehusmanden, Hr. Wendin
von Satten, paa Lehusgaard.

Alles ganz. — Ich habe noch nicht

One of the young birds. Egg. Don
inf. of the same bird. ad. Don

[illegible]

cessori autem annuunt. CHR

at H

nsen. *der n*

Nat 1687. den 7de May ankom Hans Majestæt, Kong CHRISTIAN den Femte, selv til Bornholm ved Sandvig, efter at Hans Majest. havde været paa Christians=Øe, for at besee de der nye anlagde Fæstnings=Verker; Kongen opholdede sig i trede Rætter paa Landet, laae den første Nat i Niels Jørgensens Huus

minn til Com. L. Jacob Jensen. Lige

ing, under my own, favorite Pen

Andant Wetberg von Rinn wegen, v

for Lil' Hon^{2d} "Lieut.," for Land Lil: Karl me

Journal. Cognac no 1 of 100

nonnan at nftc. var Compontagm
a Blagift mnr Quarter Mnd. Larv

anf. Torgén Larsen, f. 1860 og d. 1894 14.2

in Riesen-Palst, in Bernensker Dogn, 1800

Løbe, Byen i Proft til Olof: og Hellige Menigheden, fande sig staa
 i Kongen blev borte og Peren i Aften; Gands Maffi funder Olof
 og Proft: det smaa Lønn kaldet Christianus quintus / og de f
 blev i den Christian! Børn og Lønn blev sig. Børn i Cadet: i Høder
 og den var paa Lønn; i Høder: blev funder jorden kaldet Christ: og
 den var i maffi funder, som mig og blev funder, da sig funder
 i funder. Men i Løbe funder nogen haatte, Navn i funder
 Lønn i funder funder. I. St. Lønn funder funder. Olof
 i funder funder. Børn og Lønn kaldet, og mig som funder funder, funder
 og, den blev op kaldet Christianus quintus, Lønn og funder Olof
 og sig funder: mig funder funder sig kaldet funder, mig funder funder

I Kønne saa vel som i Nerse, Svanke, og Allinge-
Kirker er, som tilforn er meldet, i hver, en stor sort Table ophængt,
og derpaa Hans Majestets Reise og Nærværelse paa Landet, med
forgylde Bogstaver beskrevet.

Efter at Hans Majest. havde været paa Landet, blev resolveret at befæste Rønne; Til hvilket Arbejde at i Stand bringe, nogle Compagnier Norske Soldater, saa og nogle af Christians=Oes Bvarnison Aar 1688. og 89. bleve anvendte, og gjorde Begyndelse med Graver og Volde omkring Byen, hvoraf endnu sees Kiendetegn; Der blev og Synden for Byen opført et stort rund Taarn, som skulde tiene til et slags Castel at plante Canoner paa; Men alt dette Arbejde, blev igien ophævet, og kom ei til Fuldkommenhed; Da forbeholdte Taarn i dets Sted blev indrettet til et Ammunitions=Taarn, hvortil det endnu bruges, skönt det almindeligen endnu kaldes Rønne Castel.

Aar 1696. den 31. Jan. haver en af Capitain Westerwaldts Soldater, navnlig Niels Jensen, iboende i ^{Frederiksborg} Tøgen, Olskier-Sogn hans Hustrue, fød et vanskabt Pige-Barn til Verden, som havde ingen Dine eller Dien-Bryne, men ikkun en liden Stræg der, hvor Dincne skulde være: Over Munden var ingen Læbe, ved hver Mundvig oven til, udgik et lidet Stykke spids Kød; Midt paa Næsen var en Snabel, som hengde frem ad ned, og var bred ud ved Enden; Dette Barn levede ved 3. Uger.

[illegible]

*Om 1745 kom Kintarum til en samling med en anden, som var paa Landet, som kom nok og det som var tilfaldet dem ved indførselen
for og senere, hvilket ender ud med en anden og en anden.*

Åar 1744. blev begyndt at arbejde paa et Retranchement omkring Ronne, men Arbeidet hørde igjen op 1746. uden at fuldføres.

Åar 1747. strandede ved Bornholm paa adskillige Tider og Steder tolv Fartøie, blant hvilke vare tvende af Landets egne.

Åar 1749. befandtes ved Eftersyn at være paa Landet 23. Veir-Møller, og 40. Vand-Møller, dog de fleste ikkun smaa, og undertiden i Sommers Tid ubrugelige.

Samme Åar 1749. den 5. Nov. døde i Aekirkebye en Dreng, 11. Åar gammel, som var paa sit særdeles Sted, meget vanstabt; Thi inellem Benene, der hvor ellers membra genitalia er, var ikkun ved det ene Laar en liden, og som det syntes, noget spidsagtig Hævelse, dog uden noget Hul eller Abning; Men strax neden for Navlen var ligesom en aaben Mund tvert paa, og derudi sad et rødt stykke Kød, der saae ud som en nedflaaet Læbe, og der omkring udgik Vandet fra Barnet, og randt bestandig.

Åar 1750. den 21. Jun. ankom Stifts-Befalingsmanden Hr. Græve af Reventlow her til Landet, og døde her den 24. Jul. samme Åar; Samme Tid var Biskop Garboe paa Landet for at visitere, paa Silkeborg, Røsnæs og Røsnæs, som at Røsnæs nu var til Røsnæs og Røsnæs nu var til Røsnæs; alle disse som befaldt nu Røsnæs.

Åar 1751. begyndte Borne-Kopper at grassere paa Landet.

Åar 1752. var en overmaade varm Sommer, som medbragte en rig og velsignet Høst baade af Korn og Foder.

Samme Aar, fandt en Bonde^x i Øster Lærsker Sogn endee^t
gamle Sølv-Mynter i Jorden, som veiede to og tve og trefierdendeel
Lod; Disse bleve af Amtmanden oversendte som Danne-Fæe, til det
Kongl. Rente-Kammer, dog fik Bonden sin Betaling derfor.

Scheel til Landet, som paa Reisen udstod et farlig Uveirsligt, og paa Landet en ei mindre farlig Sygdom; Paa Hjemreisen blev han opholdet af Mødsvind, men kom dog omsider lykkelig igien tilbage til Kjøbenhavn.

Periodus obscura.

Beor eller Boer, Landets første Findere og Bebyggere,
anno mundi 2264., af hvilken som før er sagt, Landet har bekom-
met

met sit Davn; Dette er, efter saadan Regning, skeet i de Tider;
da Patriarken Jacob endnu levede.

Periodus under Lunde Erke-Bispe,
fra Aar 1149. til 1265. 1606

Anden Lunde Periodus infulata.
gjør omtrent 116. Aar.

Andreas Erlandsen, Aar 1259. til 1265. *Andreas Erlandsen, Aar 1259. til 1265. Anden Lunde Periodus infulata.*
Tule Muus og Palne Joensen, Aar 1318. & 1319.

Ludvig Albertsen af Evertsteen og Gleichen, Aar 1319. & 1321.

Peder Windelboe, Aar 1325. 1326. *eller Wendelboe*

Hans Erichsen, Aar 1334. *Hans Erichsen, Aar 1334. Hans Erichsen, Aar 1334.*
Erke-Bisp Jacobus Nicolai eller Nielsen, 1361. *Erke-Bisp Jacobus Nicolai eller Nielsen, 1361.*

Jacob Splid, Aar 1362. *Conf. p. 210.*

Hans Uff, Aar 1379.

Paulus Diagen & Johannes Laweson, advocati Castri & In-
fulæ Borendeholm. 1407.

Age Nielsøn, Hovedsmand paa Bornholm 1429., nævnes
og i samme Aar som Lands-Foged paa Bornholm,
og 1430. kaldes han af Erke-Bispe Peder Ako Nielsøn
dilectus & fidelis Advocatus noster in Castro nostro
Hamarensi & terra Borndeholm.

Anden Lunde Periodus infulata.
Anden Lunde Periodus infulata.
Anden Lunde Periodus infulata.

Görztaf Lalefön, Hovedsmand paa Borndeholm 1448.

Tetlef Daa, Foged paa Hammershuus, 1469.

Steen Sreenfön, Aar 1511.

Steen Sreenfön, Aar 1511. Steen Sreenfön, Aar 1511.
Steen Sreenfön, Aar 1511. Steen Sreenfön, Aar 1511.

Periodus Lubecensis, eller den Tid da Lybekerne

havde Landet. *den Aar 1526 til 1576, som nu
giver 50 Aar i alt.*

Berndt Knop, Aar 1532. Hovedsmand.

Blasius a Wickede, Aar 1546. til 1547.

Herman Boitin, Aar 1550. til 1556.

Sveder Ketting, Aar 1556. til 1572. eller 1573.

Matth. Tideman, Aar 1573. til 1576.

Johannes Urne, paa Kongl. Majests. vegne 1573.

Periodus under Danmark.

Manderup Parsbiørg, Leensmand 1576. til 1577.

Mogens Giøe, Hovedsmand paa Sammershuus og Born-
holm, fra 1577. til 1579.

Henrich Brahe, Aar 1580. eller 1579.

Falck Giøe, Aar 1587. til 1594.

Hans Lindenow, Senior, Aar 1594. til 1608. eller 1609.

Jörgen Rud, Aar 1609.

Hans Lindenow, Junior, Aar 1612. eller 1614. eller 1618. til
1622. eller 1624.

Andreas Sinclair, Aar 1624. eller 22.

Holger Rosencrantz, Aar 1626. eller 1627. til 1645.

Johann Diderich von Weiherg, ^{Wettberg} Commendant og Amtmand,

Mar 1685. til 1694.

Andreas von Buggenhagen, ^{der i Tyske paa sin Tid var i Tyske} først Vice - Commendant Mar

1692., siden Commendant Mar 1694. den 2. Sept. til 1699.

Hans Böefke, Amtmand, Mar 1694. til 1699.

Woldemar Reeditz, ^{Brigade Major} Commendant og Amtmand, Mar 1699.

24de Octobr. til 1718.

Gottfried Ludwig Bruno, ^{Major} Vice - Commendant Mar 1699.

til 1711.

Johan Georg Ambsehoff, ^{Obst. Lieut.} Mar 1711. til 1723. Vice - Commendant.

Johan Henrich von Bippen, ^{Brigade Major} Commendant og Amtmand

Mar 1718. den 14de May, til 1722.

Niels Madsen West, ^{Brigade Major} Commendant og Amtmand, 18de Mart.

1722. til 1739.

Rasmus Hirschnach, ^{Obst. Lieut.} Vice - Commendant Mar 1723.

Thamsen, ^{Obst. Lieut.} Vice - Commendant, og Obster Lieut, Mar 1723. til 1727.

Bartram, ^{Obst. Lieut.} Vice - Commendant til Mar 1737.

Joh. Cronenberg, ^{Obst. Lieut.} Vice - Commendant Mar 1738. til 1750.

Kay Friderich Schnell, Amtmand, Mar 1739. til 1740.

Jörgen Kruse, ^{Obst. Lieut.} Commendant fra Mar 1739. til 1751.

Johann Christian Urne, Amtmand 1740. den 26. Oct.

Johann Gottfried von Schepelern, ^{Brigade Major} Commendant 1752. den 10. Maj.

Ancher Anthony Schor, ^{Brigade Major} Vice - Commendant 1750.

Jens Mule Commandant 1757. den 1. May.

Carl Ulrich von Bülow, ^{Brigade Major} Commandant, og

med sin egen Caravel, fra Garden til 1760.

den 15. Aug. e. a.

Christiansøe.

Domtrent tvende Mile østlig for Bornholm, ligge midt i det vilde Hav, de under Navn af **Ertholmene** fra gamle Tider af bekendte ~~fem~~ ^{Sex} Klipper, som af Høilovlig Ihukommelse Kong CHRISTIAN den Femte ere befæstede, og bærede med det Navn **Christiansøe**.

Disse Klipper ere af Naturen ubestigelige; Hvilken Herlighed af Høistbemelte Monark endnu er forøget, i det hvad Naturen til deres Befæstelse har forglemt, ved Kunsten efter hans Anordning er bleven tilføjet, saa at dette Sted i vore Tider ei alene holdes for uovervindelig, men indslutter endog midt imellem sig, en tryk og sikker Havn, hvor den Kongelige Flode, kan ligge i god Beskiærmelse for alle Storm-Vinde, og haver saaledes i Øster-Søen, tæt ved Bornholm, hvor ellers Havnene ikke ere de aller sikkerste, en tryk Tilflugt; Tiden da denne Forbedring blev i Verk født og fuldbyrdet af Kong CHRISTIAN den Femte, var

TAB.
XXVIII.
og XXIX.

Aar 1684., da iblant andet blev paa en af Klipperne opbygget et Taarn, med Batterier og tung Skot forsynet, til Havnens Beskyttelse; En accurat Grund-Tegning af Klipperne, er paa TAB. XXVIII. forestillet; Ligesom og Prospecten af Stedet, saaledes som det falder de Seilende i Øine, paa TAB. XXIX. er Liebhaberne meddelet; Jeg vil end ydermere af Hr. Pontopidans *Theatro Daniæ*, Pag. 140. anføre, hvad samme Autor fortæller, at skulle have efter det almindelige Rygte givet Høisibemeste Kong CHRISTIAN Anledning til at foretage dette store Verk; Hans Ord ere saaledes:

Kong Carl den Ellefte af Sverrige havde allerede gjort sig Betænkning over disse Ertholmske Klipper, og fattet det Forsæt, derpaa at gøre den samme Indretning, som de Danske siden gjorde; Til hvilken Ende en vis Svensk Søe-Officier blev sendt i Søen med en forsejglet Befaling, som han ei maatte aabne førend han var kommen paa en vis Høide; Men det hændede sig, at en liden Hund, som Cheffen havde med sig om Borde, fik fat paa Papiret, hvorudi denne hemmelige Ordre var indsluttet, uden at nogen gav Agt derpaa, og Hunden i Spøg og Leeg bragte den halv forreven til Cheffens Jæger eller Skytte, som var paa Skibet, og var en indfødt Dansk; Da denne saae Indholden af Brevet, og deraf mærkede hvad Anslag de Svenske havde, imod Danmark, og især Bornholm, undvigede han paa en slags Maade, og kom til Kiøbenhavn, hvor han aabenbarede det ganske Anslag; De Danske forsamlede derpaa ikke at spille præventire, og Kongen lod den nu værende Indretning og Befæstning strax anordne.

Denne Historie lader jeg staae ved sit værd; Imidlertid da alting var bragt i den forønskede Stand, blev derpaa en Erin-drings-Münt præget og slaget, paa hvis ene Side sees en Afbildning af Christiansse og dens Fæstning, med disse Ord:

Mediis jam Portus in Undis.

Der

igien til Commendant beskikket, og siden den Tid har Fæstningen og dens Betiente forteret under Sæe-Statens Jurisdiction.

Paa Den findes tvende store og adskillige smaa Damme iblant Klipperne, hvorudi Regn-Vand samles, hvoraf Beboerne kan have fornøden Vand; Der findes ellers et Kilde-Veld paa Den, som kommer ud af en Klippe, omtrent et hundrede Skrit fra Sæe-Bred-den, som er det allerfjærrneste Vand nogen kan forlange, hvilket i haardeste Vinters Tid aldrig tilfryszer, og i hedeste Sommer altid er ganske kold; Samme Kilde er tildekket med et Tag, som af Braa-Steen er opsadt mod Klippen som en Hytte.

Havnen kan til visse rumme tredive smaae og store Skibe; Naar noget Skib nærmer sig til Fæstningen for at komme der i Havn, udstikke de Flag; Saasnart samme paa Den merkes, bliver ligeledes Fæstnings-Flagget paa Taarnet udstukket, strax derefter forsoier Lodsen med fire Matroser sig ud til Fartøiet, og bringer det i Sikkerhed, for hvilken Tieneste en Kiendelse bliver betalt efter Skibenes Sterelse og Dybsstikkende; Disse Penge annaimes af Proviantens-Forvalteren, som derfor aflegger Regnskab; Lodsen nyder deraf en vis ham tillagt Andeel, og i Fald noget overskyder, da beregnes sligt den Kongl. Cassa til Indtægt, efter et derover udstedet Reglement af 9de Jun. 1691.

Commendanten har tvende Haver, omtrent af 50. til 100. Skrit i Firekant, med adskillige Frugt-Træer udi; De andre Betiente, have hver 1. a 2. Haver, ja fast enhver gemeen Soldat og Matros har sin Have, som imellem Klipperne ere opfyldte med Jord, og med Steen Gierder omgiben, hvortil Indbyggerne ei fattes Steen; Disse Haver forsyner dem med fornøden Raal og Urter, saa de ikke behøve at hente deslige fra Bornholm.

Com.

See of Providence, after Page 282.

Gudhiem.

[illegible][illegible]

Den 1ste Octobr. reiste Præsten i Land, efter Oberste Cuchérons Befaling, at begrave tvende Lig i Gudhiems Kirke/Gaard. NB. Paa den Tid, var her ingen Jord.

Den 17de Octobr. Steedte den første Afløsning, da Major Matthias Juel, og Sr. Capitain*** komme med deres Compagnier.

Den 21de Octobr. kom en Sørvalter Sören Jensen Schiold, Degnen, Præstens Broder Hans Jensen Wandell, Vageren M. Christopher, Bryggeren M. Eschild.

Den 25. Octobr. blev paa Kirke/Golmen, en Kirke/Gaard indviet.

Den 30. Nov. satte Præsten sig selv ind, da Provsten Sr. Hans Jensen Sode, vægrede sig derved, Ratione temporis & officii.

Den 2ten Decembr. blev paa Græsholmen en Kirke/Gaard indviet.

Aar 1685. den 5te Jan. blev en Sormand for Deserteurerne hængt, og han var en Polach.

Den 7de Febr. kom nogle Zandtlængere fra Bornholm at forblive her.

Den 19de Marty blev begravet 31. Liig, paa Græs/Golmen.

Den 17de April 17. Liig. *Som stor fortælling 21.*

Den 26de April, blev forkyndet, at Guds Tieneste ikke mere skulde holdes i Husene, men paa Sæstningen.

Den 16de May kom Capitain Hirschnach, med sit Compagnie og fem Skibe, at afløse.

Den 17de May bleve de nye Messe/Klæder, Kalk og Dist, første gang brugte, da Sr. Jacob Jensen Sode fra Olshær og Allinge betiente Præsten; Samme Sr. Jacob siges at have været en saare lystig Mand og prædiket for Kong CHRISTIAN den Femte i Allinge til Fornøjelse. *Nid. Reg. 195.*

Den 20de May blev den første Streen lagt til Lille/Taarn paa Boeholmen af Major Juel og Capitain Hirschnach. NB. Capitain Meris, Capitain Bucherels, Capitain Rodsteens og Wernichs Compagnier. Capitain Lieutenant Crampe. Capitain Brant og Galys Compagnier.

Den 13de Octobr. kom Proviant - Sørvalter Lorentz Abroe, som skulde afløse den forrige. *Al som skal Sr. Lorentzen Abroe som i Romme Jerns ved at indlægge for at blive.*

Den 15de ankom Capitain Baltzar Friderich Fraus, at afløse Hirschnach. *+ Fråas*

Den 19de Octobr. kom Major Hendrich Hofman, som skulde commandere paa Sæstningen, imedens Oberste Cucheron overreiste.

Den 25de Octobr. reyste Oberste Wetberg til Bornholm. *Maan vilde altsaa taget med sig en Læge, som udsat var for at komme til Bornholm at antage den som form Confects Commandant, og Amtmands Charge.*

Lieutenant Dabberth &c.

Døbe Sader, som vi endnu have, kom med Søe / Zesten, og blev brugt første gang, da Præstens Søn Jens blev døbt den 6te Decembr. I dette Aar døde 146. Fridrich Lucas. Chirurgus Kirkering, Lieut. Merchen. Anno 1687. Fyhrverker Dyring.

Den 11te Febr. døde Degnen, og begravet den 18de i Gudhiems Kirke / Gaard.

Den 6te Marty prædikede Zr. Hans Povlsen Ancher, Provstens Søn og Cappellan.

Den 4de May indsat en Deign Hans Jandrup.

Den 11te May kom Kong CHRISTIAN den femte om Morgenen Klokken 3, og reiste Klokken 7. Slet.

Anno 1688. den 16de Aug. blev Degnen Jandrup promoveret til Vester Maria - Sogn paa Bornholm.

Den 26de Aug. blev Degnen Samuel Hansen indsat; Han har været en brav Mand, og har prædiket nogle hundrede gange her paa Søstningen, men for Betaling.

Den 16de Octobr. blev den nu værende Kirke / Gaard indviet.

Den 6te Decembr. kom med det Kongl. Skib Gakmed en Klokke.

Den 11te døde Kirkering, i hvis Sted denne Seldstiaers Sader Mester Peiter Magnus kom, og blev viet i Rønne.

Auditeuren Johan Bendix Fesler.

De udpuskede Messing / Stager i Kirken, har Skipper Niels Madvig, førende det Kongl. Skib Gachmed, foræret til Kirken Anno 1692. den 21de Aug.

Den 3de Nov. 1701. døde Styk / Lieutenant Hans Hess; Michel Mad- sen kom i hans Sted.

Den 25de April 1702 succederede Tønder Lorentz Abroe.

Den 22de Aug. blev Under / Constabel Hans Söfrensen (Fendrich Kyns Sader i Rønne) og Martha NB. Scheel trolovede.

Anno 1704. den 18de Jan. havde Sørvalter Tønder 3 Bryllup med Landsdommer Ancher Möllers Stifdatter Helvig Kosoed.

1703. Den 22de Aug. blev Under / Constabel Hans Söfrensen (Fendrich Kyns Sader i Rønne) og Martha NB. Scheel trolovede.

Anno 1706. den 14de Nov. blev Præstens Søn Jens Andersen Aalborg indsat til Capellan.

H. Claus Jørgen Linn Andreas. Fødselsdag 1743. i Jylland Anno 1704. den 18de Jan. havde Sørvalter Tønder 3 Bryllup med Landsdommer Ancher Möllers Stifdatter Helvig Kosoed. 1705. den 22de Aug. blev Under / Constabel Hans Söfrensen (Fendrich Kyns Sader i Rønne) og Martha NB. Scheel trolovede. 1706. den 14de Nov. blev Præstens Søn Jens Andersen Aalborg indsat til Capellan. H. Claus Jørgen Linn Andreas. Fødselsdag 1743. i Jylland Anno 1704. den 18de Jan. havde Sørvalter Tønder 3 Bryllup med Landsdommer Ancher Möllers Stifdatter Helvig Kosoed. 1705. den 22de Aug. blev Under / Constabel Hans Söfrensen (Fendrich Kyns Sader i Rønne) og Martha NB. Scheel trolovede. 1706. den 14de Nov. blev Præstens Søn Jens Andersen Aalborg indsat til Capellan.

* Hval nok Jørn Jandrup.

* Jacob Pild Langhorn

* Hval nok Schell og i Linn af
Hval nok Schell; Jørn Jandrup
Hval nok General. Lieutenant og Coman-
dant Schell i Frederichshavn Cita-
del i Rønne. 1706.
Hval nok Margrethe 1704.
Octobr. 1704.

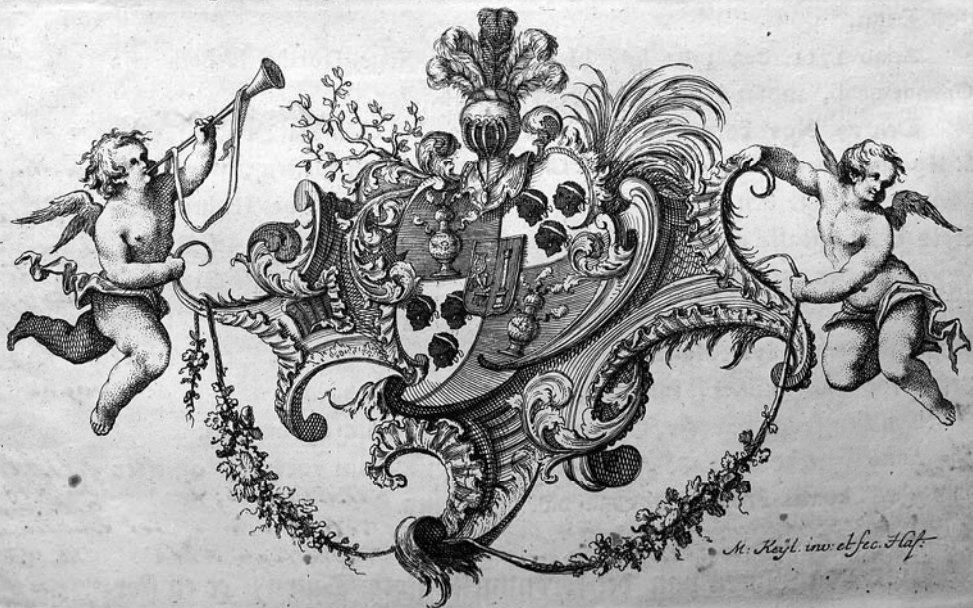
Hole Navn i Chiffre, og derunder efterstaaende Skrift, som af den
berømmelige fordum Professor Oluf Borch er forfattet.

Ne taceant Homines, Saxum hoc loquitur
Providentiam Opt. Max. Regis CHRISTIANI Qvinti, Augusti
Daniae Norvegiæqve Monarchæ :

Qvi, inter Temporum asperrima Bono publico se intendens,
Hic sibi Pelagus despondit,
Et Securitate Maris Danici, Præsidio Phæseolorum, novi Portus,
Tutamini Munimentum,
Qvod cernis, inter ardua Rupium & Tremitus æqvoris,
Heroico ausu inflammatus,
Erexit, firmavit, absolvit.

Ut agnoscant Posteri, Inviçtum Bellis Regem,
Ne hic quidem a naturæ Iniquitate Vinci potuisse
Posuit anno Christi MDCLXXXIV.

Og saa meget om Christians = Øe.

*N.B. Gvad Gerudi Registeret er nedskrevet og betegniet med N., betynder
 N. for Nogen, N. i Nogen, N. for Nogen Tillæg*

Register.

21.

Side

Side

Naben Brev (Kong FRIDERIC den Andens) om dem, som give sig ud for Herremænd paa Bornholm, og ei ere 45.

„ „ „ Samme Konges, angaaende Rønne Stads, Baaben 128.

„ „ „ Bornholms Indbyggere, hvorved de overgive Landet til Kong Eric Menved 204.

„ „ „ Erke, Biskop Nielses af Lund i Slaane, hvorved han forpligter sig til at tilbage levere Hammershuus, Slot til Kongen, naar forlanges 209. 211.

Naben Begravelse, Major Hoffmanns, paa Christians-De Kirke, Gaard 283.

Nacboer „ „ „ 14. 281.

Nacfer Sogn „ „ „ 21.

„ „ „ hvoraf har sit Navn „ „ 84.

Nac. Kirke, Bye „ „ „ 178.

„ „ „ dens Baaben, Grundtegning og Prospect „ „ „ ib.

„ „ „ Lands, Tinget og Geistlighedens Forsamling, naar Provsten kommer tilbage fra Roeskilde Lande-Møde, holdes der „ „ „ ib.

„ „ „ der lod Printsenstiold forsamle Landets Indbyggere „ 235.

Nac. Kirke smukkeste paa Bornholm, er byggt som et Modelle efter Dom. Kirken i Lund „ „ „ 179.

„ „ „ er byggt af Bornholmsk Marmor „ „ „ „ ib.

Nac. Kirke den kalbes, efter Lunde, Dom. Kirke, St. Laurentii Kirke 179.

„ „ „ eller Capitels, Kirken „ 180.

„ „ „ dens Alter og Alter-Table ib.

„ „ „ Pulpituret „ „ 182.

„ „ „ Prædike-Stolen og Fonten, som er rar „ „ 183.

„ „ „ en Table til Afsmindelse af Kong CHRISTIAN den Femtes Nærværelse der paa Landet 1687. ib.

„ „ „ Væggene ere malede med Bibelske Historier „ „ „ ib.

Nal „ „ „ 24.

Nale. Kraager „ „ „ 13.

Narsdale „ „ „ 25.

Nborrer ere rare „ „ „ 24.

Ndelstab „ „ „ 42.

Ndels. Brev af Erke-Biskop Byrge til Jens Kofod „ „ „ 44.

Ndelsmænd 3. i Øster Marker Sogn „ 58.

Ndelige Baabener i St. Knuds Kirke 71.

Ndelsmænd (Danske) som vare brudte ud af det Svenske Fængsel, kom til Bornholm „ „ 229.

Ndelens paa Bornholm deres Confirmation paa Indbyggernes Gave-Brev til Kong FRIDERIC den Tredie paa Bornholm „ „ 242.

Ndels Gods kjøbt i Slaane af Kong FRIDERIC den Tredie, og givet de Svenske til Vedderlag for Bornholm 252.

Aabygaard vid. Bingerus

Do

Nf.

	Side		Side
Afbildning af et Hoved paa Taget af Nye Kirke	74.	Alter: Tavlen i Gudhiems Capelle	57.
Afskeds Brev (Cardinalernes) for Kirken i Ronne	129.	" " " i nye Lærker Kirke	67.
Afskæftelses Brev (Kong FRIDERIC den Førstes) til Lybekkerne paa Bornholms Lands Indkomster	217.	" " " i Knudsøffer Kirke	70.
Age Nielsen en Adelsmand	58.	" " " i Vester Mariae Kirke	83.
Agter: Stakker samle Korn under Jorden	10.	" " " i Bølster Kirke	90.
Akketeje (Elisabeth)	61.	" " " i Poulster Kirke	93.
Albertsen (Ludvig) indtog Bornholm 1319. paa Kong Eric Menveds vegne	204.	" " " i St. Peders Kirke er ved Degnens Uagtsomhed næsten opbrændt 1694. men af Johanne Sal. Capit. Hans Koefods sat i Stand 1734.	96.
" " " " " forføres af Erke-Biskop Eger Toul til at forlade Kongens Tjeneste, og antage hans	206.	" " " i Ronne Kirke	130.
" " " " " bliver af Erke-Biskoppen sadt som Befalings Mand over Hammershuus Fæstning	206.	" " " en gl. Kommerse Catholse i samme Kirke	136.
" " " " " kaldes af Kong Christopher den Anden Hans Marsk ud i hans og hans Søns Erics Forligelses Brev med ham	107.	" " " i Hasle Kirke	151.
Alf Erlingsen, en Sæ: Koberer, som blev rettet ved Helsingør	202.	" " " og Klædet i Svanke Kirke	155.
Alf	13.	" " " i Nexø Kirke	174.
Alleker	ib.	Ammunitions Huse	125.
Alinge	25.	Amsel	21.
Almindstov	35. 73.	Amt: Stuen er i Ronne Amt: St. St. Jørg. Fil. p. 71.	141.
Alter (Hedenst)	46.	Amt: Manden boer og der Amtmanden og anden Befalings Mand	ib.
Alter i Øster Mariae Kirke	59.	Anders (St.) Capelle i Jbster Sogn	63.
" i Jbster Kirke	64.	Angel: Muns	10.
" i Næker Kirke	180.	Anmærkning (Resenit) om Vindverne i Husene i de Bornholmske Riidssteder	189.
" Tavlen i Øster Lærker Kirke	53.	Anna (St.) Patronesse for Gudhiems Capelle	58.
		Arnager	25.
		Arnfastus, Biskop i Marhuus, forgav Kong Christopher i Sacramentet, fordi han havde taget Hammershuus Slot med de 3. Dele af Bornholm	

	Side		Side
holm fra Erke-Bisshop Jacob		Bardovius paalegger Indbyggerne at	
Erlandsen	201.	levere Heste	233.
Arena farinae, eller Meel-Sand findes		Batterier, Volde og Retranchemens paa	
ved Ronne-Castell	73.	Bornholm paa de Steder, hvor	
Arrest-Huus i Ronne	125.	Landgang kan gøres	121.
Artillerie-Besætnet paa Bornholm	121.	Bauner paa Hoiene	125.
Posterne hvor mange	125.	Bær, alle slags paa Bornholm, saasom:	
der Svenske tabtes i det store		Mulde-Bær, Sylte-Bær, Bram-	
Skibbrud paa Bornholm	265.	Bær, Blaae-Bær ic.	31.
Arbejde, Rettighed er besynderlig paa		Bede- og Frede-Kloffen befalet at rin-	
Bornholm	42.	ges af Kong CHRISTIAN den	
Attaque imellem 5. Svenske Fregatter og		Fjerde	227.
og de 2. Danske Skibe, som over-		Befalings-Mænd paa Bornholm op-	
førte de Svenske Skibbrudne Fanger		regnes	272. 276.
fra Bornholm til Kiøbenhavn	267.	Befaling (Kong FRIDERIC den Tredies)	
Aufors Mening om Bornholms Bebyg-		til Bisshop Doctor Hans Wandel	
gelse	199.	om at antage den geistlige Inspection	
Betænkning over Printsen-		over Bornholm	259.
stiolds Opsørjel	237.	Beggere givet til Straf af Bornholms	
Byel-Bær Trær	35.	Indbyggere paa Raad-Huset i	
regle vide, Fodde og Døde	40.	Lybel	219.
Inspection paa Raad-Huset	40.	Begravelses Skiffe	42.
Byelshabs Regner - 40. Tel. 1.		Begravelse i en Hoi	95.
	Side	(aaften) paa Christians-De	
Baadstads	25.	Kirke-Gaard	283.
Bager (Bisshop) visitiret paa Bornholm	268.	Beklædninger, enkelte, dobbelte og tre dob-	
Bagge og Barfoed 2. Danske Søe-		belte	16.
Capitainer, som med 2. Danske		Beske, Stærer	21.
Skibe afløse 5. Svenske Fregatter	267.	Benaadninger (Kongel.)	48.
Batter (de fornemteste) paa Bornholm	33.	Bendix von Hatten Commandant	54.
Bakke, Søaler	21.	Beskrivelse (Historisk) over Bornholm	199.
Bardovius, Svensk Befalings-Mand		Bier	13.
paa Bornholm tvinger og truer		Bille (Capitain) begravet paa Chri-	
Indbyggerne til at nedlegge alle		stians-De Kirke-Gaard	283.
deres Baaben paa Slottet	232.		
Balts-Mær 36.		Do 2	Bil

72 fage

Side

Børnholms Hede og Lørdag den 26. Febr. 1869. Side

Billede (forgylt) i en Haulning i Mu- ren i St. Knuds Kirke, som skal forestille St. Knud	71.
Billeder (Helgenes) paa Alter, Tavlen i Ronne Kirke	131.
Birgerus (Erke-Biskop i Lund i Skaane) skal have resideret paa Hammers- huus Slot en Tidlang	211.
har udgivet en Forordning	211.
Biskoppernes Navne i Kiøbenhavn og i Lund i Skaane, fra Lutheri Tid af i St. Clemens Kirke	101.
Blaae Taarn, deri blev sadt de Danske Krigs-Hoveds-Mænd, som bleve beskyldte for, at de ikke havde efter- kommet deres Pligt, da Børnholm blev indtaget af de Svenske	233.
Blod regnet ned af Himmelen	234.
Blomster af Guld vævede i Messe-Ha- gen i St. Knuds Kirke	70.
Blyeskoppe, Gaard i Ryker Sogn	82.
Bobbe, Naen, deri findes Bolus rubra	58.
Bolsker Sogn hvoraf har sit Navn	89.
Kirkes Seigl.	16.
Bolus rubra, fusca, cinerea, nigra &c. findes i Naeker Sogn	88.
Bonde-Rosiner	35.
Bondevede	95.
Bonde fundet gamle Guld-Mynter i Jorden	272.
Borch (Professor Ole) hans Opkrift paa det store Taarn paa Christians- De	288.
Borde forarbejdes af Ege-Træ, som findes i Møeser	37.

Børnholms adskillige Navne, Frugtbar-
hed &c.

hvoraf har sit Navn?	199.
dens Lage og naturlige Be- staaelse	3.
Størelse og Skikkelse	3.
Producter	6.
Indeling	49.
Militaire Forsatning og Anstalt	120.
er besættet af Naturen	121.
De 3. Dele deraf lagt un- der den Lundiske Bispe-Stoel af Kong Svend Græthede	200.
plaget af Sæ-Røvere	202.
den fjerde Deel deraf gif- tort med under Kong Eric Menved	203.
lagt under Siellands Stift af Kong FRIDERIC den Tredie	221.
indtaget af de Svenske med Liff	231.
overladt til Sverrig ved den Køstildste Freds Slutning	235.
dens fornemteste Indbygg- gere føres til Malmø for at sværge Kongen af Sverrig	236.
Rytterier føres bort af de Svenske til Riga i Lifland	237.
Indbyggere vare forbudne at søge deres Næring paa Havet	16.
blive færdige af det Svenske Nag	238.
Guldmægtige, Sende Bud, overgive Landet til Kong FRIDE- RIC den Tredie til Arv og Eie	247.

Børn-

Bispe-Borger som med-
staaende i Møder
den 26. Febr. 1869.
Byrghe og Byrge.

Bispe-Borger som med-
staaende i Møder
den 26. Febr. 1869.
Byrghe og Byrge.

Bornholm var den første af de Danske Provincer, som Kongen blev Sou- verain over	247.	Side	Brok, Fugle	13.	Side
" " " Indbyggernes Gave, Brev til Kong FRIDERIC den Tredie	247.		Brude, Kroner	42.	
" " " Adelsens Confirmation paa samme Gave, Brev	249.		Braus, Hænder	13.	
" " " ansees som et arveligt Patri- monial, Gods	252.		Bryllupper	41.	
" " " dets Restitution paastaet af de Svenske	ib.		Brønd, Vand	33.	
Borre, Sæ	23.		Brød, som blev til Steen	258.	
Bræser	24.		<i>Hand og Hånd forbrugs i Kirken</i>	42. Tel.	
Brændevin forbudet at brændes af Rug eller Byg	270.		Bønderne byde deres Venner til Giest paa Raage, Unger	19.	
Bret, hvorpaa Kirkegangs Koners Offer fordum blev lagt i Vestre, Mariae- Kirke	83.		" " deres Klæde, Dragt	40.	
Brev (Mobilisations) for Jens Koefod af Erke, Biskop Børge	44.		Bulle, Gaard	82.	<i>Bruggen hagen, And. Inferior for Kirken i Helsingør. Tel. p. 68</i>
" (Talsfigelses) af Kong FRIDERIC den Tredie til Bornholms Indbyggere	250.		Byg, Byg, Sæd	27.	<i>Salvum conductum for sundhed i Helsingør. Tel. p. 70.</i>
" (Kong Christoffer den Andens og og hans Søns) hvorved Ludvig Albertsen tages til Naade	206.		Bønder, Gaarde ere alle paa Bornholm Selv, Eier, Gaarde	49.	
" (Kong CHRISTIAN den Femtes) til Amtmand Giedde, om den Svenske General-Proviant, Mester Conrad von Vallen, som var strandet	267.		Bøn, gjort af Prædike, Stolen for den Svenske Konge og hans Familie først i Svaneke Kirke	235.	
Brøndstrup (Hr. Thue og Hr. Jens) Erke, Biskopper i Lund	184.		Børge (Erke, Biskop i Lund) hans Pri- vilegier given Aakirke Bye	184.	
Brøgers, Rik	92.		" " hans Sigill	188.	
Brødre (Gire) paa en Tid Præster til de 4 Kirker med de runde Tårne	57.		Børne, Død	228.	
			" " Kopper grassered	271.	
			C.		
			Comit	135.	Side
			Cannike, Gaarden	179.	
			Caniner	9.	
			Canoner (Felt) ved hvert Infanterie- Compagnie	125.	
			Cantsler (Capit. Lieutn. Ernst) hans Monument i Nye, Kirke	82.	
			Capelle (St. Anna) i Gudhiem	57.	
			" " " " har kun en Klokke	58.	
			<i>Canellie, hans Fincher, allest 44. Hænge gaard og i Helsingør, og af Dr. Jens Koefod og Byg, 7 Tel. - Ca 17.</i>		

Capelle (St. Anders) i Ipsker Sogn	er ikke mere til	63.
„ „ (St. Jørgens) i Naekirke- Sogn		87.
Capitels Kirken er Næ- Kirke		180.
Capitels Naekirke		11.
Cardinalernes Afskeds Brev for Kirken i Ronne		129.
Carl Erikssøn Erke- Biskop i Lund fik Bornholm, men maatte betale til Adelsmandens Uffonis Arvin- ger 1000. Skaanske Mark		208.
„ Gustav (Konge i Sverrig) lader befale at giøre Bøn for sig og sin Kongelige Familie af Prædike- Stolen		235.
„ „ „ sender Oberst Johannes Printsenskiold som Gouverneur over Landet		ib.
Carutser		23.
Casell (Ronne) derved findes arena farinæ		73.
„ „ „ „ er et almindeligt Am- munitionss- Hues		125. 268.
Catholst Geisliges Billede udhuggen i en Steen paa Øster- Larsker Kirke- Gaard		57.
Cauller bestadiges undertiden af Myrer og Drentviste		12.
Cement- Stene findes i Naeker Sogn		88.
CHRISTIAN den Anden (Kong) fordrebe Bornholm tilbage af Erke- Biskop Georgius Skorborg, som derud- over resignerede sit Embede		216.
„ „ „ „ „ led kaste Capitul- lares i Fængsel, og indtog Ham- mershuus Slot med Magt		ib.

Erweistensdom in 1800 200.

CHRISTIAN den Anden (Kong) satte
 Theodoricum Slaghest til Erke-
 Biskop i Lund og lod sængsle Vi-
 skoppen af Odense Jens Velden af
 paa Hammershuus Slot 216.
 * * * * * fik Krig med
 Sverrige 16.
 CHRISTIAN den Tierde (Kong) tillader
 Herreds: Fogder, Lehn: Mænd og
 Bye: Fogder paa Bornholm at be-
 holde en Gaard Startebve for de-
 res Beskilling 266.
 * * * * * eftergiver Tollden
 af hvis Creature udføres af Landet 227.
 * * * * * forordner at ringe
 Bede: og Frede: Klokker 16.
 * * * * * gjorde selv en
 Rejse til Bornholm 16.
 CHRISTIAN den Femte (Kong) forord-
 nede en vis Torve: Dag hver Løve-
 dag i Ronne og et aarligt Marked 259.
 * * * * * forærede Jydbyg-
 gerne 1000. Tønder Korn 260.
 * * * * * kommer selv til
 Bornholm *fortim: 2 April: 1681* 268.
 CHRISTIAN den Siette sender Commis-
 sarius 270.
 Christians. De besætted af Kong CHRI-
 STIAN den Femte 277.
 * * * * * over dens Besættning er
 slaget en Medaille 278.
 * * * * * dens Beboere staae alle i
 Kongens Tjeneste, og forsynes med
 Proviant og Brende fra Kiøbenhavn 279.
 * * * * * dertil forsendes Misda-
 dere at arbejde i Jern 16.
 Chri

	Side.		Side
Christians. De henfører under Ege. Ege- tens Jurisdiction	280.	me, saa og Biskoppernes baade i Kiøbenhavn og i Lund i Slaane	101.
" " " har feruden Regn. Vand en rar Kilde	ib.	Commendanten boer i Ronne	141.
" " " der ere og mange Hau- ger	ib.	Commendantens Mogens Gises og Lands. Dommer Peder Hansens Meglings. Brev imellem Næst- Borgere og næste Lands. Bye	171.
" " " dens forrige Brug	283.	Commendanterne og Befalings. Mæn- dene opregnes fra Side 272. til	276.
" " " dens Kirke	ib.	Commissarier imellem Sveder Kietting og Bornholms Indbyggere	220.
" " " Journal fra 284. til	287.	" " " Danske igientage Born- holm, og tage Indbyggerne i Sed	233.
Christophers (St.) Billede paa Alter- tavlen i Ronne Kirke	131.	" " " til at bilægge Tvistigheder imellem Hvirigheden og Indbygg- gerne	234.
Christopher den Første (Kong) tog Hammershuus Slot fra Erke. Bi- skop Jacob Erlandsen tillige med de øvrige 3. Dele af Bornholm	201.	" " " Kongelige	260.
" " " blev derfor af Arnfasto Biskoppen af Aarhus med Gift dræbt i Sacramentet	ib.	" " " sendte af Kong CHRISTIAN den Siette	270.
Christopher den Anden Kong Eric Menveds Broder saar en Legat fra Paven	206.	Compagnier (4. Infanterie) kaldes Na- tionale	122.
" " " " hans og hans Sons Erics Brev, hvormed Lud- vig Albertsen tages til Raade	ib.	" " " 4. Herreds	123.
" " " " opsiges Huldskab og Trostak af Rigs. Stænderne i Danmark	208.	" " " (7. Borger) i Kiøbstæderne	ib.
Cicero (Marcus Tullius) Procons. paa et Messingskab i Fonten i St. Ni- colai Kirke	67.	" " " 2. Dragoner	ib.
<i>Lit. og Milit. Ershand. Selskab. Til.</i> 179	1.	" " " som alle, i sær Dragoner. Compagnierne ere nogle gange stær- kere end de geordnede Compagnier	ib.
Citron. Fugle	14.	Confirmation (Adelens) paa Borgernes Gave. Brev til Kong FRIDERIC den Tredie paa Bornholm	249.
Clemens (St.) Sogn	98.	Complexion (Indbyggernes)	30.
" " " Kirke, deri Kongernes Navne af den Oldenborgske Stam-		Constabler og Under. Constabler	121.
		Convention imellem Danmark og Sver- rige angaaende det Vedderlag som	

Consistorii Antt p. 46. blev

	Side		Side
Eed (Guldskabs og Troestkabs) aflagt til Kong CHRISTIAN den Femte	259.	mistede derudover den sidste fjerde Part af Bornholm	203.
Ege, Træ findes i en Mose, hvoraf gøres Borde, Drage, Rister, Skabe og deslige	37.	Erlesen (Erke-Biskop Carl) til Bornholm igien	208.
Eenebær-Ris	15. 34. 38.	Erindrings Mynt om Christiansses Befæstning	278.
Egerne	9.	Erke-Biskop Byrges Adels-Brev til Jens Koefod	44.
Eginus, en Slaanst Biskop, menes at have omvendt Bornholms første Beboere til den Christelige Religion	200.	„ „ „ Johann Dross	53.
Elk-Dyrs Horn fundet i en Mose	37.	„ „ „ Doctor Hans Svanes Navn paa den mindre Klokke i Jbsker Kirke	66.
Ender, Duf, Ender	14. 282.	„ „ „ Jens Grand resideret paa Hammershuus Slot	110.
Krak, Ender	17.	Erke-Biskopper i Lund	184.
Bild, Ender	22.	Erter	28.
Engbund	38.	Ertholms Verne indrettes til en Fæstning og kaldes Christiansse	268.
Envoullering	124. 236.	Esbern Jul af Bapn	58.
Epitaphium over Capit. Jens Koefod i Øster Mariæ Kirke	61.	Eskegaard	95.
Eric Menved (Kong) menes at have ladet de runde Taarne bygge til Kirkerne paa Bornholm, eller Erke-Biskop Johann Dross.	53.	Exercere, Pladser ved Kirkerne	124.
„ „ „ (Kong) til ham overgives Landet	204.		
Emunds (Kong) Sen lagt de 3. Dele af Bornholms Land under det Lundiske Erke-Biskops Sæde	200.		
„ „ „ Skipping (Kong) erobrede Bornholm og Hammershuus Slot igien, efterat det var indtagen af Jarmaro, Forsien paa Nygen	202.		
„ „ „ Menved (Kong) lod sette Erke-Biskoppen Jens Grand i Fængsel,			

S.

	Side.
Saarenes Størelse og Beskaffenhed	6.
„ „ deres Uld er bedre end den Siellandske, og forarbejdes der i Landet	ib.
„ „ Svagheb	7.
Saare-Spyllinger	12.
Sad af mørke-blaat Marmor ved Alteret i Jbsker Kirke	64.

	Side		Side
Fad (Messing) i Fonten i St. Nicolai Kirke med Paaskrift: Marcus Tullius Cic. Procons.	67.	Fiske (Leier) de fornemmeste	25
Falke	14.	Fiskerie (den fornemmeste)	ib.
Fane i Øster-Larsker Kirke over Oberste Wendix von Hatten	54.	Flagger-Muns	14.
i Øster Maria over Capit. Jens Roefod	61.	Fløst føres fra Bornholm til København	8.
ligeledes over Capit. Hans Madsen Roefod	ib.	Fliser (en Art) findes ved Snogebøl	92.
over Major Claus Roefod	62.	Flode (Evensf) gier Landgang ved Næse	229.
3. under Loftet i Jysker Kirke	64.	" " blev forstærket	231.
over Capit. Hans Hansen Roefod i St. Nicolai Kirke	68.	" " tilsidst adspredt	ib.
3. i Nye Kirke.	81.	" " en anden lod sig see, men gif til Drefund	232.
over Capit. Hans Jensen Roefod i Øster Maria Kirke	84.	" " forfulgt af den Danske	263.
2de i Choret i St. Olai Kirke	106.	Glyndere	24.
en over Bagtmester, Lieutenant Hans Meyer i Sandvig og Allinge Kirke	118.	Glyve, Sand og dens Dempelse	38.
to dito sorte	119.	" " dens Marsag	39.
tvende i Hasle Kirke	153.	Gloiet paa Øster Maria Kirke en flakt Ørn	63.
Fartøier (tolv) strandet ved Bornholm paa engang	271.	Gloiter	20.
Fæberen kaldes Stifmoderen, Rabban, det Lea Bæst, eller Lea Bæsting	16.	Gnat	30.
Felt: Canoner ved hvert Infanterie-Compagnie	125.	Goedspor af Hedenstabet paa Bornholm	46.
Firbeen kaldes Hunde-Dgler	12.	Fonten i Ronne Kirke	137.
Fjeld, Stævning	17.	" i Næstkirke er rar	183.
Fiske (fersk)	23.	Foreller	24.
(fersk Vands) rar paa Christiansø	281.	Forandring af Herskab	47.
Fiske, Damme	23.	Fortegnelse paa Biskopperne i Siellands Stift siden Souverainiteten	190.
<i>In 1771. 23. 103.</i>		" " paa Commendanterne	272. 276.
		" " paa Provsterne paa Bornholm siden Reformationen	ib.
		" " paa Præsterne over det ganske Land	191. 199.
		Forligelses Brev (Kong Christoffer den andens og hans Søn Eric) med Ludvig Albertsen	107.
		For	

	Side
Forordning udgivet af Erke-Biskop Vir- gero fra 211. til 215.	
Foster er hørt græde i Moders Liv	236.
Fred sluttet imellem Danmark og Sverrig	232.
Frennegaard i Jysker Sogn	63.
FRIDERIC den Andens (Kong) aabne Brev om dem paa Bornholm, som give sig ud for Herremænd	45.
" " " " " og Dronning Sophia Ravne indbrændte i en Kude i Øster Maria Kirke Bindue	62.
" " " " " aabne Brev angaende Rønne Stads Waaben	128.
" " " " " affaaer Born- holms Lands Indkomster til Lybels- terne i 50. Aar	217.
" " " " " hans Affaaels- ses Brev	ib.
" " " " " den Anden taget det til- bage igien	220.
" " " " " den Andens Befaling om at tiende retfærdeligen	226.
" " " " " den Tredie lagt Born- holm under Siellands Stift	221.
" " " " " den Tredie kom til Born- holm	235.
" " " " " hans Brev til Bornholms Indbyggere	246.
" " " " " Talsigelses Brev til samme	250.
" " " " " Forskrings Brev, hvorved han forsikrer dem om aldrig mere at ville affaae Bornholm til Sverrig	251.
" " " " " han kalder det	

selv sit Forskrings-Brev, og er det siden confirmeret af alle følgende Konger	252.
Frost (en usædvanlig stærk)	228.
Fruentimmers Duellighed og Flittighed	6.
" " " " " de forstaae at farve	7.
Frugtbarhed paa Korn-Sæd	27.
Frøer (Peder Øres)	11.
" " " " " et særdeles slags, som kaldes Løvsfriger.	ib.
Fugle-Arter	13.
Brok-Fugle	ib.
Citron-Fugle	14.
Driv-Fugle	19.
Edder-Fugle	14. 281.
Krams-Fugle	16.
Havre-Fugle	15.
Fugle-Kongen	14.
Fuldmagt (de Bornholmske Deputeredes)	260.
Fyrre-Træ, som findes i en Rose	37.
G.	
Gaard foræret Jens Koefod af Kongen	244.
Gaardene ligge vidt adspredte paa Born- holm, have Ravn af Bye	49.
" " " " " de fornemmesse i Naakirke Sogn	87.
" " " " " i Pederker Sogn	95.
" " " " " i St. Clemens Sogn	98.
" " " " " i St. Olai Sogn	110.
Gaase-Ruff	15.
Gadebysgaard	58.
Gadisser, eller Hav-Gadisser	15.
Ap 2	Gag.

*Alle Indkomster og Afgifter
paa Bornholm
saa som Rædder gaarshu
saa som Lys og p. 44. Til.*

*Gaardene ligge vidt adspredte
paa Bornholm
saa som Rædder gaarshu
saa som Lys og p. 44. Til.*

	Side		Side
Gagge (Jørgen) og Hustru deres Baa-		Gouverneur (den Svenske) paalagde Skat	233.
bener i St. Knuds Kirke	70.	Graae: Been, Graae: Nasse	16.
Galskjættets (Lieuten. Iver Christoffer		Graae: Spurrer	22.
sen) Monument i Næstved Kirke	182.	Grand (Erke: Biskop) Jens har rest	
Gave: Brev (Bornholms Indbyggere)		deret paa Hammershuus Slot 110. 203.	
til Kong FRIDERIC den Tredie paa		Graaf: Ziegen	16.
Landet	247.	" Mule	21.
" " ligeledes fra Geistligheden,		Græthedens (Kong Svend) Donation	
Borgemeisterne, Herrederne og		paa Bornholm stadfæstet af Kong	
Biskopen	250.	Waldemar den første	200.
Gedder	23.	Græs: Smutter	15.
" " paa Christiansø rare	281.	Grævinger	9.
General: Mynstring	124.	Gudhiem	25.
General: Proviant: Mester (en Svenske)		" " hvoraf har sit Navn	57.
strandet paa Bornholm	267.	Guldmine er funden	58.
Gemeens Mands Indbilding om Skaden		Guld: Klumper, Stykker eller Mynt	
og Ræven	20.	fundet i en Ager i Jyske Sogn	66.
Gersdorff (Jochim)	102. 234.	" Stang funden samme Sted af en	
Gevihr (Hiorte) i Rønne Kirke, hvor		fattig Mand i Svaneke	16.
paa hænges Krands	139.	" fundet paa 2. Steder i Vester	
Gevorben Milice er ingen paa Bornholm	121.	Maria Sogn	83.
Giftige Orme	11.	Gummels (Capit. Niels Nielsen)	
Græde: Smuttere	14.	hans Monument	153.
Gies, tamme og vilde	15. 22.	Guthins hvem var	1.
Grav: Gies	15.	Guthiland, nu Gulland, hvoraf har sit	
Gise (Salt) til Skiersøen	172. 62.	Navn	2.
" " hans Overdragelse Brev paa		Gull: Tøffen kaldes Biornen af den ge-	
en Ager til Nexø By	172.	mene Mand i Norge	16.
Glenter	15.	Gule: Rødder eller Mor: Rødder de beste	
Gouverneur (den Svenske) gav Ind-		vore i Hasle	151.
byggerne i Rønne Braget af det		Gyldebsgaard	58.
Svenske Orlogs Skib, Vesterovig		Gøger	15. 16.
kaldet, som var strandet paa Born-			
holm, til Pris	232.		

Grubbe, J. Aegide, Til. p. 16. 17.

	Side		Side
3.		Havre, den beste males til Gryn, den	
Hagel, usædvanlig store	235.	stetteste sælges	28.
Hakkeleth, et Sted i Vestre Maria		Havre, Fugl siges at legge Sogens Un-	
Sogn, hvor der er fundet Guld	82.	ger ud	15.
Hammeren	33.	Havre, Sæd	27.
Hammer, Sæe	23.	Hav, Virvel ved Nexø	164.
Hammerhuus 23. it. 108. 201. 206. 211. 216.		Hedenfke Altere paa Bornholm	46.
" " " indtaget af Lybekkerne 18. 19.	217.	Heeder	38.
" " " indtaget af den Svenske		Hekken, Tærner	17.
Admiral Wrangel tillige med det		Helgens (alle) Sogn	73.
gauske Land	231.	" " Billeder paa Alter, Tavlen i	
" " " Birketing fordom kaldet		Gudhiems Capell	57.
Broeting	46.	" " " " paa Alter, Tavlen i	
Hamp	28. 236.	Ronne Kirke	131.
Handslangere ved Artilleriet	121.	Hellig Peder	25.
Hasle	25.	Helligdoms, Kilde	110.
" " Herred	49.	Hemmingers Herred	40.
" " ligger i Ruths Sogn	150.	Henge, Dynd	23.
" " der holdes Morre, Herreds Ret-		Herlighed af Commendantsskabet paa	
tergang	ib.	Christiansøe	282.
" " dens Borgere vare de første,		Herreder paa Bornholm	49.
som begyndte at aflaste det Svenske		Herreds Compagnier	123.
Mag	ib.	Herstads Forandring	47.
" " Stads Baaben	151.	Hervidsfod Herred i Slaane tillige med	
" " i Byen er kun en eneste Brønd	ib.	Ronne Herred paa Bornholm maatte	
" " dens Grund, Tegning og Opstalt	154.	Kong Erik Menved overgive til den	
Harboe (Biskop) visiterer	271.	Lundiske Erke, Biskops Stool	203.
Harer		Heste paa Bornholm deres Stavelse og	
Harthornet, Sprogning, Til.	97.	Slabning	4.
Hav, Gadiffer, deres Fier og Duun er god	15.	" " bruges til Dragoner Heste	ib.
Havne paa Bornholm	3.	" " tilførn solgt en anseelig Deel til	
" " paa Christiansøe	280.	Pommeren og Lybek	5.
Haver ere mange paa Christiansøe	ib.	" " findes og af Norske Art	ib.

Harthorn, paa af nynn Contribution pp 3

Er Kommand - Til: 62. - 89.

Harthorn, paa af Contrib. paa Til: 90.

	Side		Side
Heste paalagt Indbyggerne at anskaffe af den Svenske Gouverneur <i>Wardovio</i> 232.		Huulning i Muren i St. Knuds Kirke, hvorudi et forgylt Billede	71.
doer	270.	Hvede	28.
ere ei paa Christiansøe kan ei heller bruges	281.	Hvelvinger 2. i Nye Lærker Kirke	67.
Heirer	15.	Hvide Møns	11.
Hiorte og Hinder har tilførs været der i Mængde	8.	Hvillinger	24.
ere førte til Sielland	ib.	Høe avles kun lidt	38.
Historisk Beskrivelse over Bornholm	199.	føres til Christiansøe fra Bornholm	281.
Hiulkatte	11.	Hege	16.
Hoffmann (Major) den første Commen- dant paa Christiansøe hans Be- gravelse der paa Kirke-Gaarden	283.	Hør	28.
Holbergs (Baron) Beskrivelse om Maa- den, hvorledes Indbyggerne paa Bornholm forholdte sig med at af- kaste det Svenske Nag	238.	Høie i Pærsker Sogn <i>høje i Pærsker Sogn</i> <i>Macabour med figuren</i> <i>paaden: J. paa Lørd</i>	95. 6. 95.
Hønning bruges i Steden for Sukker	13.	Jagt paa Bornholm	8.
Horn af Elsbjør fundet i en Dose	37.	forbudet Indbyggerne	ib.
Horn Dvæg solgt i Mængde fra Bornholm til Sielland	5.	Jarimarus, Første paa Rygen, fik Ham- mershuus Slot tilbage, og hand- lede ynkkelig med de Gangne	201.
falder smaat, af hvad Årsag	6.	Jasmund paa Rygen hvor langt er fra Bornholm	3.
Hornfisk	24.	Idiotismi i det Bornholmske Sprog	51.
Horse - Føl foræret af en Bonde til en Kirke der paa Landet	4.	Ild i Jorden	234.
Søger	16.	i Lufsten	ib.
Hortulaner	17.	Indbyggerne paa Bornholm klæde sig med Landets Producter	7.
Hospital i Naekirke Sogn	87.	selge og deraf stor Mængde til andre Provincier	ib.
i Ronne	141.	deres Complexion	30.
Hoved - Pande (St. Clemens) der i Kirken indmuret	104.	Naturel	39.
Hull - Duer	14.	gode Egenskaber	40.
Humle	28.	Laster	41.
		Frugtbarhed og Talrigbed	ib.
		Indeling (Landets)	49. 26. Til.
		<i>Supplication p. Gen. M. Werts Ly.</i> <i>Rifta</i>	7.

Feberiske angreb

Holst. Baronnesse, Til. p. 67.
Hoved - Pande (St. Clemens) der i
Kirken indmuret

høje i Pærsker Sogn
Macabour med figuren
paaden: J. paa Lørd

Supplication p. Gen. M. Werts Ly.
Rifta

	Side		Side
Insecter	11.	Kar (Bondevedes)	96.
Johannes Greve af Holstein solgt Bornh. 209.		Karper	24.
Johannes Konge i Dannemark, i hans		Karuffer kaldes Kropper	23.
Lid plyndrede Lybekerne Bornholm 215.		" " rare paa Christiansøe	281.
Jorden ploies før end den giødes til		Katten, et Dansk Krigs-Skib, borttaget	
Rug: Sæd	27.	af de Svenske i Ronne Havn.	229.
" " beskrives og taxeres	236.	Kayer	13.
Jordstikels paa Bornholm	227. 233.	<i>Kayer (Kaye) af Talsnæs. Til. - pag. 29.</i>	
Jpffer hvoraf har sin Oprindelse	51.	Kjende: Tegn af Hedenstak paa Bornholm	46.
" " Sogn dertil er Svannike Anner 63.		<i>Kjendte i Tegn af Hedenstak. Til. - pag. 13.</i>	
" " de fornæmteste Gaarde der i Sognet ib.		Kilde (en rar) paa Christiansøe	280.
Jrredsker de beste	16.	" " (Helligdoms) paa Bornholm	110.
Jsnarus Erke-Biskop i Lund, blev sadt		" " (berømte) Biskops-Kilden,	
i Jens Strands Sted, som reisfe		Kaalde: Kilden ic.	32.
til Rom	203.	Kirke: Sogne i Øster-Herred	50.
Juul (Lager) Erke-Biskop i Lund	104.	" " i Vester-Herred	66.
" " satte Ludvig Albertsen til		" " i Synder-Herred	84.
Befalings-Mand over Hammers-		" " i Norre-Herred	98.
huus Fæstning	206.	Kirker med rundt Taarn 4. paa Bornholm	57.
" " døde Mar 1324.	208.	<i>Kirker med rundt Taarn. Til. - pag. 57.</i>	
Jæger-Regel om Vald-Sneppens Ankomst	20.	Kirken i Ronne	128. & segv.
" " oversendes til Bornh. af Kongen	268.	<i>Kirken i Ronne. Til. - pag. 128.</i>	
Jægerreuter (Forvalter) begravet paa		" " paa Christiansøe	283.
Christiansøes Kirke: Gaard	283.	Kirke: Journal paa Christiansøe	284.

K.

	Side		Side
Kaarde og Jane ophængt i Vester Maria		Kietting (Svader) den sidste Lybke	
Kirke	83.	Gouverneur paa Bornholm	220.
Kaas	25.	" " hans Navn indbrændt i en Vin-	
Kabliau	281.	" " dues Rude ved Alteret i Næ: Kirke	180.
Kalken i Øster-Maria Kirken af Solv,		" " hans Billede i legemlig Sto-	
derpaa Maria med Barnet	59.	" " relse, tillige med hans 2. Hustruers,	
" " i Nye Kirke er mærkværdig	73.	" " udhuggen i en stor Liig-Steen for	
Kalke (tre) til Næ: Kirke med deres		Alteret	181.
Inscriptioner	III.	Kinsøe i Jpffer Sogn	63.
Kams	135.	Kiobmands Karle fra Lybek opholde sig	
		paa Bornholm om Sommeren for	
		at kiøbe Heste og Stude	5.
		Kiøbsteder hvor mange ere paa Bornh.	46. 48.
		Kiøbmandene i Næ: blive bedragne af	
		nogle Svenske Krigs-Fanger	180.
		Kis	

Kis: som Børns Kirke i Tegn af Hedenstak. Til. - pag. 88.

Kis: som Børns Kirke i Tegn af Hedenstak. Til. - pag. 41.

	Side		Side
Risørne paa Bornholm blive bidte paa		Koefod (Esper)	130.
Dveret af Strubtudser	11.	" (Peder) Borgemeister i Rønne	133.
" " " haves og paa Christiansø	281.	" (Mads Pedersen)	134.
Risler (Hans) Jændrik begravet i		" (Poul Hansen)	136.
Tysker Kirke	65.	" (William Poulsen)	ib.
Riølleregaarden i Tysker Sogn	ib.	" (Jacob, Pagel)	160.
Rlager indsendt i en Memorial til Kong		" (Morten, Herman)	162.
CHRISTIAN den Sierte under et		Koefodsgaard	84.
opdigtet Ravn	270.	Koefoders Daaben paa Ralken i Nye Kirke	73.
Rlipper (de fornemteste) paa Bornholm	33.	Kolde, Sygen kaldes Stifmoderen	16.
" røde og hyide sribede som Gning	164.	Kommen	28.
Rloffte (den store) i Tysker Kirke	65. 66.	Konernes Tractamente i deres Sammen-	
<i>Rloffte gives a parte af Ralken til 18.</i>		fomsier	13.
Rloffterne i St. Nicolai Kirke	68.	Kopper (Borne) grasseret paa Bornh.	271.
" " " i Nye Kirke	82.	Korn samles i Mængde under Jorden af	
" " " i St. Clemens Kirke	105.	Markmusene	10.
" " " i St. Olai Kirke	107.	Lerker	17.
" " " i Rønne Kirke	141.	Sed og Møling	27.
Rlade, Dragt (Bøndernes)	40.	1000. Tønder forærer Indbyggerne	
Rniber	21.	paa Bornholm af Kongen	260.
Rnittinga Saga dens Beskrivelse over		" Wahre oversendt af Kongen	270.
Bornholm	2.	Kort over Bornholm	3.
" " " vides at være urigtig	3.	Krag (Kield) en af de Kongelige Danske	
Rnudsker Sogn	70.	Commissarier	233.
Rnuds (St.) Billede i Rnudsker Kirke	71.	Krager	16.
Roe-Morten en Commendant paa Bornh.	260.	Kragegaard	63.
Koefod (Jens) hans Mobilisations-Brev	44.	Krampe (Capit. Lieutn. Adam) hans	
" (Peder) hans Monument i Øster		Monument i Hasle Kirke	153.
Marica Kirke	60.	harde en Frosken Maccabæus til	
" (Capit. Jens) hans Skilderie		Egte, men formedelst begangne Lei-	
og Daaben samt 2. Husfruers	61.	emaal blev stilt fra hende	154.
" (Capit. Hans Madsen) med		Kransfugle eller Drosseler	16.
Fane over	61.	Krebs	24.
" (Major Claus) ligeledes med		Krel, Ender	17.
Fane over i Øster Marica Kirke	ib.	Krig imellem Danmark og Sverrig	228. 235.
" (Capit. Hans Hansen) hans		Kro:	
Monument i St. Nicolai Kirke	84.		
<i>Koefod, Jens, har vist på 10. i Ralken</i>			
<i>Ralken for Ralken, som til</i>			
<i>Ralken, som til Ralken, som til</i>	15.		
<i>Ralken, som til Ralken, som til</i>			
<i>Ralken, som til Ralken, som til</i>	16.		

	Side		Side
Kroner af Sølv, hyormed Brudene til- førn bleve pyntede paa Bornholm	42.	Lerke (General) sendt til Bornholm, som Commissaire	270.
Kronens Gaard	51.	Lerker	17.
Kropper	23.	Leuche (Oberst, Lieuten.) Commandant	258.
Krukke med endeel Been og Afse forvares i et Skab i Muren i Naeker Kirke	181.	Lidelse (Christi) afmalet paa Pulpituret i Nye Kirke	74.
Kuffer	15.	ligeledes paa Pulpitur. i Ronne Kirke	138.
Kultinger	24.	Lig-Steen paa St. Nicolai Kirke-Gaard	68.
Kyndegaard	82.	” i Vester Maria Kirke	84.
<i>Kyndegaard paa Bornh. L. og K. 30. Til.</i>		” (en rar) paa Vølster Kirke-Gaard	91.
L.		” i St. Olai Kirke	106.
Lage (Bornholms)	3.	” i Sandvig og Allinge Kirke	119.
Lam (et vanskabt) født paa Bornholm	259.	” i Nørre Kirke med Opstift paa i Form af en Urne	177. Til. 25. og 26.
Landgangen paa Bornholm med Batten rier forsynet	3.	” paa Christianssøes Kirke-Gaard	282.
<i>Landsdoms Rader Hansen 26. Til.</i>	26.	<i>26. Til. 25. og 26. 8.</i>	
Landsting hvor holdes	46.	Limens Gaard	179.
Landets Ørighed	47.	Lindenov (Hans) til Ørslev	53.
” Privilegia	ib.	Listed	25.
” Inddeling	49.	Love i Henseende til Arv	42.
<i>Landsdoms Rader og Høje 26. Til.</i>	26.	Lods paa Christianssø	280.
Land, Provsten boer i Ronne	141.	Lustens Beskaffenhed paa Bornholm	28.
” Gang (de Svenskes) paa Bornholm	231.	Lysse Herstab paa Bornholm	47.
Larsker Sogn	51.	Lysbækkernes ugudelige Forhold paa Bornh.	215.
Laurentii (St.) Billede paa Alter, Tav- len i Naeker Kirke	180.	” de indtog Hammershuus, ihjelslog Besætningen, og afbrændte Nørre	217.
Lare: Gangst, det fornemteste Gistserie paa Bornholm	24.	Lytte (Hr. Peder) Erke-Biskop i Lund	
” bestadiges af Søll: Hunde	ib.	” i Skaane	184.
Lare: Lænker	25.	Lyngen (stør)	23.
Lar fanges og paa Christianssø	281.	Lyng, Viber	13.
Lediegaard	63.	Lysse: Kroner i Ronne Kirke	138.
Leer, som den Coblenker, item Pibe: Leer findes ved Strandbye: Gaard	89.	Lægedoms Midler	31.
Lee: Katte	9.	Løvenhielms (Ober-Commandant og Amtmand) og Fruens Vaabener i St. Anuds Kirke	72.
Lehns: Gaard	51.	Løv: Skrigere	11.
		Lq	17.

	Side		Side
Maager	17.	Marknusefene samle Korn i stor Mængde under Jorden	270.
Maarer ere ingen paa Bornholm	9.	Marmor (mærke blaa) hvoraf et Fod i Ipsker Kirke	64. 88.
Maccabaens (Capit. Christian) til Skousholm begravet i Ipsker Kirke	65.	„ „ Riff i Søen, hvoraf udbrydes Diamanter	95.
Madf	ib.	Marsk (Ludvig Albertsen) og Peder Wendelboe	207.
Magazin (det Danske	140.	Medicamenter	30.
„ „ „ (Kongens) er i Rønne	141.	Meel: Sand findes ved Rønne Castell	73.
Magistraten i Rønne	ib.	Meninger (adskillige) om Bornholms første Bebyggelse	199.
Maglegaard	61. 84.	„ „ (Helvaderi og Resenii) om Røe Sogns Navns Oprindelse	110.
Makrel	24.	a Melle (Jacobi) Beretning om 5. Beggere paa Lybeks Raadstue, som skal være givet til Straf af Bornholms Indbyggere	219.
Malning (emblematiske) paa Kvind-Tolke Pulpituret i Røe Kirke	74.	Messe holdt i St. Margrethe Capelle hver Lørdag	58.
„ „ paa Prædike-Stolen og Pulpituret i Røe Kirke	13.	Messe: Hagelen i St. Knuds Kirke meget gammel, rar og kostbar	70.
Malt: Naarn, et Sted hvor de Svenske stige i Land	230. 229.	Nichels: Herred	49.
Mandfion (alt) paa Bornholm er Landets Garnison	121.	Milice (geborhen) er ingen paa Bornh.	121.
Mandse	26.	Militiens Forsatning og Anstalt paa Bornholm	120.
Mandskabet paa Bornholm mynsfret for Kong CHRISTIAN den Fjerde	227.	Mineralia og Marmor findes i Naekirke Sogn	88.
Mangel paa Brød paa Bornholm 1740.	270.	Misiler	20.
Manuscript (et gammelt Islandsk) giver en kort, men ufterrettelig Beskrivelse over Bornholm	2.	Misdædere forsendes til Christians: De for at arbejde i Jern	279.
Margrethe (St.) Capelle i Øster-Maria Sogn	58.	Misvært paa Bornholm	268.
Maria Billede med Barnet paa Ralken i Øster-Maria Kirke	59.	Moser	38.
„ „ „ (Vester) Sogn	82.		
„ „ „ de fornemteste Gaarde der i Sognet	83.		
Marked (aarlig) forordnet at holdes i Rønne	266.		
Markeskiel ind im. Kong Joon. Tel. 10.	45.		

*Jac. Bernt Maccab.
Recomendation af Michael
Lefstren Tel. p. 66.*

Tabelle p. 51.

Mor:

	Side		Side
Morten (Oberste) Commendant paa		Norff, Heste, Art paa Bornholm	5.
Bornholm, kaldet Rye-Morten	260.	Nye Larsker, eller rettere Nicolai Sogns	
<i>se nye 1702 aarl. Jage, Til. 62.</i>		Kirke	66, 67.
Muldvarper ere ingen	9.	Nyeer eller Nye Kirke Sogn hvoraf har	
Muur (den vestre) i St. Nicolai Kirke		sit Navn	73.
nedfaldet Paaske Mandag 1661.	67.	Kirkens Aftegning	ib.
Muns ere 3. Slags paa Bornholm	10.	Nyeer (Capit. Morten Mortensen)	
(hvide)	11.	hans Monument	81.
Musbitter	17, 21.	(Lieutenant Christen Mogenssen)	
Mynsiring (General) paa Bornholm	124.	hans Monument	ib.
Mynter af Guld fundne i en Nger i		Nodder samles af Skov, Musene	10.
Jpster Sogn	66.	Norre, Herred	49, 98.
af Guld fundne i Jorden	89, 272.	<i>Stillet. Arne af Bispep. See for</i>	
Nyre, Gaard i St. Nicolai Sogn	68.	<i>Oluf Bagge O. Til. 42.</i>	
Nyrer ere somme Nar i stor Mængde	12.		Side
Nolue, Bær Trær	35.	Oddere	9.
Noller (Peder Larsen) Borgemeester i		Offer (Kirkegangs Koners) bestod for	
Ronne i	134.	dum i Ofte og Brød ic.	83.
Noller (Beir og Vand) <i>Til. p. 87.</i>	271.	Ofte findes i Naser Sogn	88.
		Oldelands (Hans) Brev til Bornholms	
		Indbyggere	245.
		Olden er kun lidet paa Bornholm	8.
Nationale Compagnier paa Bornholm	122.	Bog en eneste paa det ganske Land	35.
Nachtigal (der falsche)	21.	Olster, eller St. Olai Sogn	105.
Nattergaler	17.	Omgangs, Sygen	30.
Regen, Nugen	25.	Orlogs, Skibe (to Danske) angribes af	
Nerøe i Bølster Sogn	89.	fem Svenske Fregatter	267.
hvoraf har sit Navn	163.	Ormar, Hertugsen en Adelsmand	58.
dens Grund, Tegning og Prospect	164.	Orme giftige, og andre Regn, Orme,	
Privilegier af Erke-Biskop Peder		Kaal, Orme kaldes Madke	ib.
i Lund	165.	Spindel, Orme giøre Skade paa	
Nicolai (Erke-Biskop Jacobus) i Lund	209.	Veble, Trærne	12.
Nicolai (St.) Billede paa Alter-Tavlen		Ortolaner	17.
i Ronne Kirke	131.	Overtroe (den gemene Mands) paa Bornh.	16.
Nielsen (Capit. Christen) hans Monument	64.	Ores (Peder) Frøer	11.
Nimmer, Dug	29.		
		Nq 2	p.

Officeren 4. p. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

p.

	Side	Printsenskiold befaler Kiøbstæderne der	Side
Padder kaldes paa Bornholm Pagger	11.	paa Landet at udrede 50. Matroser	ib.
Pæ (Michel) en mærkværdig Person	138.	at frastage Præst. deres Tiender	ib.
Palmer	35.	plagede Indbyggerne med	
Paradis Gaard	63.	Arbejde og Kiørsel	ib.
Parier paa Christiansø	281.	Autors Betænkning over	
Peder Erke-Biskop i Lund	184.	denne hans Opførsel	ib.
Peerster Eogn, der vover den beste Rug		til sin Død af et uvisst Slud,	
og Byg	94.	i det han vilde undløbe	240. <i>Fig. 44. 49.</i>
Penge beregnes paa Bornholm kun til		Privilegier for Bornholm	47.
Slette, Dalere	5.	(Kønne Byes) nemlig:	
Pergaments Document fra 221. til 226.		1.) Erke-Biskop Jensens Privilegier	
Perler (ægte) paa Messe, Hagelen i		meddeelte Kønne Borgerkab	142.
St. Knuds Kirke	71.	2.) Hoveds-Mand, Borgemeister og	
Pest paa Bornholm fire gange	227. 234.	Raad paa Bornholm deres Slut-	
Petræi (Nicolai) Beretning om Born-		ning om Skat og Udredsel	143.
holms Opfindelse	1.	3.) Det Lybske Senats-Brev angaaende	
Philander et opdigtet Navn under en		den Danste Mynt	144.
Memorial indsendt til Kong		4.) Kong CHRISTIAN den Tredies	
CHRISTIAN den Siette	270.	Privilegier givet Kønne, Næse,	
Pige-Barn (et vanstæbt)	271.	Evank og Hasle	145.
Pighvarrer	24.	5.) Kong FRIDERIC den Andens Pri-	
Pind. Svinn ere i Mængde paa Bornholm		vilegier for Kiøbstæderne paa Bornh.	146.
og kaldes Hjul-Katte	11.	6.) Samme Konges Privilegier for	
Pocaler af Guld forgyldte foræret Jens		Bornholms Land	147.
Køefod af Kongen	245.	7.) Kong CHRISTIAN den Fierdes	
Pontoppidan (Biskop)	278.	Brev til Bornholm	148.
Pors (Seig) med sine Tilhængere slaaer		8.) Samme Konges Brev til Magistra-	
Kong Eric Clipping ihjel	202.	ten paa Bornholm	149.
Posterne (Artillerie) hvor mange	125. 126.	9.) Kong FRIDERIC den Tredies Con-	
Post-Ryttere ved Dragoner-Compagnierne	124.	firmation paa alle Privilegier	ib.
Poulsker Eogn hvoraf har sit Navn	92.	Privilegier (Kæstirke Byes) nemlig:	
dets Seigl	ib.	1.) Erke-Biskop Børges Brev, hvorved	
derved er en mærkværdig An-		han confirmerer alle de Privilegier,	
tegnelse	94.	som af hans Formænd vare givne	184.
Printsenskiold (Oberste Johannes)		2.) Samme Erke-Biskops Forligelse	
Svensk Gouverneur paa Bornholm	235.	Brev imellem Kæstirke Bye og en	
lader forkynde sin Fuldmagt, og		velhavende Bønde om Ager og Eng	186.
paabyder hver Mand at give Forteg-		3.) Sammes Privilegier givne samme	
nelse paa deres Midler og Indkomster,		Bye eller en indfalden Ildbrand	187.
paalægger derefter Skat 235. 236. 237.		<i>Propriet. og Indgaaende Fig. 94. Et</i>	
Peder Jensen, Kish. Fogder Suppl. <i>Fig. 90.</i>	72.		

*Indsæt vid: *Fig. 90.**
p. 191, 199.

	Side
4.) Et Kalds. Brev udsendt af Capitelet i Lund til Hr. Niels Matth. Lund	188.
Proces om St. Jørgens Hospitals Indkomster	87.
Prossier paa Bornholms Land siden Reformationen	190.
Prossie, er kun et paa Bornholm	49.
Præster (fire Brødre paa en Tid) til de fire Kirker paa Bornh. med runde Taarne	57.
Præsterne paa Bornholms Land siden Reformationen	191. 199.
<i>Kirke-gaas-havn, Lysand, Tj. p. 79.</i>	
Q.	Side
Qvind. Folk paa Bornholm ride i Tver	
Saddel	4.
ere huslige, stittige og vindstibelige	6. 7.
Qvistskiert	21.
Qvæg. Syge paa Bornholm	237.
<i>Qvæg. Gaas-havn, Bornholm, Tj. p. 43.</i>	
R.	Side
Raager	17.
deres Forhold og Rytte	18.
ere hvide og brogede	19.
Raage. Skat	18.
Ranzau (Brev Christian) Kongel. Commisarius paa Bornh. 1661.	104. 257.
Rast Lands. Dommer	263.
Ravne	19.
Reetz (Waldemar) Gouverneur paa Bornh.	68.
Reger	25.
Religionen paa Bornholm	46.
Resenii Manuscript	141.
Mening angaaende Oprindelsen til det Ravn Jøfker	50.
om Ranne Byes Forslyttelse	126.
Rettergangs. Stæder paa Bornholm	46.
Retrenchement omkring Ranne begyndt at arbeides paa	271.
Reventian (Stift. Befalings. Mand Greve) hans Natomi og Død paa Bornholm	ib.

7 Raabed. ke gaas-havn, Lysand, Tj. p. 79.
Regitze, for Grubbe.

	Side
derom en Table til A mindelse i Ranne Kirke	135.
Riden bruges meget paa Bornholm	4.
Riin. Sporer, eller Regen. Spaar	19.
Risegaard	88.
Rosengaard i Jysker Sogn	63.
Rosentrang (Befalings. Mand Holger) og Frue Lene Gyldenstjerne deres	
Baabener i Øster Maria Kirke	60.
ligeledes i St. Knuds Kirke	72.
faaer Tilladelse af de Svenske at reise til Kjøbenhavn	232.
Rotter paa Bornholm ere Indbyggerne til stor Skade og Plage	9.
nygle overmaade stærkt	10.
Rug, Rug. Sæd paa Bornholm	27.
mere end 10000. Tønder blev spildt ved en stor Storm paa Bornholm	232.
Ruust Skrift paa Stene 56. 69. 85. 98. 99.	114.
Rune. Brev	86.
Ruths Sogn og Kirke hvoraf har sit Ravn	115.
Ryler	20.
Rytteriet føres bort fra Bornholm til Riga af de Svenske	237.
Rødne. Herred	40.
Røve (røde)	9.
Røe. Sogn hvoraf har sit Ravn	110.
Røe. Stad	25.
Ranne Hoved. Staden paa Bornholm ligger i St. Knuds Sogn	70. 126.
dens Havne og Hertigh. med Tjesterie	127.
dens gamle Indseigl	ib.
dens Stads. Baaben givet af Kong FRIDERIC den Anden	128.
Kirke er ei uanfælig	ib.
har en Table til A mindelse af Kong CHRISTIAN den Femtes Rættelse der paa Landet	132.
Kirke, der i Baaben. Huset en Table med Optegnelse paa de Mennesker,	

Rune. Gaas-havn, Lysand, Tj. p. 82.

213. Ranne. Gaas-havn, Lysand, Tj. p. 60. 61.
Ranne. Lysand, Tj. p. 82.

som ere døde i hvert Sogn der paa Landet i Pestens Tid 140. Klosterne, Skoler og Hospitalet 141. begyndt at bestaaes 268. Herred var kjøbt af en Adelsmand ved Navn Uffo 204. Nordrommer 11. S. Salomons Kilde 108. Salpeter 236. Sand (fint) føres fra Bornholm til Kiebh. 92. Hammeren, derpaa stødte fire Svenske Skibe og bleve 234. Sandvig og Allinge Kirke 116. Schrøder (Oberste Hans) blev adlet og kaldet Lvenhielm 258. Scoringia kaldes Bornholm af nogle Skriftetere 107. Cæssion paa Bornholm to gange om Aaret 124. Silb 25. Silbe : Garn 26. Sirisser 12. Skab af Eeg i Røe-Kirke, hvori forðum er bevaret en af de der brugelige Brude : Kroner af Sølv 112. Skader, Skov-Skader og Strand-Skader 20. Skaller 25. Skarn : Vasser 12. Skibbrud stcer ofte ved Bornholm 3. 233. 267. et stort, hvorfra gamle Følk regne deres Alder 103, 265. Skibe i Rønne Kirke 138. 139. Skilberie (Jørgen Jensen Sodes) 54. (12. Præsters) i Næker Kirke 181. Skievla 15. Skove ere kun faae 8. 34. 282. Skovsholm 63. Skrubtudser fordrives med Tiære 12. Skuder 19. Slagheet (Theodoricus) 216. Slanger 13. <i>Stole Register p. Bornh. 1753, Til. 35.</i>	Side Slotte (forfaldne) 109. Smør : Enge, et Sted i Vester Maria Sogn, hvor der er fundet Guld 83. Snepper 16. 20. Snoge 11. Bæk der findes Gieser 25. 92. Snæver 20. Sode (fire Brødre) 57. Søel : Sorter, eller Sold : Sorter 21. Solbater (500.) af Landets indfødte føres bort af de Svenske til Stettin 236. Sommer (en overmaade varm) 271. Sort : Hætter paa Bornholm 17. paa Christiansø 282. Spindel : Orme fordrives ved et eget Middel 12. Spraglede Hiorte i Sielland ere af den Bornholmske Art 8. Spurrer 22. Staal : Orme 13. Steen (en rød Marmor) med Runisk Skrift paa i Vaaben : Huset i Røe-Kirke 114. Steen : Squatt, Steen : Dulp, eller Steen : Hiolp 21. Kull findes mellem Rønne og Hasle 72. Rister ved Hav : siden, hvor Grav- Gieffene legge deres Unger ud 15. Tavle i Muren paa det store Taarn paa Christiansø 287. Stillidser 138. Stor : Lyngen 38. Størke 21. Strid : Skrifter om den store Svenske Stranding ved Bornholm 265. Stutterier holdes ei paa Bornholm 4. Stærer 21. Stor kaldes Storgia 26. Størrelse og Skikkelse af Bornholm 3. Størteboe, en Gaard tillagt Herreds- Fogder, Lehn's Mænd og Bye- Fogder paa Bornholm 226. Suddere 23. Smør : Løulge Til. 88. Svag

Wilde af Længre p. Holm, Til. p. 66.

	Side		Side
Vagteler	22.	Wilde, Dyr	8.
Wald, Sneyper	20.	Wilde, Torsmindskelse	ib.
Valdemar den Første har bygget Ham-		Wilde, dets Marsag	9:268.
mershuus Slot	201.	Wilde, Gies	22
Waldemar den Første hans Sønner stadfæ-		Winstrop (Doctor Peder)	72.
stet samme Donation og tillige over-		Winter (en meget stræng)	263.
ladt Slottet til Biskoppen	ib.	Wingler paa Christiansøe	282.
Waldemar den Tredie faaer Slaane		Wip, Stert	21.
og Bornholm	209.	Wivel i Havet ved Nexø	164.
Waldemar (Christian Grev) Kong		Wistatser (Biskoppernes) antegnede i	
CHRISTIAN den Fjerdes Søn lan-		Woulster Kirke	94.
dede paa Bornholm	228.	Wolde og Retrachemens	127.
von Wallen (Conrad) Svensk	267.	Wollens, Gaard	21.
Wand, Sted	23.	Wangel (den Svenske Admiral) hans	
Wand, Hans	22.	Skib borttages af Nexø Fiskere	229.
Wang	25.	Wangel hans ugudelige Opsørjel mod	
Wanskabt Dreng	271.	Wien	230. 231. 232.
Ware, Tegn	125.	Wabner, Wapu	42. 43.
Warberg Slot og Lehn bevilget til Lunde		Wægge, Luns	12.
Erke, Biskops Sæde i Steden for		Ware haves i Husene	7.
Bornholm	219.		
Wederlag givet de Svenske for Bornh.	252.		
Wedtægt og Love i Henseende til Arv	42.		
Wier (et forfrækkeligt)	233.		
Welling, Naen	24.		
Welling, Gaard	82.		
Wendelboe (Peder) tvinger Ludvig			
Albertsen til at overgive Hammers-			
huus til Kong Christopher den			
Anden	206.		
Wendelboe kaldes af Kongen Hans			
Wærst	207.		
Wesier, Herred	66.		
Wesier, Maria Sogn	82.		
Wesier, Gaard og Bierregaard	ib.		
von Westberg Ober-Commendant og			
Amtmand	119.		
Wiber, Wibe, Unger	22.		
Wikker	28.		
Wilde Heste paa Bornholm	4.		

Waldemar den Første har bygget Ham-
mershuus Slot Til. p. 62.

Waldemar den Første hans Sønner stadfæ-
stet samme Donation. Til. p. 63.
Waldemar den Tredie faaer Slaane
og Bornholm Til. p. 7.

Waldemar den Første hans Sønner stadfæ-
stet samme Donation. Til. p. 63.

Waldemar den Tredie faaer Slaane
og Bornholm Til. p. 7.

Waldemar (Christian Grev) Kong
CHRISTIAN den Fjerdes Søn lan-
dede paa Bornholm Til. p. 228.

von Wallen (Conrad) Svensk Til. p. 267.

Wand, Sted Til. p. 23.

Wand, Hans Til. p. 22.

Wang Til. p. 25.

Wanskabt Dreng Til. p. 271.

Ware, Tegn Til. p. 125.

Warberg Slot og Lehn bevilget til Lunde
Erke, Biskops Sæde i Steden for
Bornholm Til. p. 219.

Wederlag givet de Svenske for Bornh. Til. p. 252.

Wedtægt og Love i Henseende til Arv Til. p. 42.

Wier (et forfrækkeligt) Til. p. 233.

Welling, Naen Til. p. 24.

Welling, Gaard Til. p. 82.

Wendelboe (Peder) tvinger Ludvig
Albertsen til at overgive Hammers-
huus til Kong Christopher den
Anden Til. p. 206.

Wendelboe kaldes af Kongen Hans
Wærst Til. p. 207.

Wesier, Herred Til. p. 66.

Wesier, Maria Sogn Til. p. 82.

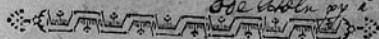
Wesier, Gaard og Bierregaard Til. p. ib.

von Westberg Ober-Commendant og
Amtmand Til. p. 119.

Wiber, Wibe, Unger Til. p. 22.

Wikker Til. p. 28.

Wilde Heste paa Bornholm Til. p. 4.

Waldemar den Første har bygget Ham-
mershuus Slot Til. p. 62.

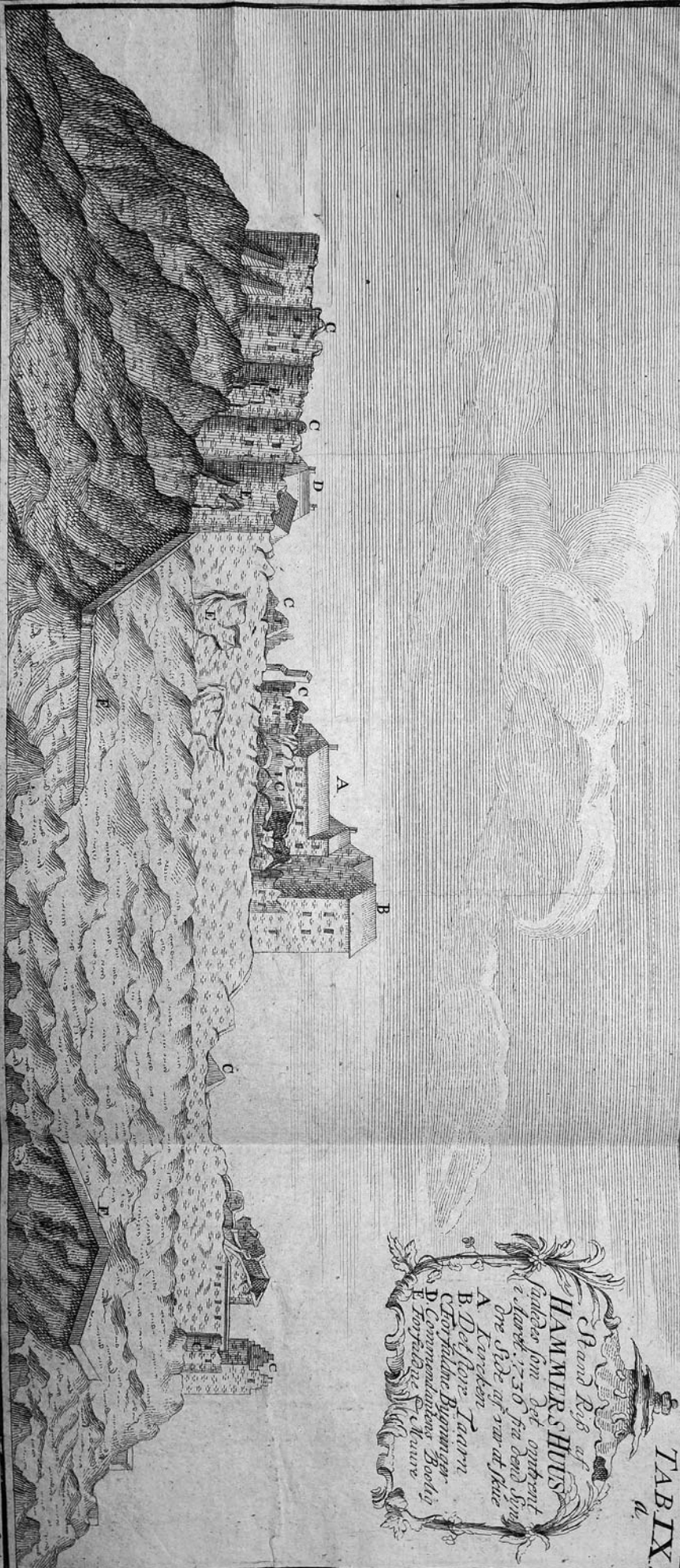

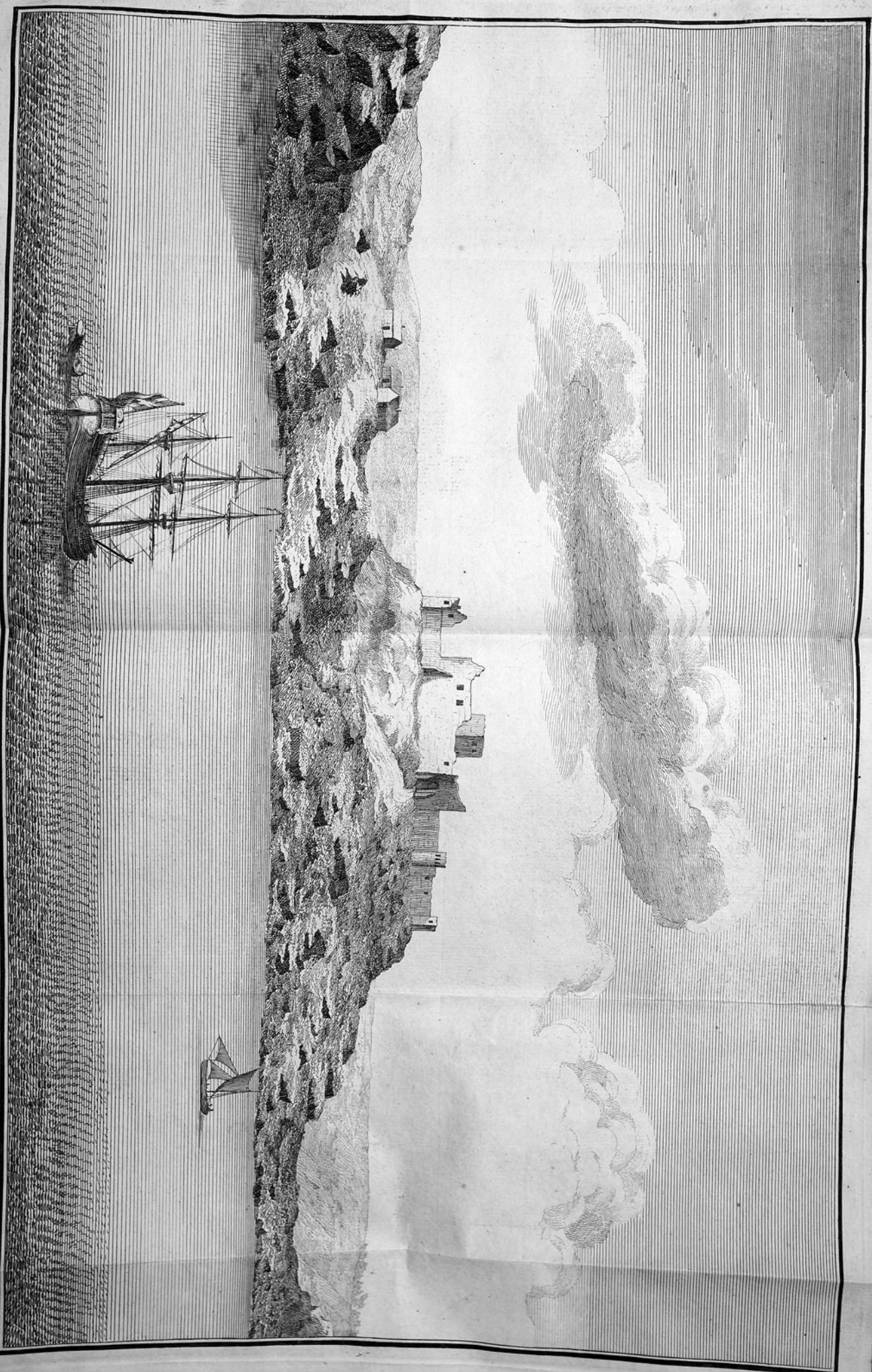
TAB IX

Stand Rags of
HAMMERSHOUS
 faldes som det opbynt
 i Aaret 1736 fra den dyng
 ene Side af 100 af Skue
 A Kircken
 B Det nye Taarn
 C Det gamle Bygmur
 D Commendations Booby
 E Forskjellige C. H. uure

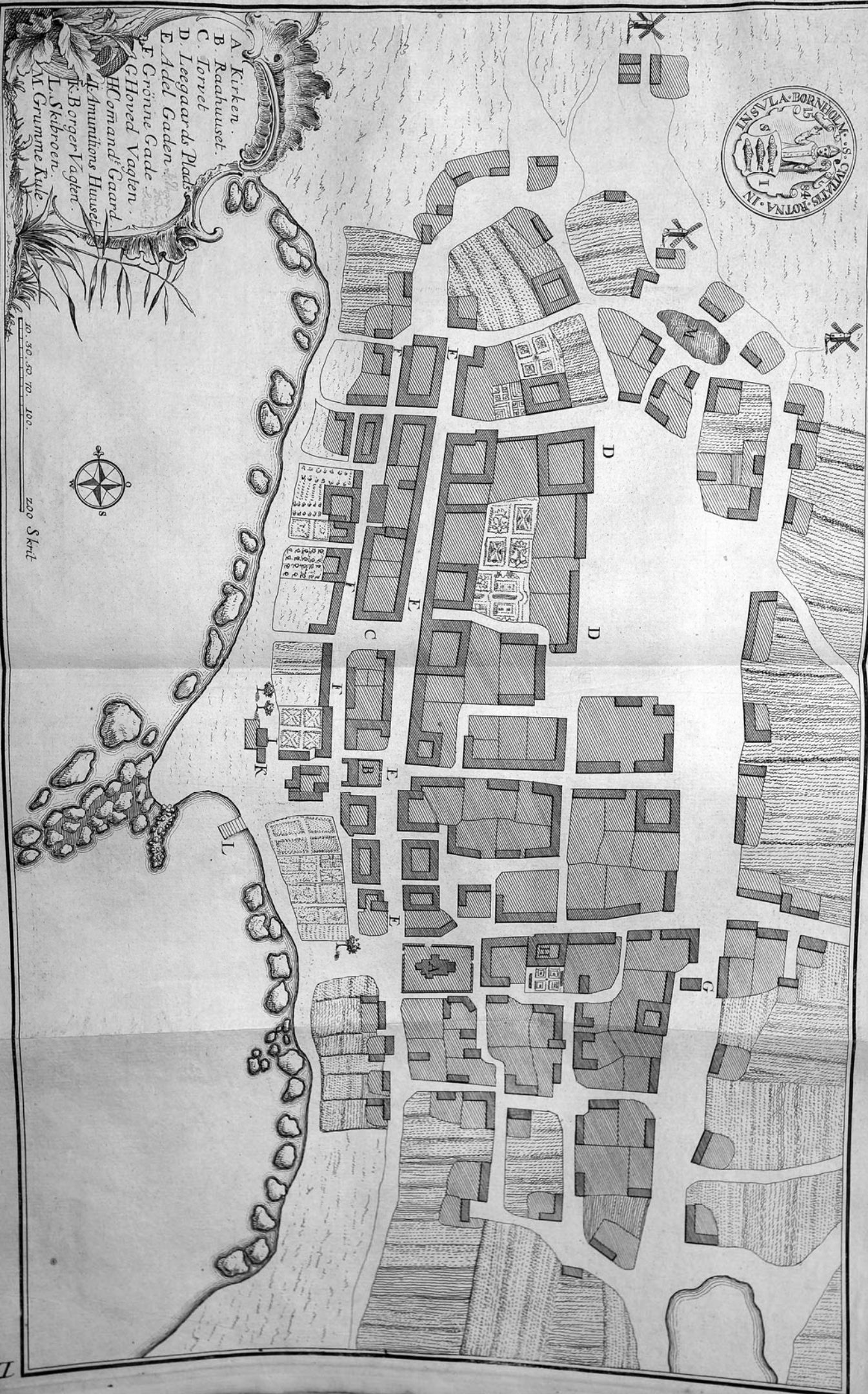
J. Haas. Sculp.

Prospect af det gamle HAMMERSHUUS-Staet paa Bornholm
Saaledes som det Ruderai Vore Tider falde de forbi Seilende i Oline
Anno 1734

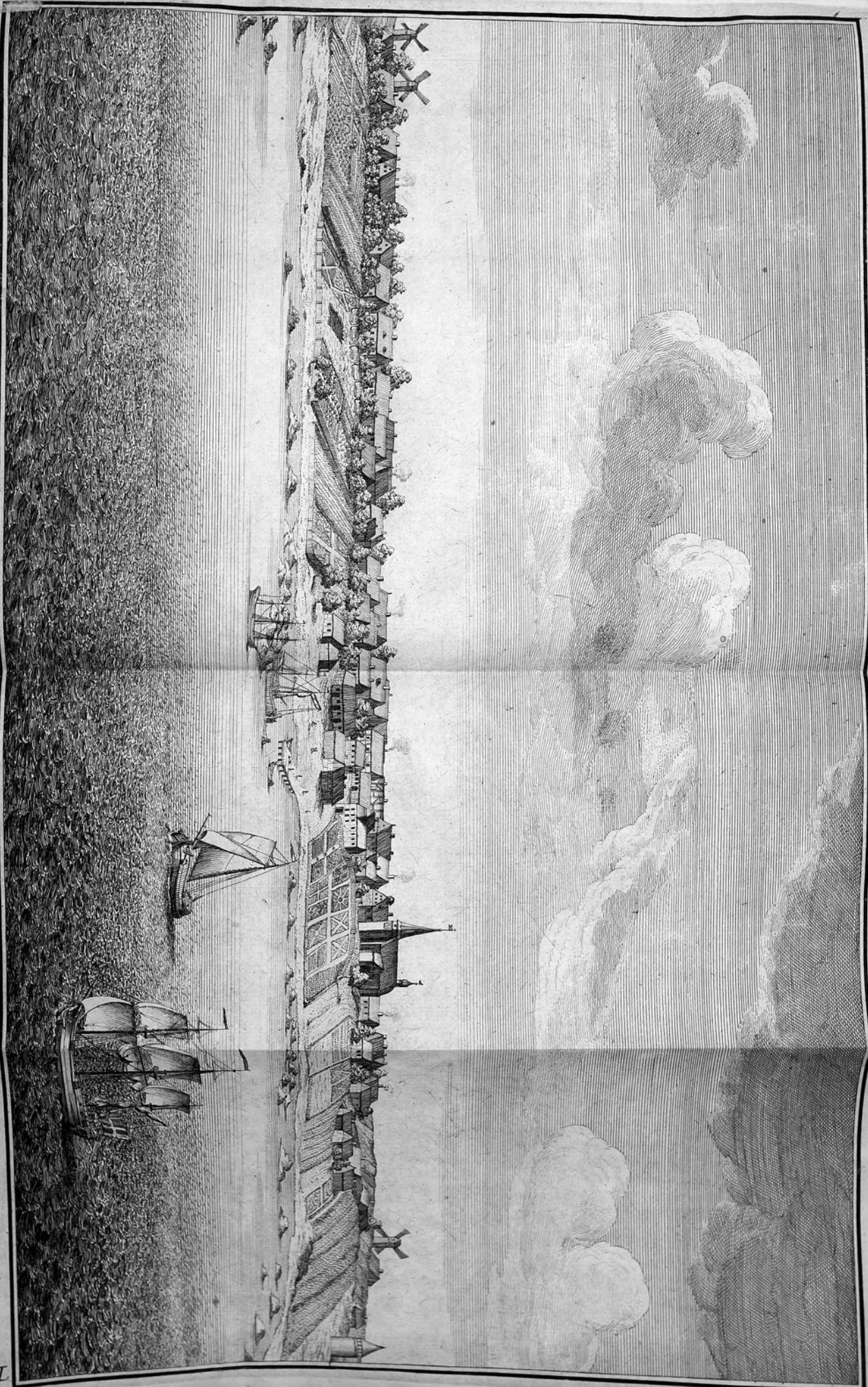
- A. Kirken.
- B. Raadhuset.
- C. Torvet
- D. Leegaards Plads.
- E. Grovne Gade.
- F. Grovne Gade.
- G. Hoved Vagten.
- H. Ommandi Gaard.
- I. Amunitions Huuse.
- K. Borger Vagten.
- L. Skibreen.
- M. Grønne Kule.

20. 30. 40. 70. 100. 220 Skrit

Grund-Tegning af
RÖNNE Kiöbstæd
paa Bornholm

Prospect af
RÖNNE=Kiøbslæd paa Bornholm
Tagen fra Søen 1754

Chalcog. Reg. Immen. Clapham. I. Stuart. sc.

Prophet of Swamke kishad naa Bonhohn

1. Kerkten. 2. Haghen.

Tugd fra den Sjod- og Side

Anno 1754.

3. Vaghen 4. Sten Klapper.

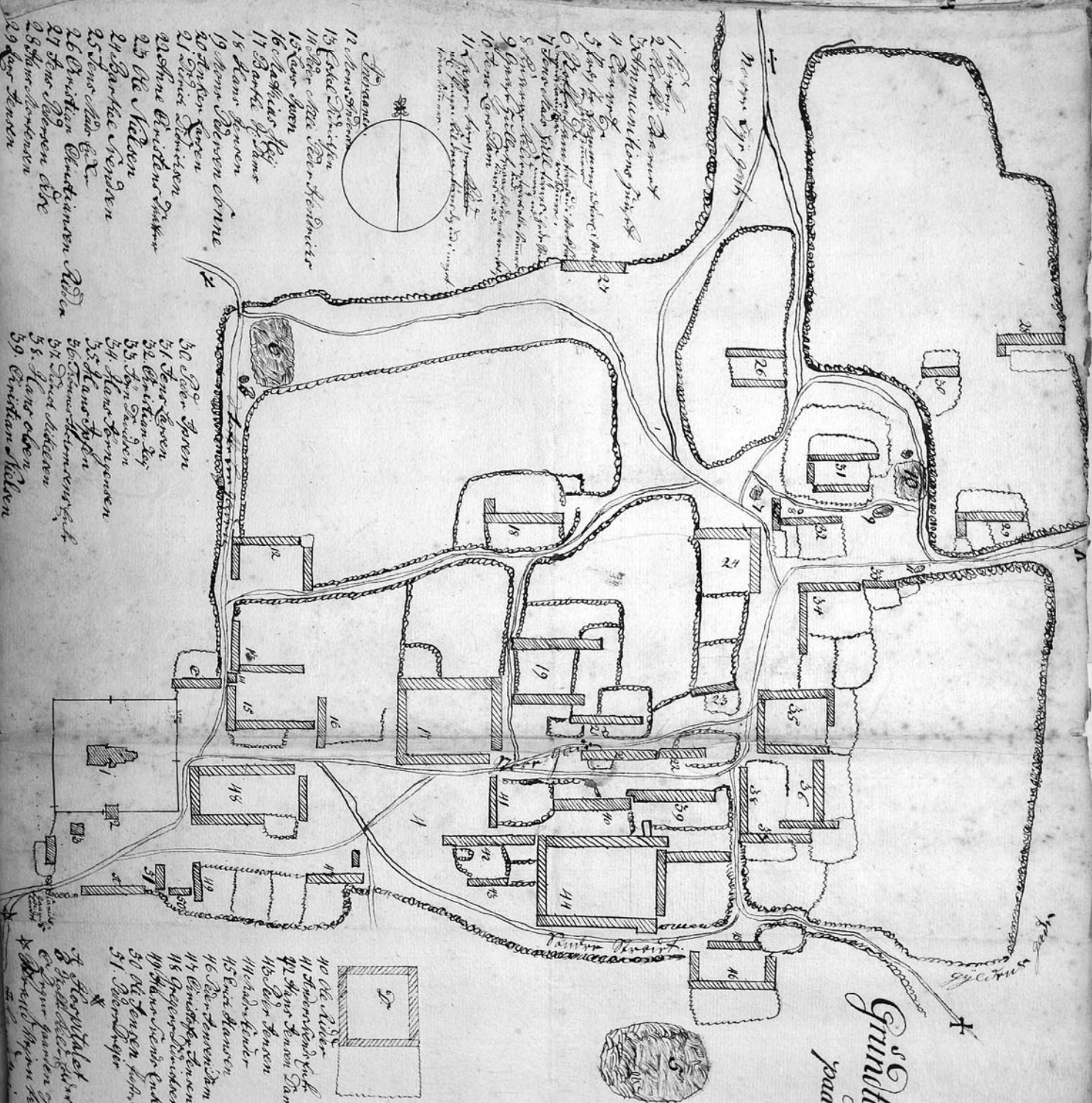
A Kirken.
B Raadhuseet.
C Hafnen og Skibroen.

Prospect af NEXØE
Tagen paa den Nordøstside
Anno 1754.

D Snogebek.
E Hunderønnen.
F Klipperne.

Grundteyning af Slagbæltet paa Bornholm

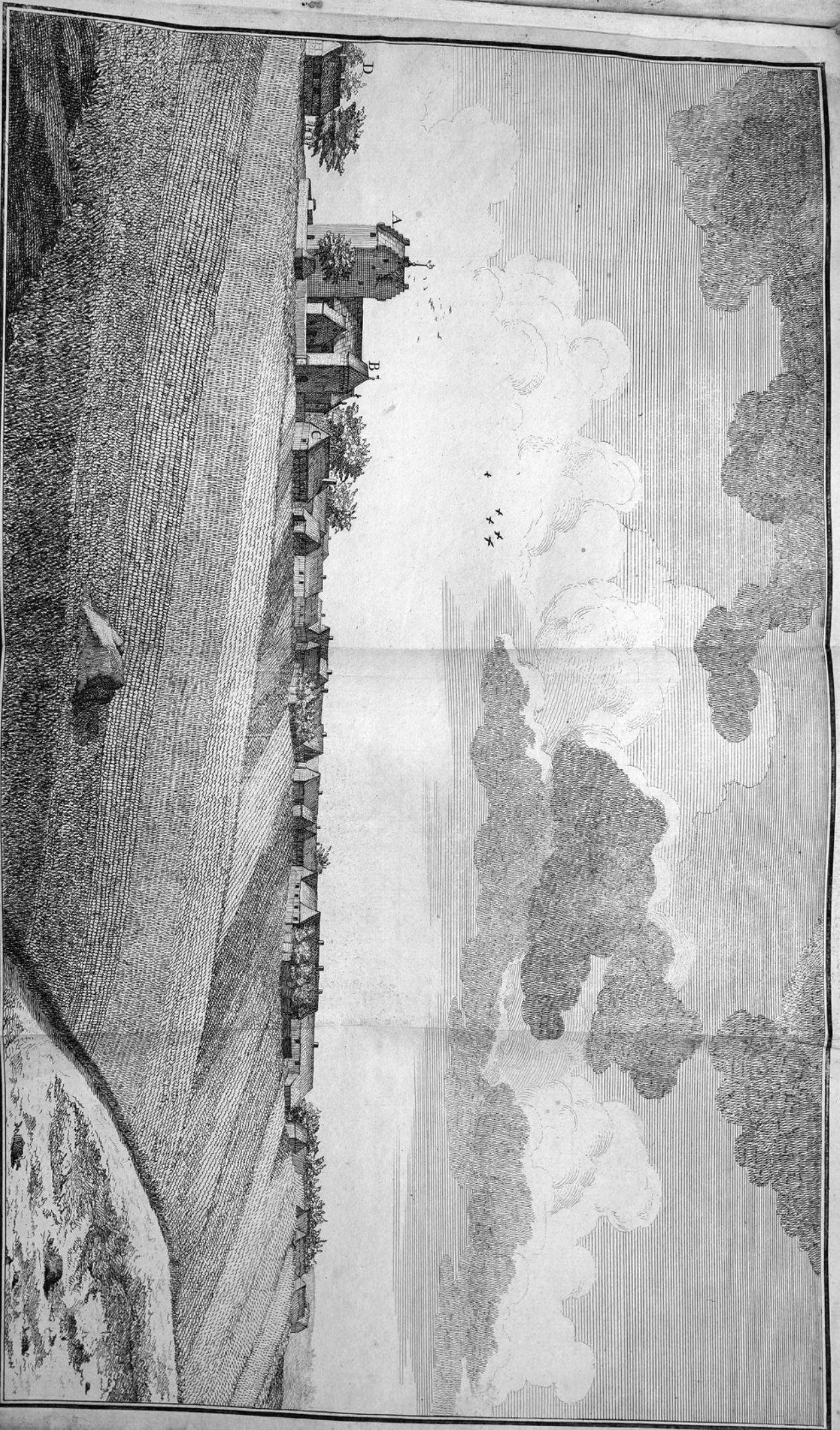

1. Hovedbatteriet
2. Hovedbatteriet
3. Hovedbatteriet
4. Hovedbatteriet
5. Hovedbatteriet
6. Hovedbatteriet
7. Hovedbatteriet
8. Hovedbatteriet
9. Hovedbatteriet
10. Hovedbatteriet
11. Hovedbatteriet
12. Hovedbatteriet
13. Hovedbatteriet
14. Hovedbatteriet
15. Hovedbatteriet
16. Hovedbatteriet
17. Hovedbatteriet
18. Hovedbatteriet
19. Hovedbatteriet
20. Hovedbatteriet
21. Hovedbatteriet
22. Hovedbatteriet
23. Hovedbatteriet
24. Hovedbatteriet
25. Hovedbatteriet
26. Hovedbatteriet
27. Hovedbatteriet
28. Hovedbatteriet
29. Hovedbatteriet

30. Hovedbatteriet
31. Hovedbatteriet
32. Hovedbatteriet
33. Hovedbatteriet
34. Hovedbatteriet
35. Hovedbatteriet
36. Hovedbatteriet
37. Hovedbatteriet
38. Hovedbatteriet
39. Hovedbatteriet

40. Hovedbatteriet
41. Hovedbatteriet
42. Hovedbatteriet
43. Hovedbatteriet
44. Hovedbatteriet
45. Hovedbatteriet
46. Hovedbatteriet
47. Hovedbatteriet
48. Hovedbatteriet
49. Hovedbatteriet
50. Hovedbatteriet
51. Hovedbatteriet

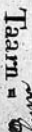
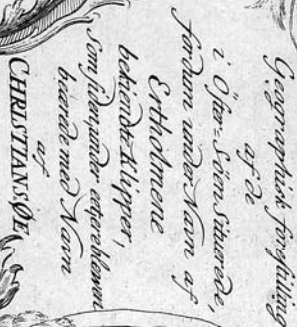

A. Iohannes Kirke
B. Klake Tarnet

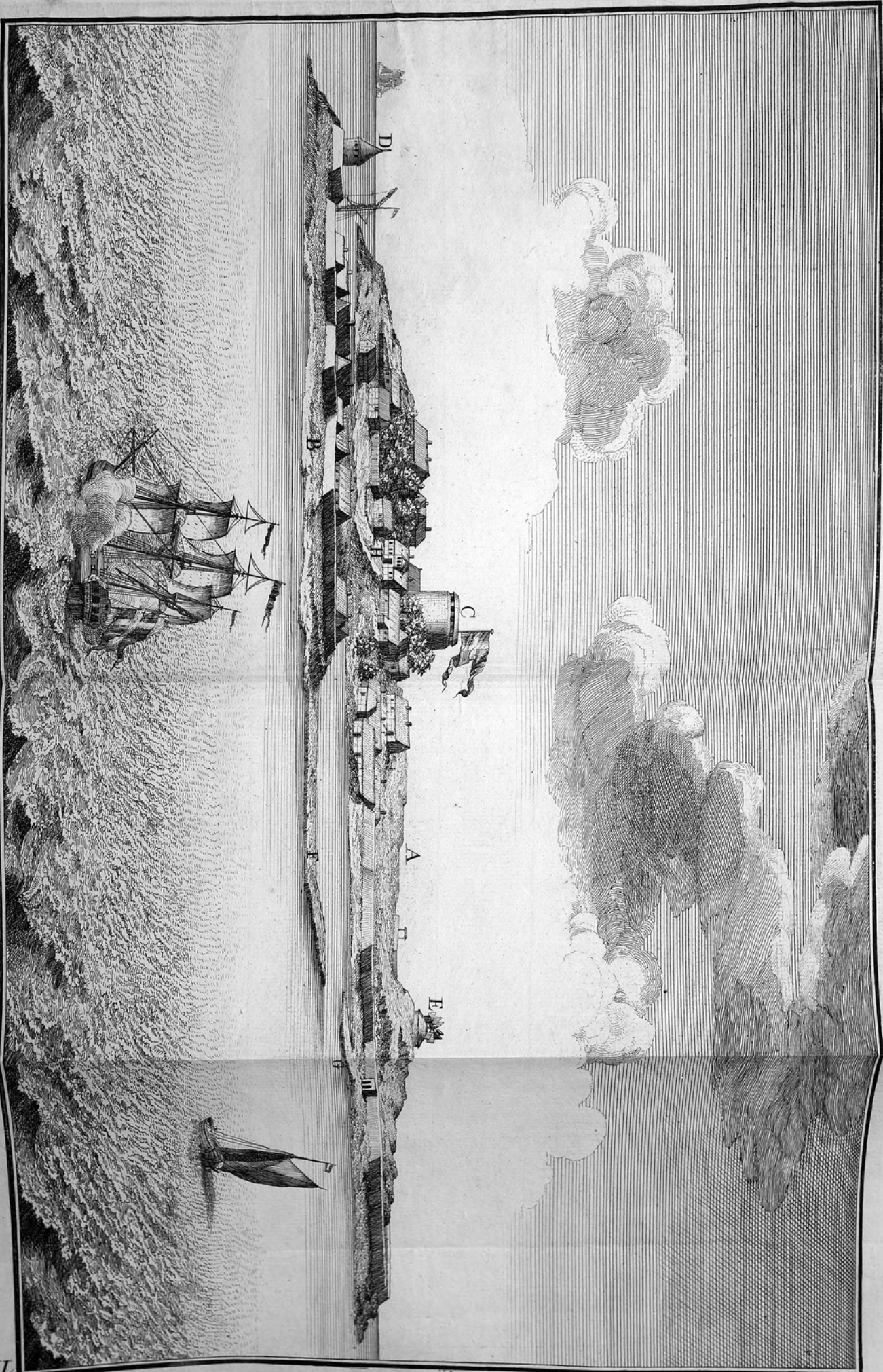
Prospect af
AAKIRKEBYE
Tagen paa den Søndre Side
Año 1754.

C. Hospitalet
D. Kamikke Gaarden

A Christiansholm. B. Friderichs holm.
C. Det store Taarn. D. Det liden Taarn.

Prospect of
CHRISTIANSOE
Tagen fra den Vestre Side
A: 1754

E. Møllen. F. Snarkens
G. Høllender Knallen. H. Command Boelig.

Stavro. Chalc. Reg. Univ. Clastic. Imp.